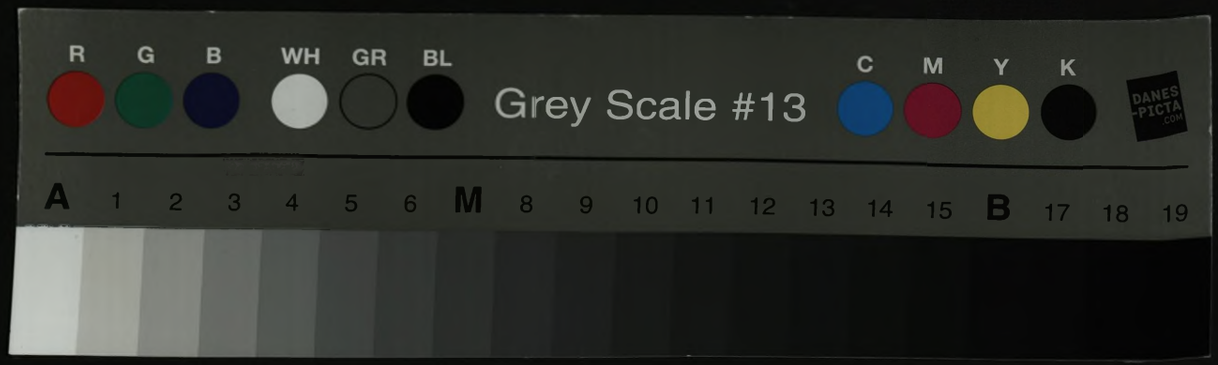
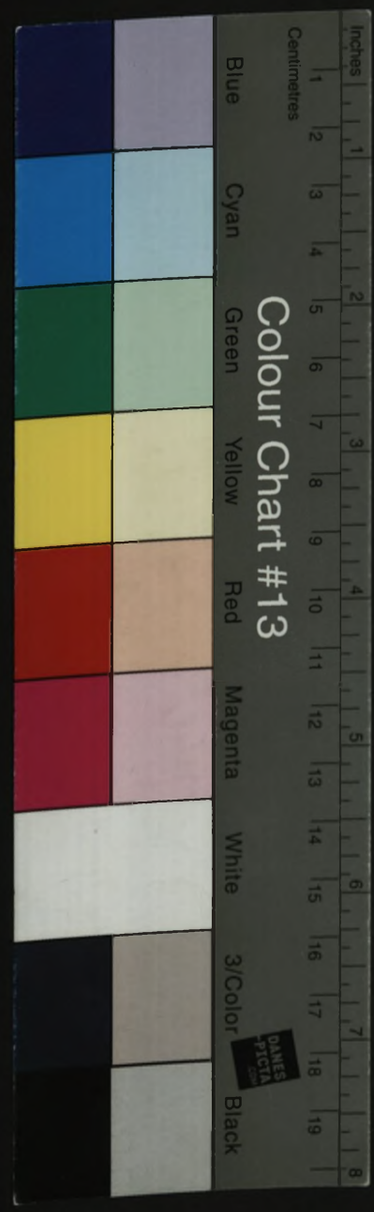

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

POWIETRZNO-LĄDOWY WYMIAR WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI

„PRZESTRZEŃ"

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5583
05-005583-001-0

68608

WARSZAWA

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 68608
Akademii Obrony Narodowej

POWIETRZNO-LĄDOWY WYMIAR WSPÓŁCZESNYCH OPERACJI

„PRZESTRZEŃ"

Praca zbiorowa pod redakcją naukową
płk. dr. hab. Waldemara KACZMARKA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr 6/5583

Warszawa 2003

Recenzja:

Prof. dr hab. Bogdan SZULC

Zespół autorski:

Płk dr hab. Waldemar KACZMAREK – kierownik zespołu

Redakcja naukowa, Rozdział 1, 2, 3.1., Wnioski i konstatacje końcowe

Mjr dypl. Bogdan PANEK - *Rozdział 4*

Kpt. dypl. Jacek Joniak – *Rozdział 3.2., 3.3.*

Wanda Rawicz – *Redakcja techniczna i grafika komputerowa*

Spis treści

Wstęp ... 3

1. Założenia metodologiczne ... 6
1.1. Przedmiot badań i ich cel ... 6
1.2. Problemy badawcze ... 12
1.3. Hipoteza robocza ... 14
1.4. Metody badań ... 17

2. Kierunki rozwoju operacji ... 19
2.1. Geneza operacji ... 19
2.2. Współczesny charakter operacji wojsk lądowych ... 27
2.3. Kierunki ewolucji operacji ... 41

3. Powietrzno-lądowy wymiar walki zbrojnej ... 53
3.1. Geneza walki powietrzno-lądowej ... 53
3.2. Ewolucja koncepcji działań powietrzno-lądowych w II poł. XX wieku ... 71
3.3. Możliwe kierunki zmian w kontekście doświadczeń z wojen i konfliktów zbrojnych przełomu XX i XXI wieku ... 76

4. Operacja powietrzno-lądowa z perspektywy operacji połączonych ... 98
4.1. Istota i podstawy operacji połączonych ... 99
4.2. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne rodzajów Sił Zbrojnych ... 111
4.3. Planowanie i dowodzenie operacją w wymiarze narodowym ... 126
4.4. Dowodzenie operacjami wielonarodowymi NATO ... 142

Wnioski i konstatacje końcowe ... 163

Spis literatury ... 170

Wstęp

Położenie geograficzne Polski w Europie, na tradycyjnym szlaku wschód - zachód, budziło zawsze szereg refleksji. Budzi je także dzisiaj, w sytuacji, w której nasze państwo jest usytuowane na obszarze o szczególnym znaczeniu dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Z jednej strony bowiem odprężenie w sytuacji międzynarodowej, brak realnego zagrożenia agresją na dużą skalę oraz wiele inicjatyw politycznych, wzmacniających wzajemne zaufanie między państwami może sugerować, że badania w sferze doskonalenia form, metod i sposobów przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej nie są w tej chwili zagadnieniem priorytetowym. Elity polityczne więcej uwagi poświęcają kwestiom gospodarczym, problemom związanym z wprowadzaniem licznych i niewątpliwie potrzebnych reform wielu dziedzin życia społecznego, aniżeli problemom szeroko rozumianej obronności. Nie zmienia to jednak faktu, że z reguły niewiele potrzeba by pozornie błahe spory i kontrowersje w stosunkach międzynarodowych przerodziły się w otwarty konflikt zbrojny. Wydarzenia ostatnich kilku lat na obszarze byłej Jugosławii, Bliskiego i Dalekiego Wschodu oraz Afryki dostarczają aż nadto przykładów, uzasadniających powyższą tezę. W tym kontekście należy postrzegać także atak terrorystyczny na Stany Zjednoczone i będące logiczną konsekwencją tamtych wydarzeń, działania wojenne w Afganistanie i Iraku.

Współcześnie, nie tylko w naszym kraju dają się zauważyć tendencje do redukowania stanu Sił Zbrojnych i tzw. ofensywnych środków walki. Problem ten z całą ostrością podkreślano na ostatnim szczycie NATO w Pradze. Jak słusznie zauważył w swoim artykule Andrew A. Michta *(...) w ciągu minionej dekady NATO częściowo przekształciło się z sojuszu obronnego w organizację gwarantującą bezpieczeństwo, której zdolności wojskowe mają coraz mniejsze znaczenie (...)*[1].

[1] Michta Andrew A., W poszukiwaniu nowego azymutu, w: Newsweek Polska, nr 47/02, s. 40.

Wspomnianym tendencjom towarzyszy wiele zjawisk. Jednym z nich jest pomniejszanie tzw. komponentu operacyjnego przy jednoczesnym zwiększaniu znaczenia i zadań dla sił obrony terytorialnej. Oznacza to, że w przypadku konfliktu zbrojnego niejednokrotnie dojdzie do sytuacji, w której wojska operacyjne będą prowadziły działania na ogromnych przestrzeniach. Poszczególne jednostki będą walczyły samodzielnie, na oddzielnych, często izolowanych kierunkach. Powszechne stanie się prowadzenie operacji, które dzisiaj określamy mianem nielinearnych. Stąd wzrośnie znaczenie manewru i zdolności do szybkiego przemieszczania się. Nastąpi swoiste rozrzedzenie pola walki, a jednocześnie zwiększy się radykalnie szerokość i głębokość obszarów (rejonów) odpowiedzialności.

W kontekście powyższych rozważań rodzi się pytanie o to, czy wspomniane siły będą mogły zrealizować zadania, które wynikają z podstawowych funkcji Sił Zbrojnych? Czy niewielkie liczebnie wojska operacyjne będą w stanie zapewnić wykonanie zadań związanych z odparciem agresji na Polskę?

Odpowiedź na tak sformułowane pytanie jest bardzo trudna. Uwzględnić w niej bowiem należy szereg zmiennych, z których część (np. potencjał przeciwnika) może dzisiaj stanowić co najwyżej wynik spekulacji, bardzo dalekich od uzasadnionych naukowo prognoz. Ale można na podstawie doświadczeń historycznych i oceny bieżących trendów w sposobach prowadzenia walki zbrojnej przyjąć założenie, którego istota sprowadza się do określenia hipotetycznych kierunków szkolenia wojsk. Takiego szkolenia, które uwzględnia możliwy, najbardziej prawdopodobny charakter walki zbrojnej.

Truizmem jest twierdzenie, że współczesna walka prowadzona jest w wymiarze powietrzno-lądowym. Istnieje szereg dowodów na to, że przytoczone twierdzenie jest prawdziwe. Wystarczy przywołać ostatnie wojny i konflikty zbrojne (Zatoka Perska, Afganistan, Irak), w których działania takie były prowadzone. Można zatem założyć, że odparcie hipotetycznej agresji na Polską będzie prowadzone w podobnych warunkach. Przyjęcie takiego założenia daje podstawy do stwierdzenia, że z punktu widzenia wojsk

lądowych pilnym zadaniem staje się rozwiązanie wszelkich problemów, jakie mogą zaistnieć w czasie planowania i prowadzenia operacji w wymiarze powietrzno-lądowym.

Z powyższych konstatacji wynika dość jednoznacznie, że czynnikiem wytyczającym kierunki prowadzonych prac badawczych powinny być zadania stojące przed wojskami lądowymi, w aspekcie osiągnięcia zdolności do prowadzenia nowoczesnej walki zbrojnej, która będzie nosiła znamiona walki powietrzno-lądowej.

W niniejszym opracowaniu zaprezentowane zostaną wyniki badań, sprowadzające się w swej istocie do określenia - na podstawie doświadczeń z wojen i konfliktów zbrojnych – kierunków ewolucji walki prowadzonej we wspomnianym wymiarze. Tak sformułowane założenie stało się swoistą kanwą, determinującą przebieg i charakter prac badawczych. Stało się ono również podstawą formułowania wniosków, przewijających się wielu częściach niniejszego opracowania. Stanowią one jednocześnie swoiste podsumowanie naukowych dokonań zespołu autorskiego.

1. Założenia metodologiczne

1.1. Przedmiot badań i ich cel

Współcześnie uważa się, że sztuka wojenna jest najważniejszą dziedziną nauki wojennej.[1] Jest ona definiowana jako ogół uporządkowanej i naukowo uzasadnionej wiedzy o wojnie, o istocie i charakterze wojen oraz o zasadach i sposobach przygotowania państwa i sił zbrojnych do wojny. Jest ona zatem połączeniem teorii z praktyką, służąc celom poznawczym i wyraźnie określonym celom praktycznym. Inaczej rzecz ujmując sztuka wojenna postrzegana jest jako system wiedzy o wojnie, o zasadach i sposobach prowadzenia działań wojennych, w różnej skali i wymiarze.

Każda dyscyplina naukowa dzieli się na specjalności, których wyróżnikiem jest przedmiot badań. Powyższa reguła dotyczy w całej rozciągłości sztuki wojennej. Właśnie przedmiot badań jest czynnikiem decydującym o przyjętym i powszechnie akceptowanym w wojskowym środowisku naukowym podziale sztuki wojennej na strategię, sztukę operacyjną i taktykę. Poniżej zostaną one krótko scharakteryzowane, pomimo tego, że niniejsza praca dotyczy operacji powietrzno-lądowych, a zatem tych działań, które są przedmiotem badań sztuki operacyjnej. Jednak odniesienia do strategii wydają się być konieczne, bowiem operacja to nic innego jak realizacja celów formułowanych przez poziom strategiczny. Z kolei każda operacja składa się z walk, prowadzonych w wymiarze taktycznym.

Znaczenie najwyższego działu sztuki wojennej, jakim jest strategia najbardziej obrazowo oddaje stwierdzenie Sokratesa, iż jest ona *dobrodziejstwem bogów, stanowi bowiem dla kraju środek zapewniający mu wolność i szczęście.*[2] Dla pełniejszego określenia pojęcia strategii warto

---

[1] *Podstawowe kategorie sztuki wojennej. Warszawa 1996, s.31*

[2] *Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986, s. 200.*

dodatkowo przytoczyć kilka definicji strategii. Jedną z nich sformułował Carl von Clausewitz, według którego strategia jest nauką o użyciu bitwy do celów wojny.[3] Z kolei S. Rola-Arciszewski określał strategię jako grę czasu i przestrzeni.[4] Podobnie zdefiniował strategię Henry Jomini, twierdząc, iż jest to sztuka doprowadzenia głównych sił armii do najważniejszego punktu teatru wojny lub strefy operacyjnej.[5] Ciekawą definicję strategii sformułował Franciszek Skibiński. Według jego poglądów strategią nazywamy sposób postępowania w przygotowaniu i przeprowadzeniu konkretnej wojny, kampanii lub bitwy, obrany i zastosowany przez najwyższe ogniwa władzy państwowej, naczelne dowództwo sił zbrojnych lub naczelne dowództwo konkretnego teatru działań wojennych.[6]

Analizując wybrane definicje strategii zauważamy, że przechodziły one określoną ewolucję, powiązaną w swej istocie z ewolucją zjawiska wojny. Początkowo strategia obejmowała w swej treści wyłącznie kierowanie siłami zbrojnymi. Wraz z utrwalaniem się przekonania, że wojna nie jest wyłącznie zjawiskiem militarnym, nie wystarczało już klasyczne rozumienie strategii tylko jako dziedziny działania wojskowego. Pojawiły się koncepcje wyodrębniania różnych rodzajów strategii. Na przykład już Büllow oddzielał strategię polityczną od wojennej, natomiast Jomini wyróżniał politykę wojny i strategię. W pierwszej kolejności zatem dała o sobie znać potrzeba dodatkowej identyfikacji najwyższego szczebla sztuki prowadzenia wojny, czyli jej wymiaru czysto politycznego. Kierując się tą przesłanką, Liddell Hart wprowadził pojęcie wielkiej strategii, zajmującej się wojną w szerszym, nie tylko ściśle militarnym, aspekcie. Z kolei Beaufre zaproponował w tym wypadku termin „strategia totalna".[7]

Współcześnie strategia definiowana jest jako teoria i praktyka działania, ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów w danej dziedzinie,

---

[3] *Clausewitz C., O wojnie. Tom 1, Warszawa 1958, s.85.*

[4] *Rola-Arciszewski S., Sztuka dowodzenia na zachodzie Europy, Warszawa 1934, s. 45.*

[5] *Jomini H., Zarys sztuki wojennej, Warszawa 1966, s. 247.*

[6] *Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1973, s. 109.*

ujmowanych w skali ogólnej i mających charakter długofalowy.[8] Należy jednak zauważyć, że przytoczona definicja ma charakter bardzo ogólny. W teorii i praktyce funkcjonuje szereg kolejnych definicji, zawężających niejako obszar obejmowany terminem strategia. Wyróżnia się bowiem, między innymi strategię narodową, strategię bezpieczeństwa narodowego, strategię obronną, strategię wojskową oraz wiele innych. Z punktu widzenia czynionych rozważań najbardziej istotne znaczenie ma strategia wojskowa. Jest ona definiowana jako dziedzina strategii, obejmująca tworzenie, rozwój, przygotowanie i wykorzystanie sił zbrojnych dla osiągnięcia celów we wszystkich dziedzinach i warunkach funkcjonowania państwa. W aspekcie bezpieczeństwa strategia wojskowa obejmuje tworzenie, przygotowanie, rozwój i wykorzystanie sił zbrojnych do przeciwdziałania zagrożeniom.[9]

Współczesna strategia wojskowa zakresem swych zainteresowań obejmuje treści poznawcze oraz praktyczne tworzenia i wykorzystania sił zbrojnych państwa w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Jej zasadnicze cele badawcze sprowadzają się zatem do teorii wykorzystania całości sił zbrojnych, a do podstawowych problemów badawczych strategii wojskowej należy wyjaśnianie wszelkich zjawisk towarzyszących procesowi ich tworzenia i wykorzystania.

Warto w tym miejscu podkreślić, że strategia wojskowa postrzegana jako część sztuki wojennej spełnia dwie zasadnicze funkcje:

- naukowo-poznawczą, która polega na wykrywaniu i wyjaśnianiu praw oraz zasad związanych z tworzeniem i użyciem sił zbrojnych;
- normatywno-utylitarną, która polega na ukazywaniu właściwych dróg kształtowania obronnej polityki państwa, innymi słowy na dostarczaniu naukowych podstaw do jej doskonalenia.[10]

---

[7] *Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993, s.27.*

[8] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1999, s.71.*

[9] *Tamże, s.73.*

[10] *Por.: Podstawowe kategorie sztuki wojennej, Warszawa 1996, s.51.*

Drugim, najstarszym, dziełem sztuki wojennej jest *taktyka.* Sam termin jest pochodzenia greckiego i oznaczał dosłownie *układać, porządkować, ustawiać w szyku bitewnym.* W sensie ogólnym zaś taktyka – to tyle, co *metoda postępowania, umiejętność używania rozporządzalnych sił dla osiągnięcia zamierzonych celów.*[11] W znaczeniu wojskowym definiuje się ją najczęściej jako teorię i praktykę walki (a dokładniej – teorię i praktykę działań taktycznych lub bojowych).[12]

Przedmiotem badań taktyki jest teoria i praktyka walki, rozumianej jako zbrojne starcie dwóch przeciwstawnych stron, dążących do osiągnięcia różnych, wzajemnie się wykluczających celów. Z prakseologicznego punktu widzenia walka to wszelkie działania przynajmniej dwupodmiotowe (przy założeniu, że i zespół może być podmiotem), gdzie jeden przynajmniej z podmiotów przeszkadza drugiemu.[13] Nietrudno zatem dostrzec, że prace naukowo-badawcze prowadzone w obszarze taktyki powinny w swej istocie prowadzić do określenia hipotetycznego modelu walki zbrojnej, prowadzonej przez określone struktury organizacyjne wojsk. Na zmiany w taktyce, a więc charakter, sposoby i metody prowadzenia walki swój niebagatelny wpływ wywiera także rozwój środków walki, postrzeganych jako uzbrojenie i sprzęt bojowy wprowadzany do wojsk[14]. W odniesieniu do całości problemu można zatem stwierdzić, że każda istotna zmiana ilościowa bądź jakościowa sił i środków walki rodzi potrzebę weryfikacji powszechnie panujących poglądów oraz zmian w treści przyjmowanego dotychczas modelu walki.

Podobna w swej istocie sytuacja występuje wtedy, gdy wprowadzony zostaje całkowicie nowy środek walki. Między innymi, patrząc przez pryzmat wojsk lądowych takim środkiem był w określonym okresie samolot, a następnie śmigłowiec. Umożliwiły one przeniesienie walki w wymiar

---

[11] *W. Kopaliński, Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1985, s. 416.*

[12] *Koziej S., Teoria sztuki..., op.cit., s.28.*

[13] *Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Wrocław-Warszawa-Kraków- Gdańsk 1973, s.239.*

[14] *Pod pojęciem środków walki przyjęto do rozważań techniczne narzędzia (środki), materiały i substancje działające niszcząco na cele (obiekty) za pomocą różnych energii i innych czynników.*

powietrzny, do tego czasu niedostępny dla wojsk lądowych. Stąd w późniejszym okresie powstała koncepcja walki (bitwy) powietrzno-lądowej.

We współczesnej literaturze przedmiotu prezentowane są poglądy, w myśl których sztuka operacyjna postrzegana jest jako najmłodsza specjalność naukowa. Przedmiotem badań sztuki operacyjnej jest teoria i praktyka przygotowania i prowadzenia wszelkich działań operacyjnych przez zgrupowania wojsk, zmierzających do osiągnięcia celu strategicznego lub operacyjnego, na obszarze działań wojennych lub obszarze odpowiedzialności (zainteresowania). Z powyższych rozważań wynika, że istotnym obszarem badań sztuki operacyjnej są działania operacyjne, pośród których możemy wyróżnić operacje wojenne (realizowane w czasie wojny) i operacje wsparcia pokoju (realizowane zwykle w czasie pokoju lub kryzysu). W zależności od przyjętego kryterium operacje dzieli się na opóźniające, obronne, zaczepne, lądowe, powietrzne, morskie i inne, będące swoistą kompilacją tych, które wymieniono. Możemy zatem przyjąć, że obszar zainteresowania badań, których wyniki zawiera niniejsza praca skupiał się na operacjach wojennych, a szczególnie na jednym ze sposobów ich prowadzenia, postrzeganym jako operacje powietrzno-lądowe.

Z wojskowego punktu widzenia operacje wojenne definiowane są jako zespół różnorodnych działań związków operacyjnych rodzajów sił zbrojnych lub specjalnie wydzielonych zgrupowań dla osiągnięcia wspomnianych wyżej celów (strategicznego, a niekiedy operacyjnego). Obejmują one skoordynowane czasowo i przestrzennie działania realizowane przed starciem zbrojnym, bitwy (walki) oraz działania po bitwie (walce) w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Bitwy (walki) oraz działania wchodzące w skład operacji, mogą być skoordynowane czasowo i przestrzennie lub też prowadzone niezależnie od siebie.

Z prakseologicznego punktu widzenia częścią składową operacji jest bitwa (walka), definiowana jako wszelkie działania przynajmniej dwupodmiotowe (przy założeniu, że i zespół może być podmiotem), gdzie

jeden przynajmniej z podmiotów przeszkadza drugiemu.[15] Walka w tym znaczeniu oznacza zwykle takie działanie dwóch stron, których istotą jest dążenie każdej z nich do osiągnięcia celów sprzecznych z celami strony przeciwnej. Głównym motywem walki jest więc sprzeczność celów, a jej naczelnym zadaniem pokonanie przeciwnika. Ostatecznym celem walki jest zatem osiągniecie zwycięstwa nad przeciwnikiem. Z kolei bitwa postrzegana jest jako podstawowa część składową operacji. Jest to skoncentrowane w czasie i przestrzeni starcie sił głównych przeciwstawnych związków operacyjnych (taktycznych), mające istotne znaczenie dla osiągnięcia celów operacji. Walki toczone w ramach bitwy powinny być skoordynowane czasowo i przestrzennie. Mogą być także prowadzone niezależnie od siebie, lecz połączone powinny być wspólnym celem.

Natomiast pod pojęciem operacji wsparcia pokoju rozumie się różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne, prowadzone pod auspicjami i zgodnie z mandatem Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych organizacji międzynarodowych (np. Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Unii Europejskiej, itp.). Zwykle angażuje się w nich wydzielone, zwykle wielonarodowe kontyngenty sił zbrojnych oraz różnego rodzaju organizacje i agendy rządowe oraz pozarządowe.

Odnosząc się do rozpatrywanej problematyki przyjęto, że **przedmiotem badań** w tym konkretnym przypadku były kierunki ewolucji operacji powietrzno-lądowych, zdeterminowanych przez szereg czynników egzo i endogenicznych. Z tak zdefiniowanego przedmiotu badań wynika, że ich zasadniczym celem jest wzbogacenie teorii sztuki operacyjnej poprzez określenie prawdopodobnych form, metod i sposobów przygotowania i prowadzenia operacji w wymiarze powietrzno-lądowym, w pierwszej połowie XXI wieku.

Powyższe rozważania wskazują, że **celem** podjętych prac było zbadanie i określenie teoretycznych założeń operacji powietrzno-lądowych,

---

15 *Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Wrocław-Warszawa-Kraków - Gdańsk 1973, s.239.*

adekwatnych do wybranych, najbardziej istotnych - zdaniem Autorów - czynników determinujących ich przygotowanie i prowadzenie.

Lądowa walka zbrojna z reguły prowadzona jest w formie działań obronnych lub zaczepnych. Zwrócić wszakże uwagę należy na to, że współcześnie w wielu wypadkach przenikają się one wzajemnie, co w ostatnich latach doprowadziło do prób definiowania swoistej kompilacji obu form pod postacią działań zaczepno-obronnych i obronno-zaczepnych. Ponadto, w ostatnim okresie pojawiła się kolejna kategoria operacyjna, a mianowicie operacje opóźniające. Zauważyć jednak wypada, że wielu teoretyków wojskowych odnosi się krytycznie do wspomnianego podziału.

1.2. Problemy badawcze

Współczesna teoria i praktyka działań powietrzno-lądowych, ocena literatury normatywnej i opracowań naukowych oraz wnioski z ćwiczeń prowadzonych w ostatnich kilku latach skłaniają do refleksji. Sprowadzić ją można w zasadzie do odpowiedzi na proste pytanie: Czy - a jeśli tak, to w jaki sposób - rozwój techniki bojowej, poparty wnioskami z wojen i konfliktów lokalnych odcisnęły swoje piętno na koncepcjach przygotowania i prowadzenia operacji w wymiarze powietrzno-lądowym?

Próba odpowiedzi na tak sformułowane pytanie sugeruje, że współczesne operacje wymagają szeregu nowych rozwiązań. Powinno być one bowiem w pełni dostosowane do już istniejących, a szczególnie perspektywicznych uwarunkowań, zarówno w sferze polityczno-militarnej, jak również strukturalno-organizacyjnej naszych Sił Zbrojnych. Z powyższego wywodu wynika, że celem badań, których wyniki zaprezentowano w niniejszej pracy, było wniesienie nowych wartości do teorii oraz - w perspektywie również - praktyki operacji powietrzno-lądowych. W ich wyniku

powinna powstać określona koncepcja[16], która dostosowana będzie do aktualnych, a szczególnie przyszłych potrzeb obronności państwa.

Z tak zdefiniowanego celu badań wynika również, że stworzenie wspomnianej koncepcji wymaga zarówno pełnego wykorzystania dotychczasowego dorobku myśli wojskowej, jak i szerokiego uwzględnienia wszystkich możliwych czynników pozwalających na doskonalenie rozważanej problematyki. Z powyższych myśli wynika także **główny problem badawczy**, który można zdefiniować następująco:

Jakie treści straciły, a jakie utrzymały swą aktualność, o jakie koncepcje należy uzupełnić teorię operacji wojennych, aby zapewnić możliwie najwyższy stopień realizacji zadań w działaniach prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym, w istniejących i dających się przewidzieć w przyszłości warunkach ?

Rozwiązanie tak sprecyzowanego głównego problemu wymagało zbadania wielu problemów szczegółowych. Rozważane oddzielnie charakteryzują się one pewną odrębnością bądź specyfiką, natomiast postrzegane razem stanowią uporządkowaną, logiczną całość. Można wobec powyższego sądzić, że wymaganiom tym odpowiada zastosowany podział, zakres i układ poszczególnych części niniejszej pracy. Kierując się tak przyjętym podejściem określono podproblemy, które wyrażone zostały w postaci pytań sprecyzowanych poniżej:

- W jakim kierunku ewoluują poglądy na charakter operacji i w czym wyraża się współcześnie ich istota?
- Jak była genez operacji powietrzno-lądowych i w jaki sposób wpłynęły one na kształt współczesnych operacji?
- W jaki sposób współczesne koncepcje operacyjno-strategiczne determinują proces przygotowania operacji powietrzno-lądowych?

---

[16] *Inaczej mówiąc ogólne ujęcie, pomysł, plan nie związany ze szczegółowo zdefiniowaną sytuacją operacyjno-taktyczną.*

- Jakie związki i zależności zachodzą między hipotetycznym charakterem przyszłych działań wojennych, a założeniami operacji powietrzno-lądowych?
- Jakie związki i zależności występują pomiędzy powietrzno-lądowym charakterem operacji, a podstawowymi założeniami operacji połączonych?

Odpowiedzi na zdefiniowane wyżej pytania powinny w efekcie stanowić rozwiązanie problemu głównego oraz umożliwić pełne osiągnięcie zakładanego celu.

1.3. Hipoteza robocza

Różnorodność zadań wojsk lądowych oraz nowe warunki ich realizacji w perspektywie najbliższych lat pociągają za sobą również potrzebę weryfikacji poglądów dotyczących rodzajów i treści operacji wojskowych. Dziś obok tradycyjnych operacji militarnych, których zwykle głównym celem jest pokonanie przeciwnika i utrzymanie (odzyskanie) określonego obszaru coraz częściej mają miejsce operacje pokojowe, których zadaniem będzie wymuszenie i utrzymanie pokoju w określonych rejonach.

Niezależnie od zmieniających się uwarunkowań i poglądów na rolę Sił Zbrojnych, nadal za podstawowe dla wojsk lądowych należy traktować operacje militarne. Prowadzą one bowiem bezpośrednio do głównego celu, jakim jest utrzymanie integralności obszaru kraju i przywrócenie pokoju w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika.

Z założeń obronnych kraju jednoznacznie wynika, że wojska lądowe powinny być przygotowane do prowadzenia skutecznych operacji obronnych na obszarze państwa, we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami sił zbrojnych. Jednakże w ramach strategicznej operacji obronnej mogą mieć miejsce zarówno operacje obronne jak i przeciwuderzenia, które w sprzyjających warunkach mogą przerodzić się w przeciwnatarcie,

zmierzające do odzyskania utraconych obszarów w pierwszej fazie konfliktu zbrojnego. Czynnikiem wspólnym, charakterystycznym dla operacji obronnych i zaczepnych będzie ich powietrzno-lądowy, a jednocześnie połączony charakter.

Istotny wpływ na sposób organizacji i prowadzenia operacji obronnych będzie miał charakter ewentualnej agresji. Zarówno literatura wojskowa, jak i wnioski z ostatnich konfliktów zbrojnych potwierdzają jednoznacznie, że ewentualna agresja będzie miała powietrzno-lądowy wymiar i może się charakteryzować:

- tradycyjnym dążeniem do zaskoczenia, połączonym z gwałtownymi uderzeniami na najważniejsze elementy obrony w całym obszarze operacyjnym;
- dążeniem do dezorganizacji kierowania i dowodzenia w skali strategicznej i operacyjnej oraz próbami dezorganizacji manewru wojsk w głębi i dążeniem do izolacji kierunków uderzeń przed napływem odwodów i zasilania wojsk;
- szerokim wykorzystaniem desantów operacyjnych i taktycznych w celu uchwycenia ważnych obiektów na kierunkach uderzeń oraz masowym stosowaniem uderzeń powietrzno-szturmowych;
- intensywnymi działaniami w warunkach ograniczonej widoczności, w tym głównie nocnymi;
- powszechnym stosowaniem amunicji o cechach inteligentnych.

Można przypuszczać, że w odróżnieniu od scenariusza z wojny w rejonie Zatoki Perskiej w 1991 roku, działania sił lądowych mogą być poprzedzone krótkim, lecz silnym uderzeniem z powietrza (środki lotnicze i rakietowe) na starannie wyselekcjonowane obiekty, podobnie jak to miało miejsce w Iraku, w marcu br. Ich celem będzie prawdopodobnie dezorganizacja obrony w wymiarze operacyjno-strategicznym. W ślad za tym można oczekiwać równoległych zaczepnych operacji powietrznych i lądowych na kierunkach uderzeń. Czynnikiem podstawowym w takiej agresji będzie

bowiem czas opanowania określonych obszarów i postawienie opinii światowej przed faktami dokonanymi.

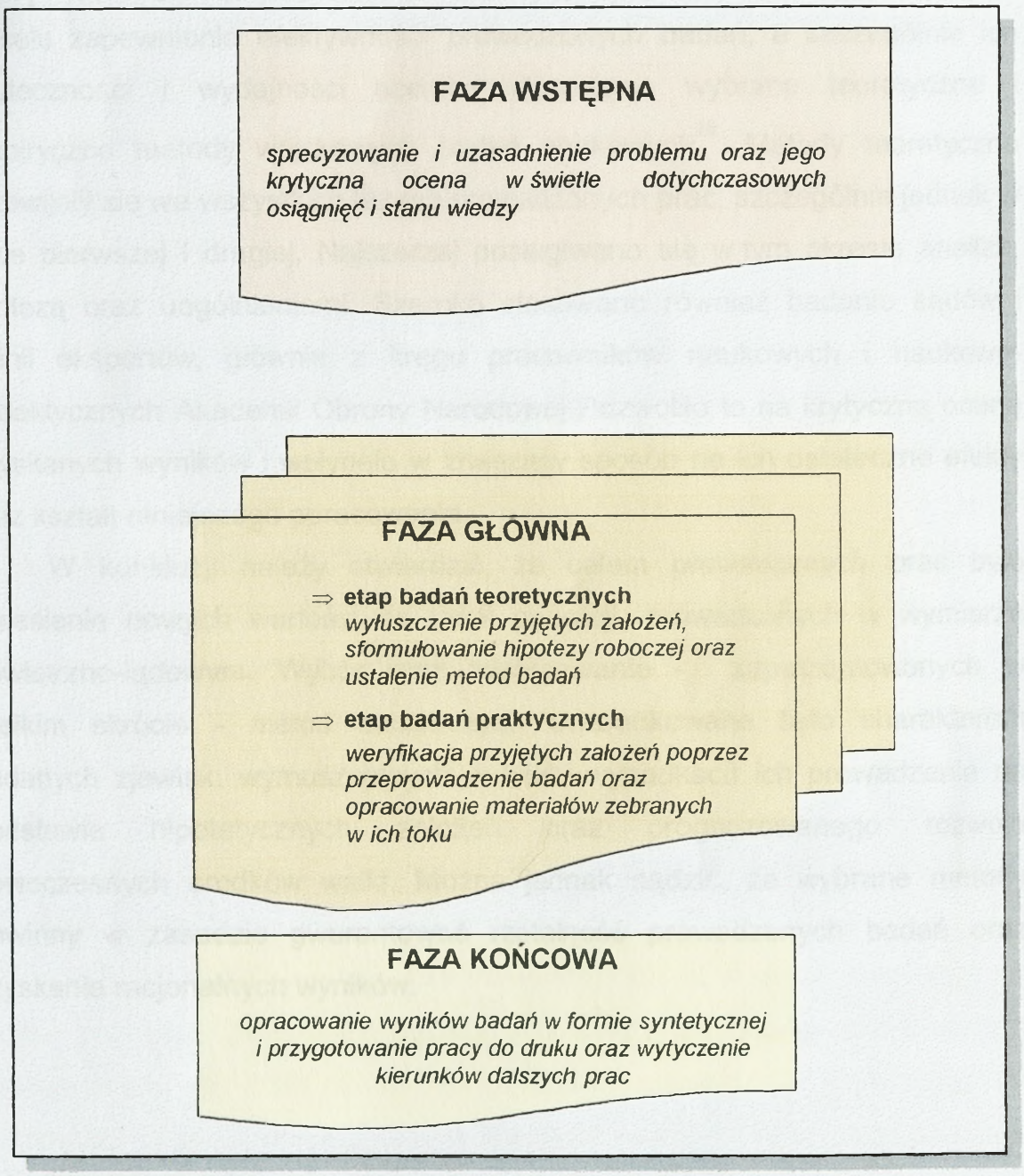
Tak postrzegany charakter ewentualnej agresji stawia określone wymagania przed składem bojowym, strukturami, uzbrojeniem i wyposażeniem wojsk lądowych. Przede wszystkim agresji o wymiarze powietrzno-lądowym i operacyjnym należy przeciwstawić obronę o charakterze przestrzennym i wymiarze operacyjnym. Oznacza to, że do obrony muszą być przygotowane wszystkie elementy ugrupowania operacyjnego, niezależnie od ich położenia w tym ugrupowaniu. Ponadto bronione muszą być jednocześnie wszystkie ważne obiekty w całej strefie działań operacyjnych, a najważniejsze z nich na całym obszarze kraju. Jednocześnie, nie ulega wątpliwości, że obrona ta powinna być zdolna do prowadzenia działań o charakterze powietrzno-lądowym.

Do ważnych zadań w tak rozumianej obronie, decydujących o jej trwałości, będzie należała osłona elementów zgrupowania operacyjnego i ważnych obiektów przed uderzeniami z powietrza oraz zorganizowanie skutecznej obrony na kierunkach bezpośrednich, lądowych uderzeń przeciwnika. Istotne znaczenie będzie miało także zapewnienie warunków manewru wojsk własnych i sojuszniczych w głębi operacyjnej i w głębi kraju, połączone z dążeniem do zachowania sił (odwodów) zdolnych do organizowania obrony na kolejnych rubieżach lub wykonania przeciwuderzeń. Należy jednak zauważyć, że powyższe zadania będą możliwe do realizacji w warunkach funkcjonowania trwałego systemu dowodzenia i ciągłego zaopatrywania wojsk oraz posiadanie w głębi sił, zdolnych do podjęcia skutecznej walki z desantami przeciwnika.

Reasumując. Agresji przeciwnika, realizowanej w formie operacji powietrzno-lądowych można przeciwstawić się operacjami obronnymi (opóźniającymi, zaczepnymi), które będą posiadały te same cechy. Dlatego współczesnym wyzwaniem dla wojsk lądowych jest zdolność i umiejętność przygotowania i prowadzenia operacji w takiej formie.

1.4. Metody badań

Dążąc do uzyskania w pełni obiektywnych wyników prowadzonych prac zastosowano określone procedury i metody badawcze. Cykl badań podzielony został na swoiste fazy, tożsame z głównymi składnikami metody naukowej, których cel został precyzyjnie określony.[17] (Rys.1.1.)

Rys.1.1. Fazy procesy badawczego

[17] *Por.: Pieter J., Z zagadnień pracy naukowej, Wrocław 1974, s.31.*

W prowadzonych badaniach dążono do szerokiego stosowania podejścia systemowego i funkcjonalnego, traktując całość procesów zachodzących w operacjach powietrzno-lądowych jako złożony, całościowy i uporządkowany system, posiadający swoją strukturę. I co istotne wyposażony także w inne atrybuty powszechnie akceptowane w metodologii wojskowych badań naukowych, pozwalające na zastosowanie metody systemowej. Z kolei w celu zapewnienia efektywności prowadzonych badań, a szczególnie ich skuteczności i wydajności szeroko stosowano wybrane teoretyczne i empiryczne metody wojskowych badań naukowych[18]. Metody teoretyczne przewijały się we wszystkich fazach prowadzonych prac, szczególnie jednak w fazie pierwszej i drugiej. Najszerzej posługiwano się w tym okresie analizą, syntezą oraz uogólnieniami. Szeroko stosowano również badanie sądów i opinii ekspertów, głównie z kręgu pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych Akademii Obrony Narodowej Pozwoliło to na krytyczną ocenę uzyskanych wyników i wpłynęło w znaczący sposób na ich ostateczne efekty oraz kształt niniejszego opracowania.

W konkluzji należy stwierdzić, że celem prowadzonych prac było wniesienie nowych wartości do teorii operacji, prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym. Wybór oraz zastosowanie - zaprezentowanych w wielkim skrócie - metod badawczych uwarunkowane było charakterem badanych zjawisk, wymuszających w wielu wypadkach ich prowadzenie na podstawie hipotetycznych założeń oraz prognozowanego rozwoju nowoczesnych środków walki. Można jednak sądzić, że wybrane metody powinny w zasadzie gwarantować rzetelność prowadzonych badań oraz uzyskanie racjonalnych wyników.

---

18 *Nie stroniąc od sposobów pojmowania oraz elementów oceny efektywności przyjmowanych w szeroko rozumianym środowisku naukowym. Por. Zieleniewski J., Efektywność badań naukowych, Warszawa 1966 oraz Przydatność prakseologicznej aparatury pojęciowej dla poszczególnych dyscyplin naukowych, Wrocław 1964.*

2. Kierunki rozwoju operacji

2.1. Geneza operacji

Termin **„operacja"** wywodzi się od łacińskiego słowa *operatio*, co oznacza działanie, szereg działań, zespół działań np.: matematycznych, wojskowych.[19] Termin ten spotyka się w opracowaniach teoretycznych od dawna. Posługiwał się nim np. austriacki gen. Raimondo de Montecucoli w opracowaniu dotyczącym zasad nauki wojskowej, wydanym w 1664 roku.[20] Treść pojęcia „operacja" uległa stałym zmianom, tak jak zmieniały się poglądy na prowadzenie wojny.

Początków operacji można się doszukiwać za czasów Aleksandra Macedońskiego, a jej rozwoju - w wojnach napoleońskich. Przełomu w pojmowaniu operacji dokonał H. Moltke, który uważał, że w skład operacji wchodzi to wszystko, co wykonywały armie od momentu ześrodkowania ich w rejonach wyjściowych do osiągnięcia określonego celu. A więc przegrupowania, walki oddzielnych jednostek i bitwy, którymi operacje powinny się kończyć, Moltke połączył w jedną całość. Odtąd bitwa jest składową częścią operacji, co było wydarzeniem przełomowym.

Operacja we współczesnym znaczeniu tej kategorii sztuki wojennej skrystalizowała się ostatecznie podczas pierwszej wojny światowej, która charakteryzowała się szeregiem oddzielnych operacji i bitew. W zależności od sytuacji rozgrywane były one jednocześnie lub kolejno, jednak zwykle dzieliła je przestrzeń sięgająca kilkuset kilometrów.

Swój niebagatelny wpływ na zjawisko operacji wywarła również druga wojna światowa. W jej toku pojawiły się nowe, dotychczas nie spotykane rodzaje wojsk, natomiast wcześniej istniejące wyraźnie powiększyły posiadane możliwości bojowe. Wpłynęło to na charakter wojny, która w przeciwieństwie do pozycyjnej pierwszej wojny światowej uzyskała wybitnie manewrowy

---

[19] *Kopaliński W., Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1971, s. 537.*

[20] *Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993, s. 31.*

charakter. Operacje planowane w jej toku cechowały się dużym rozmachem, rozwijane były w szybkim tempie i na znaczną głębokość. Powstanie bądź wyodrębnienie nowych rodzajów sił zbrojnych stworzyło przesłanki do pojawienia się nowych kategorii w sztuce operacyjnej. Pojawiły się np. pojęcia operacji (bitew) powietrznych czy też powietrzno-desantowych. Stąd tak wielkie znaczenie dla rozwoju operacji powietrzno-lądowych miała właśnie druga wojna światowa.

Generalnie rzecz ujmując możemy zauważyć, że operacja powstała w drugiej połowie XVI w. Jednak żadne państwo (społeczeństwo) nie uznało jej początkowo jako samodzielnego zjawiska w walce zbrojnej. Nastąpiło to dopiero w pełni w okresie międzywojennym, głównie w byłym Związku Radzieckim, a jej swoistą egzemplifikację stanowiła praca „Charakter operacji współczesnych armii" (1928 r.). Zawarta w niej teoria głębokiej operacji, stanowiła zasadniczo nowe zjawisko w sztuce wojennej, a jej podstawowe założenia zachowały swoją przydatność do czasów nam współczesnych. We wspomnianej pracy zawarto szereg ciekawych poglądów i spostrzeżeń, między innymi zerwano ze statycznymi formami działań, charakterystycznymi dla pierwszej wojny światowej oraz eksponowano myślenie kategoriami przyczynowo-skutkowymi. Co ciekawe, w zachodniej sztuce wojennej pojęcie operacji zostało „prawnie" usankcjonowane dopiero w latach 80-tych naszego stulecia, wraz z przyjęciem koncepcji „Operacji powietrzno-lądowej 2000" przez armię amerykańską. Nie znaczy to jednak, że we wcześniejszych działaniach wojennych nie planowano i nie prowadzono operacji.

Ciekawe podejście do problematyki operacji możemy zaobserwować w naszej sztuce wojennej. W okresie międzywojennym, oficjalnie nie uznawano operacji, a tym samym sztuki operacyjnej, choć niektórzy teoretycy z tego okresu dostrzegali wspomniane zjawisko. Wojsko Polskie nie mając własnych, samodzielnych doświadczeń z ostatniej wojny korzystało przede wszystkim z doświadczeń armii francuskiej. Korzystano również z doświadczeń rosyjskich, austriackich i niemieckich, przenoszonych przez Polaków (byłych oficerów tych armii). Uważano, że polska sztuka wojenna powinna czerpać wzory

przede wszystkim z wojen napoleońskich, z pierwszego okresu wojny światowej (zwłaszcza działań na wschodzie) – głównie zaś z ostatnich doświadczeń wojny polsko-bolszewickiej, gdzie zasadniczym wyznacznikiem walki zbrojnej był ruch.

Podkreślano, że najbardziej skuteczną formą walki powinien być śmiały manewr na skrzydła i tyły przeciwnika. Jego powodzenie miało zależeć w większej mierze od zaskoczenia i szybkości działań niż od posiadanej siły. W warunkach polskich wojna powinna być prowadzona w sposób wysoce manewrowy, bowiem jedynie szeroko stosowany manewr mógł zniwelować różnicę stosunku sił, zwłaszcza zaś środków materiałowych. Organizując działania wojenne na szczeblu operacyjnym należało działać zdecydowanie, zapewniając sobie poprzez śmiały manewr – swobodę ruchu. Stawiając na obronę ruchową, starano się ją połączyć z wykonywaniem przeciwnatarć (przeciwuderzeń) wyprzedzających, skierowanych na przeciwnika podchodzącego do utrzymywanych rubieży lub przygotowującego natarcie. Uznano, że śmiały manewr na skrzydła i tyły przeciwnika zależy w większym stopniu od szybkości działań i zaskoczenia niż od siły uderzenia.

W latach trzydziestych wielu oficerów polskich zauważyło, że opieranie się jedynie na doświadczeniach wojen minionych nie wystarcza. Dostrzegając postępujący w Europie rozwój nowoczesnego sprzętu bojowego intensywnie badali najnowsze doświadczenia ówczesnych wojen lokalnych i formułowali na ich podstawie jak najbardziej aktualne wnioski. W kręgu zainteresowań teoretyków i praktyków sztuki wojennej znalazły się operacje i działania operacyjne. Należał do nich między innymi Stefan Mossor, który w swojej pracy „Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny" (wyd. I - 1939), początków operacji dopatruje się w epoce napoleońskiej. Natomiast nowoczesną operację wywodził z wojny austriacko-pruskiej, a za jej twórcę uważał gen. Moltke.[21]

---

[21] *Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1968, s. 398.*

Mossor uważał, że „kombinacja wielokierunkowego działania do jednego celu przy pomocy kilku zgrupowań o różnej sile stanowi zasadniczą cechę operacji".[22] Natomiast „plan współdziałania wszystkich sił dla osiągnięcia jednego celu, zebranie wojsk na wybranych kierunkach, przygotowanie dla nich zapasów żywności i amunicji do kilku - czy kilkunastodniowej bitwy, zorganizowanie łączności na tak wielkich przestrzeniach, zawiązanie walk na wszystkich kierunkach w przewidzianym czasie i wreszcie zgranie tych wysiłków, tych wielu wysiłków w ten sposób, żeby daleki, przewidywany zamiar miał być stopniowo, ale konsekwentnie realizowany nazywał działaniem operacyjnym.[23] Tak więc Mossor jako pierwszy w polskiej sztuce wojennej dostrzegł i opisał zjawisko operacji, którego częścią składową była bitwa.

Analizując poglądy wielu teoretyków i praktyków sztuki wojennej można zauważyć, że treść pojęcia „operacja" ulegała stałym zmianom. Wspomniane zmiany zdeterminowane były zmianami poglądów na prowadzenie wojny. Np. w Polsce, w okresie międzywojennym utożsamiano ją z pojęciem bitwy, toczonej siłami jednej armii. Po 1945 roku pojęcie „operacja" zostało uznane jako podstawowa kategoria operacyjna w polskiej sztuce wojennej, a wraz z tym podział sztuki wojennej na strategię, sztukę operacyjną i taktykę. Nie zmienia to faktu, że w dalszym ciągu pojęcie operacji definiowano różnorodnie.

W Małej Encyklopedii Wojskowej, wydanej w 1970 roku operację postrzega się jako całokształt działań wojsk (walk, bitew, przegrupowań i manewrów) oraz przedsięwzięć organizacyjnych i zabezpieczających, realizowanych w różnym czasie i na znacznej przestrzeni połączonych wspólnym celem i planem. Z kolei Franciszek Skibiński uważał, że operacja jest bezpośrednim (niekiedy pośrednim) składnikiem bitwy (manewru strategicznego). Według jego poglądów jest to kombinacja serii samodzielnych manewrów i walk przeprowadzonych przez wielkie zgrupowania SZ (zwykle

---

[22] *Tamże, s. 189.*
[23] *Tamże, s. 190 i dalsze.*

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
Akademii Wojsk Lądowych

armii lub grupy armii), mających na celu zajęcie i wykorzystanie sytuacji w stosunku do nieprzyjaciela, w ramach roli przypadającej danemu zgrupowaniu w bitwie (manewrze strategicznym).[24]

Czołowy teoretyk sztuki wojennej Kazimierz Nożko twierdził, że operację należy rozumieć jako całokształt poczynań organizacyjno-wykonawczych, uderzeń ogniowych, walk i bitew oraz manewrów wykonywanych samodzielnie, a najczęściej wspólnym wysiłkiem związków operacyjnych różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych, rozdzielonych w czasie i przestrzeni, połączonych wspólną myślą przewodnią, mających doprowadzić do osiągnięcia konkretnego celu operacyjnego lub strategicznego.[25]

Z kolei w Leksykonie Wiedzy Wojskowej, wydanym nakładem MON w 1979 roku przyjęto, że operacja to zespół walk, bitew, uderzeń ogniowych i manewrów toczonych lub wykonywanych na lądzie, w powietrzu i na morzu przez związki operacyjne różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych, połączonych wspólną myślą przewodnią, prowadzonych pod jednym kierownictwem dla doprowadzenia do osiągnięcia celu operacji lub celu strategicznego, co wymaga uzgodnionego wysiłku i ścisłego współdziałania sił zbrojnych i wojsk.[26] Natomiast były Komendant ASG WP, gen. Bolesław Chocha uważał, że operację powinniśmy traktować „jako zespół walk, bitew, (chociaż są zdania wręcz odmienne, np., że bitwa składa się z kilku operacji), manewrów i uderzeń ogniowych, połączonych wspólną myślą przewodnią i realizowanych pod jednym kierownictwem".[27] Ciekawe poglądy na temat operacji opublikował na przełomie lat dziewięćdziesiątych Stanisław Koziej. Według jego poglądów operacja to starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej. Stanowi zespół bitew oraz działań operacyjnych i taktycznych (bojowych) niższego szczebla - wzajemnie sprzężonych co do celu, miejsca i czasu.[28]

---

[24] *Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1990, s. 594.*
[25] *Nożko K, Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej, Warszawa 1973, s. 242.*
[26] *Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979, s. 278.*
[27] *Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.*
[28] *Koziej S., Teoria sztuki..., op. cit., s. 18.*

Operacja znajduje swoje odzwierciedlenie w teorii sztuki wojennej innych państw. Na przykład w byłym Związku Radzieckim twierdzono, że operacja to forma prowadzenia działań bojowych przez związki operacyjne (operacyjno-strategiczne) sił zbrojnych. Jest to zespół zgranych i wzajemnie związanych, co do celu, miejsca i czasu bitew, walk, uderzeń prowadzonych na Teatrze Działań Wojennych lub kierunku strategicznym (operacyjnym) według jednolitego zamiaru i planu dla realizacji zadań strategicznych, operacyjno-strategicznych lub operacyjnych.

Z kolei według poglądów amerykańskich zawartych w FM 100-5 Operations (1986r.) „wielka operacja obejmuje skoordynowane działania dużych sił w pojedynczej fazie kampanii lub w decydującej bitwie. Wielkie operacje decydują o przebiegu kampanii (...) wielkie operacje lądowe planują grupy armii, a korpusy i dywizje je realizują". Natomiast według poglądów niemieckich, operacja są to czasowo skoordynowane działania wojenne dużych związków prowadzone z zamiarem osiągnięcia wspólnego celu. W ramach operacji toczy się bitwy i walki.

W konkluzji można stwierdzić, że pojęcie „operacja" jest uznane przez wszystkie państwa, jakkolwiek różna jest jego treść. Wspólną płaszczyzną rozumienia operacji jest to, że składa się z ona kilku walk i bitew. Idąc dalej możemy uznać, że współczesna operacja to zespół różnorodnych działań (obronnych, zaczepnych, opóźniających) związków operacyjnych lub specjalnie wydzielonych zgrupowań, ukierunkowanych na osiągnięcie celu strategicznego (operacyjnego). Obejmuje skoordynowane czasowo i przestrzennie działania realizowane przed starciem zbrojnym, bitwy (walki) oraz działania po bitwie (walce) w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Taka definicja, zawarta została w najnowszej edycji Regulaminu Działań Wojsk Lądowych, wprowadzonego do użytku w 1999 roku.

Wychodząc z założenia, że sam termin „operacja" nie powinien budzić większych kontrowersji, zatrzymajmy się na chwilę nad problemem klasyfikowania współczesnych operacji. A to z kolei wymaga jednolitego podejścia do samego pojęcia klasyfikowania, czyli dokonywania klasyfikacji

określonych zjawisk czy przedmiotów. Odpowiedzmy sobie zatem na wstępie na pytanie, cóż to takiego jest klasyfikacja?

Wg „Słownika języka polskiego" jest to systematyczny podział czegoś, np. przedmiotów lub zjawisk na klasy, działy, poddziały wg określonej zasady. Innymi słowy klasyfikować to dokonywać podziału, zaliczać do jakieś klasy bądź szeregować.[29] Nieco inaczej pojęcie klasyfikacji zdefiniowano w „Małej encyklopedii prakseologii i teorii organizacji zarządzania". Twierdzi się w niej, że „klasyfikacja to podział jakiegoś zbioru przedmiotów na podzbiory tak, aby nie było przedmiotów, które by nie należały tylko do jednego podzbioru oraz aby każdy przedmiot z dzielonego zbioru należał do któregoś z podzbiorów. W ten sposób klasyfikacja spełnia wymagania rozłączności i zupełności".[30]

Na podstawie dotychczasowych rozważań możemy zauważyć, że istotnym problemem jest określenia zasady (reguły), wg której dokonuje się określonej klasyfikacji. Innymi słowy przyjęcie kryterium,[31] które determinowało będzie określony podział.

Biorąc powyższe pod uwagę możemy skonstatować, że dokonując klasyfikacji operacji powinniśmy określić te czynniki i zjawiska, które umożliwią jej podział na określone podzbiory, które spełniać będą wcześniej określone warunki. Do takich kryteriów zaliczyć możemy np. cel, sposób osiągnięcia celu, środowisko, skład sił biorących udział w operacji oraz inne czynniki, w zależności od potrzeb.

Przyjmując jako kryterium podziału cel operacji, możemy je podzielić na opóźniające (zyskanie czasu), obronne (utrzymanie obszaru) i zaczepne (pobicie przeciwnika). Z kolei przyjmując jako kryterium środowisko, w którym prowadzone są główne działania, możemy dokonać podziału na operacje lądowe, morskie i powietrzne. Skład sił (ze względu na ich przynależność)

---

[29] *Słownik języka polskiego PWN, T. 1, Warszawa 1979, s. 926.*

[30] *Pszczołowski T., Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji zarządzania, Warszawa 1978, s.96.*

[31] *Kryterium – cecha przedmiotu (zjawiska), ze względu na którą dokonuje się podziału lub się je ocenia. Por.: Słownik języka polskiego..., op.cit. s.1065; Mała encyklopedia prakseologii..., op.cit. s.108.*

umożliwia zdefiniowanie operacji narodowych, wielonarodowych i sojuszniczych, natomiast ze względu na udział kontyngentów z różnych rodzajów sił zbrojnych zdefiniować możemy operacje połączone (gdy biorą w nich udział kontyngenty, z co najmniej dwóch RSZ). Wychodząc od szeroko rozumianego stanu funkcjonowania państwa (pokój, kryzys, wojna) wyróżnić możemy operacje pokojowe (wsparcia pokoju), kryzysowe i wojenne. Istotę powyższych rozważań ilustruje zamieszczone niżej przykłady, odnoszące się do operacji wojennych (obronnej i zaczepnej) i operacji pokojowej. Oczywiście, zaprezentowane przykłady są znacznym uproszczeniem problematyki, można jednak przyjąć, że oddają jej myśl przewodnią i generalne założenia.

Kryterium podziału	Typ operacji		
Stan funkcjonowania państwa	wojenna	wojenna	pokojowa
Cel	obronna	zaczepna	wygaszenie konfliktu
Sposób osiągnięcia celu	manewrowa	oskrzydlająca	wymuszenie pokoju
Środowisko	lądowa	lądowa	
Skład sił (udział innych państw)	narodowa	sojusznicza	wielonarodowa
Skład sił (udział RSZ)	połączona	połączona	połączona
Obszar (miejsce prowadzenia)	własne terytorium	własne terytorium	poza własnym terytorium

W dalszej części niniejszych rozważań uwaga skupiona zostanie na wybranych operacjach, realizowanych w czasie wojny. Kryterium podziału, jakie w tym wypadku zastosowano jest cel operacji. Rozważania ogniskować się będą na tych działaniach, w których dominującą rolę odgrywają wojska lądowe, prowadzące operacje w wymiarze powietrzno-lądowym.

2.2. Współczesny charakter operacji wojsk lądowych

Precyzyjne odniesienie się do założeń operacji powietrzno-lądowej, wymagało w pierwszym rzędzie ustosunkowania się do samego terminu „operacja". Jednak wspomniany termin nie jest zawieszony w próżni. Funkcjonuje on pośród innych kategorii sztuki wojennej. Warto zastanowić się zatem, jakie związki i zależności występują pomiędzy terminem „operacja", a innymi kategoriami sztuki wojennej.

Generalnie rzecz ujmując w polskiej sztuce wojennej najogólniejszą kategorią jest **wojna**. Pod tym pojęciem rozumie się nie tylko działania sił zbrojnych, ale różnorodne przedsięwzięcia dyplomatyczne, polityczne, ekonomiczne, gospodarcze i inne, które zmierzają do wymuszenia na przeciwniku zachowań zgodnych z założonymi celami. Nie ulega jednak wątpliwości, że istotną rolę w osiąganiu celów wojny spełniają w dalszym ciągu wszelkie działania sił zbrojnych. Kolejna kategoria to **kampania**, rozumiana jako składające się z jednej lub kilku operacji (bitew) działania operacyjne, ukierunkowane na osiągnięcie celu strategicznego. Z kolei **działania operacyjne** rozumiane są jako wszelkie działania związków operacyjnych, a niekiedy taktycznych w czasie wojny. Obejmują **operacje**, a w ich ramach walki (niekiedy bitwy), **przegrupowanie** i **pogotowie operacyjne**. Prowadzą je zwykle związki operacyjne, a niekiedy związki taktyczne.

W takim rozumieniu działania operacyjne stanowią ogniwo pośrednie pomiędzy działaniami strategicznymi i taktycznymi, bowiem to dowódca operacyjny planując operację stwarza dowódcom taktycznym warunki do wykonania zadań zgodnie z ich możliwościami bojowymi. W tym więc rozumieniu dowódca operacyjny nie kieruje bezpośrednio walką, natomiast jego głównym zadaniem jest koordynacja czasowa i przestrzenna działań związków taktycznych i oddziałów. Czyni to przez wypracowanie koncepcji operacji i określenie zadań taktycznych, których wykonanie umożliwia osiągnięcie zakładanego celu. Współcześnie, przyjmując jako kryterium cel operacji, wyróżniamy operacje obronne, zaczepne i opóźniające (osłonowe).

Ponieważ każda z nich może mieć powietrzno-lądowy charakter sprecyzowania wymagają ich ogólne założenia.

Operacje opóźniające (osłonowe)

Operacja opóźniająca jest to szereg skoordynowanych czasowo i przestrzennie różnorodnych działań (w tym starć zbrojnych z przeciwnikiem) na lądzie i w powietrzu, prowadzonych w różnym czasie i miejscu, w formie działań obronnych i zaczepnych. Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (wyrażającej się osłabieniem jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylanie się od rozstrzygającego starcia, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Nadrzędnym celem operacji opóźniającej jest przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojuszniczych) do operacji obronnej lub stworzenia warunków przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego. Operacje opóźniające prowadzone będą zwykle przez Siły Wysokiej Gotowości (High Readiness Forces (HRF)), w tym Siły Inicjujące (Initial Enter Forces (IEF)) i inne siły, wydzielone ze składu wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej.

Można zatem skonstatować, iż operacja opóźniająca stanowi w swej istocie specyficzny rodzaj działań o charakterze defensywnym. Od typowych operacji obronnych odróżnia ją to, że jej podstawowym celem jest zyskanie czasu, połączone z planową utratą terenu. Warto w tym miejscu podkreślić, że celem operacji opóźniającej nie jest utrzymanie określonego obszaru, ani tym bardziej rozbicie przeciwnika. Jej celem nadrzędnym jest czas. Głównymi wyznacznikami celów operacji opóźniającej powinno być zatem:

- zadanie agresorowi takich strat, aby maksymalnie ograniczyć jego możliwości kontynuowania działań zaczepnych i zachować własne siły do decydującego starcia;
- rozpoznanie kierunków głównych uderzeń przeciwnika;
- utrzymanie jak największej części terytorium kraju, nie dopuszczając do utraty szczególnie ważnych rejonów i obszarów;

- osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównych sił;
- tworzenie frontu (ognisk) walki na tyłach przeciwnika;
- dążenie do minimalizowania strat i zniszczeń, na obszarze objętym prowadzeniem operacji.

Realizowane w ramach operacji opóźniającej działania będą prowadzone przy braku ciągłego frontu, często także występować będą znaczne luki w ugrupowaniu operacyjnym i taktycznym, skutkujące prowadzenie działań przy otwartych skrzydłach. Wojska prowadzić będą działania w warunkach ciągle zmieniającej się sytuacji, determinującej szybkie zmiany charakteru i rodzaju prowadzonych działań.

Charakterystyczną cechą prowadzonych działań będzie ich ogniskowość, i to zarówno wewnątrz własnego ugrupowania, jak i w ugrupowaniu przeciwnika. Zmieniająca się sytuacja zmuszała będzie do częstego, bardzo szybkiego koncentrowania wojsk i wysiłków w wybranym miejscu i czasie. Natomiast potrzeba uchronienia własnych wojsk przed zniszczeniem (rozbiciem) przez przeciwnika równie często zmuszała będzie do ich rozśrodkowania (dekoncentracji).

Wymagania wynikające ze specyfiki operacji opóźniających skłaniały będą wojska do podejmowania różnorodnych form działań podstawowych (zaczepnych, obronnych, opóźniających) oraz różnorodnych form działań pośrednich (wycofania, luzowania, bojów spotkaniowych, marszów zbliżania itd.). Bardzo istotne znaczenie będą miały, prowadzone w różnym wymiarze, działania przeciwdesantowe oraz przeciwdywersyjne.

Specyfika operacji opóźniających wyrażać się będzie także niejasnością w rozwoju sytuacji połączoną z zakłóceniami w dowodzeniu. Wymagało to będzie samodzielności w podejmowaniu decyzji na różnych poziomach dowodzenia oraz, co bardzo istotne, dużej autonomiczności zgrupowań prowadzących wspomniane działania.

Wielce istotnym czynnikiem, charakteryzującym działania wojsk w operacji opóźniającej, powinno być dążenie do zapewnienia sobie ruchliwości w wymiarze operacyjnym i taktycznym. Polegać ona powinna na zdolności do

prowadzenia działań szybciej od potencjalnego przeciwnika, przy jednoczesnym dążeniu do ograniczenia jego ruchliwości różnymi sposobami. Można bowiem przyjąć założenie, że ruchliwość będzie jednym z warunków przechwycenia i utrzymania inicjatywy. Ruchliwość pozwoli bowiem na szybką koncentrację zgrupowań w tym czasie, w którym przeciwnik będzie najbardziej podatny na ewentualne uderzenia. Ułatwi zatem wykorzystanie jego słabych stron oraz unikanie starcia w warunkach dla siebie niekorzystnych. Zapewnieniu ruchliwości wojsk, ich zdolności do śmiałego, nieoczekiwanego manewru sprzyjała będzie znajomość terenu na obszarze działań, postrzegana jako jeden z ważniejszych atutów wojsk prowadzących działania w ramach operacji opóźniających. Stąd dostrzegać należy niezwykle ważną rolę działań prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym, które wspomnianą wcześniej ruchliwość zapewniają.

Charakter początkowego okresu wojny, nierozerwalnie związany z prowadzeniem operacji opóźniających spowodować może, że działania prowadzone będą na całej głębokości ugrupowania operacyjnego. Można założyć, że tradycyjnie pojmowana linia styczności wojsk będzie bardzo płynna i trudna do precyzyjnego określenia. Wpłynie to w istotny sposób na możliwości wsparcia działań, prowadzonych przez poszczególne zgrupowania, szczególnie wsparcia ogniowego (lotniczego, artyleryjskiego), zabezpieczenia inżynieryjnego i logistycznego, czy też obrony przeciwlotniczej. Powyższe uwarunkowania kolejny raz eksponują potrzebę maksymalnego usamodzielnienia (autonomię) poszczególnych zgrupowań. Będzie się to przejawiać również w zapewnieniu określonym zgrupowaniom, prowadzącym działania na kierunkach głównych, możliwości prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Jak już wcześniej wspomniano, wymagania operacji opóźniającej odcisną swoje piętno na sposobach prowadzenia działań. Problem powyższy dotyczy głównie działań obronnych i zaczepnych, natomiast w mniejszym stopniu działań opóźniających. Określony wpływ wywierać będą także na charakter działań pośrednich.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poszczególne etapy operacji opóźniającej mogą być rozgrywane sekwencyjnie (kolejno). Jednak część z nich będzie realizowana równocześnie, szczególnie podczas prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. W wielu sytuacjach działania mogą mieć charakter liniowy, z czytelnie zdefiniowanymi pod względem geograficznym liniami rozgraniczenia oraz sąsiadującymi jednostkami. Należy przy tym zaznaczyć, że w operacjach liniowych kładzie się duży nacisk na utrzymanie położenia własnych sił w stosunku do sąsiadów (innych sił), a także na precyzyjnym zdefiniowaniu rejonów rozmieszczenia (postoju, ześrodkowania) wojsk. Dotyczy to również określania położenia wykrytych celów.

Natomiast w działaniach o charakterze nieliniowym nie określa się wyraźnie linii frontu oraz tyłów. W działaniach tego typu wojska skupiają swoją uwagę głównie na wyznaczonych celach (zadaniach), których treścią może być zniszczenie sił przeciwnika lub opanowanie i kontrola nad ważnym obszarem. Mniej uwagi zwraca się na zależności geograficzne i położenie własnych wojsk w stosunku do innych sił (sąsiadów). Dyslokacja (rozmieszczenie) sił może następować z chwilą rozpoczęcia działań, zaś jej utrzymanie jest realizowane przez cały okres operacji.

Działania wojsk lądowych, prowadzone w ramach operacji opóźniającej, sprowadzać się będą do czasowego utrzymania określonego obszaru (terenu) oraz niszczenia sił przeciwnika. Z powyższego wynika, że muszą być one w jednakowym stopniu zdolne do prowadzenia operacji (działań) o charakterze zaczepnym (ofensywnych) oraz obronnych (defensywnych). Ostateczne powodzenie w walce osiągane jest poprzez działania zaczepne. Nawet w obronie dowódca musi podejmować decyzję odnośnie przejęcia inicjatywy i przeniesienia walki na stronę przeciwnika. To działania zaczepne są bowiem rozstrzygającymi działaniami w czasie wojny.

Operacje obronne

Operacja obronna to zespół różnorodnych działań (w tym starć zbrojnych z przeciwnikiem), prowadzonych przez wojska na lądzie i w powietrzu, w różnym miejscu i czasie w celu załamania (zatrzymania) natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymania bronionego obszaru. W zależności od sposobu osiągnięcia celu operacja obronna może przyjąć formę operacji pozycyjnej (stałej) lub manewrowej (ruchowej). Zgrupowania wojsk lądowych mogą przechodzić do operacji obronnej w okresie kryzysu (zagrożenia wojennego) lub w toku wojny. W razie przechodzenia do obrony w okresie wojny następować to może w styczności lub bez styczności z przeciwnikiem.

Cel operacji obronnej i realizowane w jej toku zadania wynikają z celu wojny, koncepcji obrony kraju i warunków przejścia do obrony. Niezależnie od warunków przechodzenia do operacji obronnej jej cel będzie obejmował:

- **w wymiarze rzeczowym** - zadanie przeciwnikowi strat uniemożliwiających mu kontynuowanie działań zaczepnych;
- **w wymiarze przestrzennym** - utrzymanie bronionego terytorium;
- **w wymiarze czasowym** - zyskanie czasu niezbędnego do mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia pozostałych sił lub przegrupowania wojsk (w tym sojuszniczych) z innych kierunków.[32]

We współczesnych uwarunkowaniach szczególnego znaczenia nabiera pierwsza grupa celów, bowiem odparcie uderzenia i utrzymanie zajmowanego obszaru może okazać się niewystarczające. Przeciwnik odparty na jednym kierunku może próbować uzyskać powodzenie na innym. Dlatego też celem operacji musi być również rozbicie nacierających wojsk przeciwnika oraz niszczenie ich w takim stopniu, aby nie mogły odtworzyć zdolności bojowej i przejść ponownie do operacji zaczepnej. Obrońca musi dążyć do uzyskania rozstrzygnięcia. Z uwagi na konieczność zminimalizowania szkód i strat na własnym terytorium należy dążyć do uniemożliwienia przeciwnikowi dalszego

---

[32] *Koziej S., Teoria...,op.cit., s. 138.*

działania i odebrania mu swobody operacyjnej, na przykład poprzez odcięcie jego linii komunikacyjnych lub przez okrążenie jego zgrupowań uderzeniowych.

Cel operacji obronnej wywiera decydujący wpływ na zadania prowadzących ją wojsk, których podstawowym wyznacznikiem jest uniemożliwienie osiągnięcia przez nacierające zgrupowanie przeciwnika zakładanych celów. Zadanie to może być realizowane poprzez rozbicie sił głównych zgrupowania uderzeniowego przeciwnika lub przez utrzymanie ważnych rejonów. W zależności od sposobu osiągnięcia celu i zadań operacji obronnej, obrońca zmierzał będzie do rozegrania decydującej bitwy na głównym obszarze obrony lub też w głębi własnego ugrupowania, czyli w strefie tyłowej. Wpływ na miejsce stoczenia decydującej o rozstrzygnięciu operacji mieć będą miały również inne czynniki. Jeżeli celem obrony będzie utrzymanie zajmowanych obszarów i obrońca będzie mógł wykorzystać sprzyjające warunki terenowe, będzie miał dużo czasu na przygotowanie operacji obronnej oraz w miarę dokładnie pozna zamiary przeciwnika, to dążył będzie do rozegrania decydującej bitwy przed lub w głównym obszarze obrony. W razie konieczności odparcia głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, braku czasu na organizację obrony w oparciu o przedni skraj oraz nieodzowności utrzymania szerokiego i głębokiego pasa obrony, obrońca może zostać zmuszony do przyjęcia decydującej bitwy w głębi głównego obszaru obrony, zwłaszcza jeżeli teren sprzyjał będzie temu zamiarowi.

Cel operacji obronnej osiąga się przez wykonanie szeregu zadań, do których zaliczyć należy:

- odparcie zmasowanych nalotów lotnictwa przeciwnika;
- ogniowe porażenie przeciwnika na podejściach do obszaru obrony;
- odparcie lub zniszczenie nacierających zgrupowań przeciwnika, uderzeń lotnictwa wojsk lądowych, rozbicie desantów oraz utrzymanie ważnych rubieży, rejonów i obiektów, a tym samym uniemożliwienie przeciwnikowi przełamania obrony;

- wykonanie zwrotu zaczepnego w celu rozbicia lub odcięcia zgrupowań przeciwnika, które wdarły się w głąb ugrupowania operacyjnego, lub utrzymanie rubieży obrony w głębi i stworzenie warunków do wykonania przeciwnatarcia.[33]

O wykonaniu zadań i osiągnięciu celu operacji obronnej w większości wypadków decydować będzie zorganizowanie we właściwym czasie skutecznego rażenia ogniowego, przygotowanie systemu zapór inżynieryjnych i rozbudowa inżynieryjna obrony, racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu, odpowiednie ugrupowanie wojsk i ich ruchliwość oraz racjonalne połączenie działań wszystkich sił, uczestniczących w operacji obronnej. Przedsięwzięcia te służyć będą zapewnieniu trwałości obrony zapewniającej skuteczność i siłę obrony.

Trwałość obrony to zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie. Warunkami jej osiągnięcia są przede wszystkim odporność na oddziaływanie przeciwnika, żywotność broniących się wojsk, ich uporczywość i utrzymywanie się na zajmowanych pozycjach. Ta właściwość obrony, oparta na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu, prowadzi do rozbicia bądź poważnego osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego obszaru (rejonu, pasa) obrony, a tym samym do wykonania otrzymanego zadania. Trwałość obrony jest nierozerwalnie związana z jej drugą cechą, jaką jest aktywność. Obrona jest tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy.

Jednym z podstawowych wymogów operacji obronnej jest manewrowość wojsk. Wyrażać się ona powinna w umiejętności dokonywania szybkich manewrów sił i środków walki z kierunków nie atakowanych i obsadzania nimi rubieży obronnych lub wykonania przeciwuderzeń. Ruchliwość wojsk prowadzących operację obronną powinna co najmniej

---

[33] *Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych Rzeczypospolitej Polskiej, Toruń 1998, s. 110.*

dorównywać ruchliwości przeciwnika. Można w ten sposób uzyskać korzystny stosunku sił we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Służyć temu ma zapewnienie swobody ruchu (swobody operacyjnej) własnym wojskom, przy jednoczesnym ograniczeniu ruchliwości przeciwnika. Takie działanie stworzy możliwość przejęcia inicjatywy, umożliwi zachowanie woli walki i utrzymanie ważnych obszarów, a ponadto zapewni przenoszenie głównego wysiłku operacji obronnej na zagrożone kierunki. Powyższe wskazuje, jak ważną rolę w operacji obronnej mogą i powinny odgrywać działania prowadzone w wymiarze powietrzno-lądowym.

Ogólnie należy stwierdzić, że operacja obronna powinna się charakteryzować:

- prowadzeniem działań w wymiarze powietrzno-lądowym;
- synchronizowaniem efektów użycia wszystkich sił i środków biorących w niej udział;
- uporczywością utrzymywania rubieży i obiektów mających znaczenie operacyjne i strategiczne;
- powiązaniem trwałości obrony określonych obszarów i rubieży z dążeniem do wykonania przeciwuderzeń;
- ruchliwością wojsk i manewrowością środków ogniowych zapewniających stałe dezorganizowanie i opóźnianie natarcia przeciwnika;
- efektywnym użyciem sił i środków WRE przez cały czas prowadzenia operacji.[34]

Ważnym elementem operacji obronnej jest ugrupowanie operacyjne, które postrzega się jako siły i środki celowo podzielone, zgrupowane, urzutowane i rozmieszczone w obszarze działania przed operacją oraz przemieszczane w toku operacji zgodnie z zamiarem prowadzenia operacji. Ugrupowanie operacyjne tworzy się odpowiednio do celu operacji, przewidywanego sposobu jej prowadzenia, sposobu przejścia do niej oraz

---

[34] *Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Warszawa 1995, s. 13.*

sytuacji, jakie powstać mogą w toku operacji. Podział na elementy ugrupowania, ich skład, zadania i rozmieszczenie na obszarze obrony wynikają z potrzeb związanych z prowadzeniem operacji obronnej, formy operacji oraz wielkości obszaru obrony.

Obronne ugrupowanie operacyjne powinno ono zapewniać:

- pomyślne prowadzenie walki obronnej w różnych warunkach operacyjnych;
- racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu;
- korzystne warunki do szybkiego wykonania uderzeń ogniowych na podchodzącego przeciwnika na całą głębokość jego ugrupowania oraz w trakcie walki w głębi obrony;
- manewr siłami i środkami umożliwiający koncentrację wysiłków wojsk w celu odparcia natarcia przeciwnika na każdym z zagrożonych kierunków;
- wykonanie zwrotów zaczepnych w celu rozbicia włamującego się przeciwnika i odzyskania utraconych obszarów;
- utrzymanie nakazanego obszaru i zadanie przeciwnikowi jak największych strat;
- minimalizację strat własnych i zapewnienie ciągłości dowodzenia i współdziałania.

Ugrupowanie operacyjne powinno więc zapewnić optymalne warunki prowadzenia walki obronnej z pełnym wykorzystaniem możliwości bojowych wojsk oraz właściwości terenu, jak również możliwości wykonania zdecydowanych kontrataków i przeciwuderzeń. Odpowiednio do wymogów sytuacji tworzy się **strukturalne i funkcjonalne** elementy ugrupowania operacyjnego.[35] Istotnym problemem w tej sytuacji jest zapewnienie określonym elementom ugrupowania operacyjnego zdolności do prowadzenia walki w wymiarze powietrzno-lądowym.

---

[35] *Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 1997, s. 75.*

Operacje zaczepne

Operacja zaczepna to zespół różnorodnych działań (w tym starć zbrojnych z przeciwnikiem) prowadzonych w celu rozbicia wojsk przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego obszaru. Operacje zaczepne mogą być prowadzone w ramach obrony strategicznej, w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia. Istotą operacji zaczepnej jest opanowanie bądź odzyskanie określonego obszaru poprzez rozbicie broniących się zgrupowań przeciwnika oraz stworzenie warunków do kontynuowania działań zaczepnych. Natomiast jej celem jest rozbicie przeciwstawnego zgrupowania wojsk przeciwnika oraz opanowanie (odzyskanie) ważnych rubieży.

Operację zaczepną zwykle przygotowują i prowadzą związki operacyjne. Mogą one przechodzić do operacji zaczepnej po przegrupowaniu wojsk z głębi lub z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Przegrupowania do operacji zaczepnych mogą być wykonywane w okresie kryzysu - w ramach operacyjnego rozwijania, lub w toku działań wojennych (konfliktu). Operacja zaczepna związku operacyjnego może stanowić część strategicznej operacji obronnej lub może być prowadzona samodzielnie.

Operacje zaczepne są współcześnie decydującą formą walki zbrojnej i w dającej się przewidzieć przyszłości taką pozostaną. Są one prowadzone w celu pokonania przeciwnika poprzez narzucenie mu swojej woli i zastosowanie zdecydowanej przewagi, co w końcowym efekcie ma doprowadzić do osiągnięcia zakładanych celów strategicznych i operacyjnych. Stąd współczesne operacje zaczepne powinny charakteryzować się inicjatywą, koncentracją sił w wybranym miejscu i czasie, szybkim i zaskakującym manewrem oraz umiejętnością wykorzystania wszelkich słabych stron przeciwnika, na całym obszarze operacji. Współczesny charakter walki zbrojnej wskazuje na wielką rolę działań powietrzno-lądowych w osiaganiu celów operacji.

Celem operacji zaczepnych wojsk lądowych będzie rozbicie przeciwstawnego zgrupowania wojsk przeciwnika oraz opanowanie (odzyskanie) ważnych obszarów (rejonów, rubieży). Wykonują je wojska po

przegrupowaniu lub z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Przegrupowanie może być wykonane w okresie kryzysu, w ramach operacyjnego rozwinięcia lub w toku działań wojennych.

Powyższe uwarunkowania, a także coraz większe możliwości środków precyzyjnego rażenia i duża ruchliwość wojsk pozwalają wnioskować, że operacje zaczepne prowadzone będą w zdecydowany sposób i w szybkim tempie. Ich prowadzenie wymagać będzie posiadania przewagi w decydującym miejscu i czasie, co można osiągnąć w wyniku świadomego jej skupienia. Ważną rolę w osiągnięciu takiego stanu spełniać będą formacje aeromobilne, zdolne do skupienia wysiłków także w głębi ugrupowania przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter pola walki wpłynie na zmianę sposobu rozpoczęcia i prowadzenia działań zaczepnych. Nastąpi prawdopodobnie odejście od znanych z minionych wojen uderzeń w ślad za zmasowanymi uderzeniami ogniowymi, niszczącego wszystko co napotkają na swej drodze. W przyszłości należy oczekiwać krótkich, intensywnych starć o charakterze ogniskowym, rozrzuconych na dużej przestrzeni. Mogą mieć one miejsce równocześnie, zarówno w strefie działań bezpośrednich (innymi słowy na przednim skraju obrony przeciwnika), jak i w strefie działań głębokich (w głębi ugrupowania przeciwnika). Stwarzać to będzie warunki do rozcinania zgrupowania przeciwnika na części, uniemożliwienia mu zorganizowanego wycofanie na kolejne, wcześniej przygotowane rubieże obronne, a w efekcie ostatecznego rozbicia jego wojsk.

Prowadzenie operacji zaczepnych na obszarze kraju stwarza możliwość wykorzystania wojsk obrony terytorialnej, wojsk pozostawionych na obszarze zajętym przez przeciwnika oraz innych sił utrudniających przeciwnikowi wykonanie manewru, niszczących jego potencjał bojowy oraz uprzedzających go w zajmowaniu rubieży w głębi obrony, a także prowadzących inne działania uniemożliwiające przeciwnikowi stawianie zorganizowanego oporu. Tym samym stworzone zostaną korzystne warunki rozwijania w szybkim tempie działań zaczepnych przez zgrupowania uderzeniowe i osiągnięcia w krótkim

czasie celu operacji. Jest to szczególnie ważne, bowiem w efekcie prowadzonych działań nie należy powodować nadmiernych strat i zniszczeń w infrastrukturze materialnej kraju.

Istotne znaczenia dla uzyskania powodzenia w operacji zaczepnej ma rozcięcie na części obrony przeciwnika i izolowanie jego poszczególnych zgrupowań oraz wytworzenie w strukturze obrony luk i otwartych skrzydeł. Czołowe zgrupowania uderzeniowe nie powinny wiązać się w długotrwałą walkę z przeciwnikiem, lecz zdecydowanie rozwijać natarcie. Natomiast w ślad za nimi, w wytworzone luki należy wprowadzać odwody, których zadaniem będzie rozwijanie natarcia oraz likwidacja okrążonych sił przeciwnika.

Podczas prowadzenia operacji zaczepnej istotną rolę odgrywają działania sił wykonujących zadania w głębi ugrupowania przeciwnika. Zalicza się do nich zwłaszcza oddziały wydzielone, desanty taktyczne, oddziały desantowo-szturmowe, itp. Wykonują one zadania na korzyść głównego zgrupowania uderzeniowego, natomiast treścią tych zadań jest niszczenie wybranych elementów ugrupowania przeciwnika oraz dezorganizowanie ich działań. Dotyczy to zwłaszcza, odwodów oraz sił, które wykonują manewr z odcinków nie atakowanych na zagrożony kierunek. Stąd wynika istotna rola, jaką należy przypisać szeroko rozumianym działaniom powietrzno-lądowym.

W toku trwania operacji zaczepnej duże znaczenie ma potęgowanie uderzeń w celu nie dopuszczenia do zorganizowania obrony przez przeciwnika na kolejnych rubieżach. Istotnym warunkiem realizacji tego zadania jest sukcesywne wprowadzenie do działań kolejnych sił, uprzedzających przeciwnika w obsadzaniu kolejnych, dogodnych rubieży terenowych.

Podstawą powodzenia w toku prowadzenia operacji zaczepnych jest zdolność wojsk do szybkiego i skutecznego pościgu. Jak trafnie zauważa Mossor - bez niego, a więc bez środków do jego wykonania, można przeciwnika wielokrotnie pobić i odrzucić, a mimo to mieć przed sobą ciągle odradzający się opór, co w końcu doprowadzić musi do zniwelowania

przewagi nacierającego i utknięcia natarcia.[36] Współczesne wojska lądowe dysponują siłami i środkami do prowadzenia szybkiego i skutecznego pościgu, uniemożliwiającego przeciwnikowi organizację obrony na rubieżach w głębi. W tym kontekście należy dostrzegać głównie jednostki aeromobilne (kawalerii powietrznej, desantowo-szturmowe) zdolne do szybkiego manewru „pionowego". Z tego względu, że działania zaczepne będą prowadzone na obszarze kraju, można wykorzystać do tych działań także zgrupowania partyzanckie oraz szeroko rozumiane siły układu terytorialnego. Ich poważnym atutem będzie walka na znanym sobie terenie i jego wykorzystanie do wszelkich działań.

Warunkiem uzyskania powodzenia jest potęgowanie uderzeń, postrzegane jako wprowadzenie kolejnych sił oraz przenoszenie działań w głąb ugrupowania przeciwnika. Tylko łączne, skoordynowane wysiłki wojsk uderzających od czoła z tymi, które prowadzą działania głębokie mogą przynieść oczekiwane rezultaty. Należy jednak dostrzegać szereg trudności związanych z koordynacją działań i ich synchronizacją. Muszą być one postrzegane w skali zdecydowanie szerszej niż dotychczasowe współdziałanie. W działaniach operacyjnych, realizowanych na obszarze kraju operacje zaczepne mogą być prowadzone w postaci:

- przeciwuderzenia;
- przeciwnatarcia;
- kolejnej operacji zaczepnej (rozwinięcia powodzenia).

Reasumując należy podkreślić, że dotychczasowe rozważania wskazują na wielkie znaczenie, jakie posiada powietrzno-lądowy wymiar operacji. Problematyka ta dotyczy w swej istocie wojsk lądowych, niezależnie od tego, że będą one prowadziły działania w ramach operacji połączonych.

---

[36] *Mossor S., Sztuka wojenna..., op.cit., s. 592.*

2.3. Kierunki ewolucji operacji

Ewolucja operacji jest powiązana z ewolucją sztuki wojennej, a ściślej z jednym z jej działów – sztuką operacyjną. Biorąc pod uwagę fakt, iż sposoby prowadzenia wojen minionych wieków były niejako odzwierciedleniem rozwoju społeczeństw, tak koncepcja współczesnej operacji jest odbiciem społeczeństwa informacyjnego. Oczywiście koncepcja ta ewaluowała przez lata, głównie dzięki wyniesionym doświadczeniom wojennym, wnioskom z poszczególnych bitew, operacji czy też kampanii, ale także za sprawą rozwoju nauki, a w tym sztuki wojennej. Należy uznać, iż podłożem powstania operacji były trzy grupy czynników:

- pierwsza grupa - dotyczy czynników wynikających z przeobrażeń społeczno- ekonomicznych oraz rozwoju nauki i techniki;
- drugą grupę - tworzą czynniki bezpośrednio wynikające z grupy pierwszej, a więc powstanie masowych armii, rozwój techniki wojskowej, możliwości uzupełniania armii stanem osobowym i środkami walki;
- trzecia grupa - obejmuje zjawiska, które powstały wskutek oddziaływania materialnych czynników walki. Jest to wzrost przestrzennego i czasowego rozmachu wojny, a przez to brak możliwości osiągnięcia jej celów w jednej bitwie generalnej.[37]

Wśród nich najczęściej eksponuje się postęp techniczny, dzięki któremu zmieniały się trzy podstawowe parametry środków walki: zasięg, śmiercionośność i szybkość. Ponadto należy stwierdzić, iż czynniki te nie tylko przyczyniły się do powstania sztuki operacyjnej, ale nadal determinują zmiany w sposobie prowadzenia walki.

Sposoby prowadzenia wojen – najkrócej rzecz ujmując – odpowiadają sposobom zdobywania dóbr. Te same siły, które przekształcają porządek ekonomiczny i społeczny, przekształcają również wojnę. Sposobom produkcji odpowiadają sposoby destrukcji.

Systemy tworzenia dóbr – wg A. i H. Tofflerów – kształtowały typy społeczeństw oraz typy panujących w danym okresie cywilizacji; cywilizacji

falami po sobie następujących.[38] Są to trzy typy społeczeństw, trzy typy cywilizacji:

- społeczeństwo agrarne (cywilizacja pierwszej fali, czyli agrarna);
- społeczeństwo przemysłowe (cywilizacja drugiej fali, czyli przemysłowa);
- społeczeństwo informacyjne (cywilizacja trzeciej fali, czyli informacyjna).[39]

Staliśmy się obecnie świadkami diametralnej przemiany przyczyn wybuchu wojen, celów, środków oraz metod ich prowadzenia. Jesteśmy też świadkami „rewolucji w dziedzinie wojskowości".[40] Według Tofflerów *„(...)prawdziwa rewolucja sięga dalej, zmieniając samą grę, a więc jej wyposażenie, wielkość i organizację „drużyn", ich trening, doktrynę, taktykę i niemal wszystko.(...) istnieją poważne powody by mniemać, że rewolucja, ta, która się zaczyna, będzie najdonioślejsza, bo już w ciągu kilku ostatnich dziesięcioleci niektóre z kluczowych parametrów dotychczas prowadzonych wojen osiągnęły swą ostateczną granicę. Parametry te to: zasięg, śmiercionośność i szybkość. Armie, które mogą dalej sięgać, mocniej uderzać i poruszać się szybciej, zazwyczaj wygrywają, podczas gdy wojska o ograniczonym zasięgu działania, gorzej uzbrojone i wolniej poruszające się przegrywają. Z tego powodu potężny wysiłek twórczy człowieka został zużyty na zwiększenie zasięgu, wzmocnienie siły ognia i przyspieszenie tempa działania zarówno broni, jak i całych armii. Wymieniane tu trzy parametry osiągnęły swe ekstremalne granice (...). Fakt ten, sam w sobie, winien uzasadniać użycie terminu „ rewolucja w sposobie prowadzenia wojen".*[41]

Konstatując powyższe można stwierdzić, iż rewolucja ta dokonuje się w sposobie prowadzenia wojen, zarówno na płaszczyźnie technologicznej, jak i doktrynalnej.[42]

---

[37] *Zieliński J., Zarys teorii..., op.cit., s. 10.*
[38] *Balcerowicz B., Pokój i nie-pokój, Warszawa 2002, s.169.*
[39] *Toffler A. H., Wojna i antywojna, Warszawa 1998, s.29*
[40] *W anglojęzycznych źródłach można spotkać termin RMA – Rewolution in the Military Affairs.*
[41] *Toffler A. H., Wojna..., op. cit., s.37*
[42] *Wiatr M., Między strategią a taktyką, Toruń 1999, s.98*

Biorąc pod uwagę płaszczyznę technologiczną zauważamy, że coraz doskonalsza technika pozwala na superprecyzyjne uderzenie w starannie wybrane cele, których selektywne unieszkodliwianie ma prowadzić do załamania woli i podporządkowania sobie przeciwnika, a nie do totalnego jego zniszczenia. Wojna staje się w ten sposób bardziej ograniczona. Ograniczenie zniszczeń i minimalizacja strat własnych oraz przeciwnika urastają już obecnie do rangi zasady.[43] Ponadto najnowsze osiągnięcia techniki obecnie stworzyły możliwość obserwacji (rozpoznania) o walorach wprost niewyobrażalnych. Ogromne znaczenie dla systemów dowodzenia mają nowe możliwości komunikowania się – zmieniają one wręcz „naturę" dowodzenia. Dynamicznie rozwijają się tzw. „bronie inteligentne", bronie precyzyjnego rażenia. Realne stają się sytuacje, w których „wszystko, co może być widziane, może być trafione, może być zniszczone".

Postęp techniczny, nowe technologie już powodują zmianę obrazu (parametrów) pola bitwy. Kategorie przestrzeni, czasu, siły nabierają nowych jakościowo wymiarów. Przestrzeń bitwy jest wskutek zwiększonego zasięgu środków rozpoznania i środków walki bardziej dostępna. Zdecydowanie inne podejście potrzebne jest w traktowaniu zaangażowanych sił. Nie wystarczy, tak jak w przeszłości, policzyć żołnierzy, konie, szable czy działa każdej ze stron, aby móc wnioskować o ich szansach. Zauważalną tendencją jest zmniejszanie liczebności armii kosztem precyzji działania (w tym głównie precyzyjnych uderzeń ogniowych). Ponadto, w operacjach wojennych przy zastosowaniu nowoczesnych środków, wyraźnej redukcji (kompresji) ulega czas potrzebny zarówno na orientację, jak i na podjęcie decyzji, a zatem i na akcję.

O znaczeniu nowoczesnych technologii, o wpływie, jaki już wywierają i wywierać będą w przyszłości na prowadzenie wojen – szczególnie zaś o znaczeniu i wpływie informatyki – przekonani są teoretycy (i praktycy) zarówno Zachodu, jak i Wschodu. Należy jednak przyjąć, że przyszła wojna,

---

[43] *Balcerowicz B., Pokój..., op. cit., s.170 i dalsze*

prowadzona za pomocą najnowocześniejszych środków, wojna ery informacyjnej, choć jakościowo odmienna, toczyć się będzie również według wielu reguł klasycznych.[44]

Wystąpi przy tym (już występuje) zjawisko asymetrii zagrożeń, asymetrii sił (potencjałów), asymetrii metod i sposobów walki. Dla strony silniejszej bowiem będzie to interwencja zbrojna, dla słabszej zaś – wojna. Pojawiają się już i pojawiać będą nowe formy wojen – stare formy jednak długo nie zanikną. Zwiększy się zatem ich różnorodność. Nie ma jednego – nawet bardzo zgeneralizowanego – modelu wojny przyszłości.

Wnioski z wieloletnich badań specjalistów nad charakterem przyszłych wojen pozwalają z dużą dozą prawdopodobieństwa stwierdzić, że operacje prowadzone w nowych uwarunkowaniach będą się charakteryzować:

- niepewnością sytuacji – bowiem bardzo rzadko uzyskać będzie można pełne wiadomości o przeciwniku, o sąsiadach, a nawet o własnych wojskach. Co istotne informacje mogą być niepełne lub też zaginą w nadmiarze informacji, równie niebezpiecznym jak jej brak;
- działaniami połączonymi – wszelkie operacje prowadzone będą w myśl koncepcji sojuszniczych (Alied) bądź wielonarodowych (Multinational) operacji połączonych (Joint Operations), polegających na ścisłym współdziałaniu rodzajów sił zbrojnych w ramach sojuszu lub koalicji;
- dużymi obszarami działania – operować na nich będą stosunkowo niewielkie siły z rozszerzonymi obszarami odpowiedzialności i zainteresowania, nie będą one w stanie zająć całego przydzielonego im obszaru, świadomie więc należy założyć istnienie nie obsadzonych odcinków terenu, luk i odkrytych skrzydeł;
- nieprzerwanym prowadzeniem działań o dużej intensywności – działania prowadzone być mogą z różnym tempem, niezależnie od pory dnia i pogody, powodować to będzie szybką zmianę sytuacji, w których wojska koncentrować się będą do wykonania zadania, następnie

[44] *Tamże, s.173*

rozśrodkowywać i ponownie koncentrować do kolejnego zadania, prowadzić to będzie do częstej zmiany rodzaju działań;

- precyzyjnym ogniem – również w głębi ugrupowania przeciwnika;
- walką na różnych kierunkach – również na tyłach przeciwnika (operacje głębokie) i własnych wojsk (operacje tyłowe), trzeba więc będzie stale się liczyć z możliwością znalezienia się w okrążeniu;
- szerokim wykorzystaniem przestrzeni powietrznej, spektrum elektromagnetycznego oraz przestrzeni kosmicznej – wszelkie operacje wojsk lądowych prowadzone będą co najmniej w wymiarze powietrzno-lądowym;
- współpracą z instytucjami wojskowymi i cywilnymi znajdującymi się na obszarze działań – która będzie niezbędna ze względu na potrzebę wsparcia np. logistycznego, w myśl założeń HNS oraz CIMIC;
- współpraca z mediami – jej szczególne znaczenie wynika z wpływu, jaki środki masowego przekazu wywierają na politykę, opinię publiczną i morale wojsk;[45]
- przestrzeganiem reguł prawa międzynarodowego.[46]

Z kolei wyniki badań specjalistów amerykańskich dotyczących przyszłych działań operacyjnych sugerują, że cechować je może:

- wielowymiarowość;
- integracja działań;
- precyzyjne oddziaływanie;
- nieliniowość;
- równoczesność;
- ogniskowość.[47]

---

[45] *Ze szczególną ostrością problem ten zarysował się podczas „amerykańskiego" okresu wojny w Wietnamie.*

[46] *Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998, s. 90-91.*

[47] *Field Manual FM 100-5, „Operations", Washington 1993.*

Nowy model operacji wojsk lądowych charakteryzować się może większą liczbą krótkotrwałych starć. Będą to zatem nagłe, zaskakujące i precyzyjne uderzenia, zakończone szybkim wyjściem z walki oraz manewry przeprowadzone w celu przygotowania korzystnych warunków do kolejnego starcia. Dlatego osnową operacji powinien być manewr, powiązany z silnym oporem wojsk w newralgicznych (kluczowych) rejonach, uzupełniony precyzyjnym ogniem (niszczącym wybrane obiekty przeciwnika) i destrukcyjnym oddziaływaniem informacyjnym.

Z powyższych konstatacji wynika, że współcześnie coraz większe znaczenie będą miały takie zagadnienia jak: obrona ważnych rejonów (obiektów), działania opóźniające, sprawne wyjście z walki i wycofanie, bitwy i boje obronne na kolejnych rubieżach obronnych i opóźniających, obrona przeciwdesantowa, zwroty zaczepne (przeciwuderzenia i kontrataki), współdziałanie jednostek obrony terytorialnej z jednostkami operacyjnymi oraz tworzenie warunków przejścia do działań zaczepnych.

W wyniku doświadczeń uzyskanych podczas wojny w rejonie Zatoki Perskiej w teorii sztuki operacyjnej pojawiły się kolejne, nowe koncepcje rozgrywania operacji. Analiza poglądów specjalistów zachodnich wskazuje, że w przyszłych operacjach, nazywanych rozstrzygającymi, dążyć się będzie nie tyle do fizycznego unicestwienia przeciwnika, co raczej do wyłączenia elementów decydujących o możliwości prowadzenia działań, a w tym systemów dowodzenia i kierowania. Tak więc operacje – jak już wcześniej wspomniano - będą miały nieliniowy charakter, a działania prowadzić się będzie na całej głębokości obszaru operacyjnego.

Operacje obronne powinny uwzględniać dwa zasadnicze wymogi tj.: szybkie zakończenie konfliktu oraz ograniczenie szkód i strat. Dlatego też muszą być one prowadzone w sposób umożliwiający ich szybkie rozstrzygnięcie. W operacjach nie należy bowiem dążyć do fizycznego unicestwienia przeciwnika, ale raczej wyłączenia z walki elementów decydujących o możliwości prowadzenia działań.

Z powyższych konstatacji wynika jednoznacznie, iż wojska lądowe powinny być przygotowane do prowadzenia działań militarnych w wymiarze operacyjnym i taktycznym, we wszystkich możliwych formach, z użyciem wszelkich rodzajów broni. Z założeń operacji połączonych wynika także, iż muszą posiadać zdolność do ścisłego współdziałania z innymi komponentami, realizującymi zadania w ramach operacji połączonych (siłami powietrznym, specjalnymi, morskimi, itd.). Kolejnym warunkiem prowadzenia efektywnych działań jest ich zdolność do szybkiego koncentrowania i rozpraszanie sił oraz uderzeń ogniowych, a także prowadzenia całodobowej walki, we wszystkich warunkach klimatycznych i terenowych. Istotną przesłanką osiągnięcia powodzenia przez wojska lądowe jest umiejętność skutecznego przeciwstawiania się silnym, powietrzno-lądowym zgrupowaniom przeciwnika oraz zagrożeniom z powietrza.

Istotnym czynnikiem wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe jest wsparcie, którego powinny udzielać inne komponenty. Wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych czy innych komponentów nie powinno być postrzegane jako odrębne operacje. Musi być bowiem realizowane jako jedna, wspólna, kompleksowa operacja, którą zaplanowano dla osiągnięcia celów nakreślonych przez dowódcę połączonych sił. W tych warunkach dowódca komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację manewrów wojsk oraz wsparcia ogniowego. W celu usprawnienia synchronizacji określa on priorytety w zakresie niszczenia celów, oczekiwane efekty (skutki) oraz czas prowadzenia wsparcia. Wszystkie wymienione przedsięwzięcia powinny uniemożliwić przeciwnikowi efektywne, skoordynowane użycie posiadanych sił na obszarze operacji oraz zapewnić osiągnięcie powodzenia własnym wojskom.

Działania wojsk lądowych prowadzone w ramach operacji połączonych, niezależnie od skali konfliktu sprowadzać się będą zazwyczaj do utrzymania określonego obszaru (terenu), zniszczenia sił przeciwnika oraz odzyskania utraconego terytorium. Z powyższego wynika, że muszą być one w

jednakowym stopniu zdolne do prowadzenia operacji (działań) o charakterze zaczepnym (ofensywnych) oraz obronnych (defensywnych). Mogą mieć miejsce w styczności z przeciwnikiem, być prowadzone jednocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w skład wojsk lub przez wojska w całości. W celu osiągnięcia ciągłości, działania łączone są podczas operacji etapami pośrednimi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Zalicza się do nich: marsz zbliżania, bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie oraz luzowanie wojsk.

Osiągnięcie takiego stanu wymaga posiadania umiejętności oraz potencjalnych możliwości tworzenia przewagi w wybranym miejscu i czasie. W warunkach współczesnego pola walki będzie to możliwe poprzez śmiały, zaskakujący dla przeciwnika oraz sprawnie przeprowadzony manewr, dążenie do precyzyjnego określenia punktu kulminacyjnego oraz stałe utrzymywanie w odwodzie sił, które zdolne będą do przechylenia na własną korzyść szali zwycięstwa.

Istotnym czynnikiem zapewniającym prowadzenie skutecznych przez wojska lądowe jest synchronizacja na polu walki. Jest to zdolność do skupienia środków i działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia jak największego potencjału bojowego w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowanie efektów siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, w celu osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem, przy użyciu wszystkich dostępnych środków.

Synchronizacja zazwyczaj wymaga jasnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku danej operacji. Działania prowadzanie w ramach obszaru odpowiedzialności charakteryzowane są trzema ściśle ze sobą powiązanymi sposobami działania - działaniami w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym. Dowódcy muszą synchronizować równocześnie walkę w głębi, w styczności oraz działania w obszarze tyłowym w sposób, który jawi się przeciwnikowi jako jedna ciągła operacja przeciwko niemu. Synchronizacja działań w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego

zrozumienia myśli przewodniej dowódcy. Wojska własne muszą dążyć do zaatakowania przeciwnika jednocześnie na całej głębokości pola walki i zmasować zarówno rezultaty jak i siły w czasie i w miejscu niezbędnym do wykonania zadania. Działania bojowe wojsk lądowych prowadzone są w celu wykrycia przeciwnika, zablokowania go, przez co pozbawienia swobody działania oraz atakowania go w celu doprowadzenia do jego porażki. Aby to osiągnąć, działania mogą być jednoczesne i powinny być ściśle zintegrowane. Są one także prowadzone w ramach działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym.

Współcześnie bardzo wielką uwagę przykłada się do rozlicznych przedsięwzięć, których celem jest utrzymanie pokoju w skali globalnej. Nie bez powodów sądzi się, że nawet najmniejszy konflikt, określany jako lokalny (przygraniczny, o małej intensywności, itp.) może stać się zaczątkiem konfliktu postrzeganego w skali szerszej, nawet globalnej. Między innymi dlatego, w dokumentach sygnowanych przez ONZ przewiduje się wiele instrumentów przeznaczonych do kontrolowania oraz rozwiązywania konfliktów między państwami i wewnątrz państw. Do najważniejszych z pośród nich zalicza się:

- dyplomację prewencyjną, obejmującą działania podejmowane w celu zapobieżenia powstaniu sporów, zapobiegania eskalacji istniejących sporów i ich przerodzenia się w konflikt oraz ograniczaniu konfliktu, jeśli ma on miejsce;
- tworzenie pokoju, polegające na doprowadzeniu wrogich stron do zgody zwykle w oparciu o środki pokojowe, przewidziane w Rozdziale VI Karty NZ;[48]
- utrzymanie pokoju, polegające na wprowadzeniu i zaangażowaniu personelu wojskowego (policyjnego, cywilnego) ONZ na obszarze konfliktu;

---

[48] *W Rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych przewiduje się wiele różnych sposobów pokojowego rozstrzygania sporów. Zalicza się do nich, między innymi rokowania, arbitraż, pośrednictwo, postępowanie sądowe, powoływanie i kierowanie do rejonu konfliktu misji dobrej woli, misji obserwacyjnych lub oddziałów pokojowych.*

- budowanie pokoju, polegające na odbudowie struktur politycznych i administracyjnych, które będą skłonne i zdolne umacniać pokój oraz zapobiegać odnowieniu się konfliktu;
- rozbrojenie;
- sankcje, polegające na zerwaniu lub ograniczeniu stosunków gospodarczych, dyplomatycznych, komunikacyjnych oraz związanych z wymianą informacji;
- wymuszanie pokoju, polegające na użyciu Sił Zbrojnych państw członków ONZ w formie demonstracji, blokad lub innych operacji o charakterze militarnym.

Przyjmuje się, że pierwsze cztery z wymienionych instrumentów mogą być stosowane jedynie za zgodą stron konfliktu. Natomiast sankcje i wymuszanie pokoju są środkami przymusowymi, nie wymagają zatem zgody zwaśnionych stron. Z kolei rozbrojenie może nastąpić w wyniku uzgodnienia lub w kontekście przymusowej akcji na mocy postanowień Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych.[49]

Biorąc powyższe pod uwagę należy skonstatować, że współcześnie jednym z istotnych problemów są operacje wsparcia pokoju.

Pod pojęciem operacji wsparcia pokoju należy rozumieć różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne, prowadzone pod auspicjami i zgodnie z mandatem[50] Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych organizacji międzynarodowych (np. Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Unii Europejskiej, itp.). Zwykle angażuje się w nich wydzielone, zwykle wielonarodowe kontyngenty sił zbrojnych oraz różnego rodzaju organizacje i agendy rządowe oraz pozarządowe.

Operacje wsparcia pokoju (PSO) są przygotowywane i prowadzone w celu osiągnięcia określonych rozwiązań politycznych. Ich rodzaj oraz zakres uzależnione są od charakteru konfliktu (międzynarodowy, wewnętrzny), sił

---

[49] *Por.: Boutros-Ghali B., Program dla pokoju, Warszawa 1995.*

[50] *Pod pojęciem mandatu zwykle rozumie się określenie podstaw prawnych operacji (legalizację), jej charakter, ograniczenia i zastrzeżenia, cele strategiczne oraz pożądany stan po zakończeniu operacji.*

uczestniczących w konflikcie (regularne siły zbrojne, organizacje paramilitarne, zorganizowane grupy przestępcze) oraz politycznej woli uczestników konfliktu co do jego rozwiązania. Zatem działania społeczności międzynarodowej, podejmowane w celu rozwiązania lub przynajmniej ograniczenia zasięgu konfliktu obejmują z reguły cały, złożony konglomerat działań dyplomatycznych, politycznych, wojskowych i humanitarnych. Powinny być one postrzegane jako swoisty system, którego skuteczność oceniana jest przez pryzmat zdolności do zapobiegania, ograniczania oraz wygaszania powstałych ognisk zapalnych.

Operacje wsparcia pokoju, w których angażowane są wydzielone komponenty sił zbrojnych mogą być prowadzone w różnej formie. Zwykle obejmują one operacje utrzymania lub wymuszania pokoju oraz zapobieganie konfliktom, operacje tworzenia lub budowanie pokoju oraz operacje humanitarne. Przedstawiony podział operacji zawarto w dokumencie, sygnowanym przez NATO.[51] Nieco inny podział przyjmują określone państwa w dokumentach o charakterze narodowym. Np. Amerykanie dzielą operacje pokojowe na działania na rzecz wsparcia dyplomacji *(ang. Support to Diplomacy)*, operacje utrzymania pokoju *(ang. Peacekeeping)* oraz operacje wymuszania pokoju *(ang. Peace Enforcement).*[52] Z kolei w naszym kraju do niedawna przyjmowano następujący podział: mediacje i obserwacje (bez użycia siły), obecność wojskowa (użycie siły w samoobronie), wzmocniona obecność wojskowa (użycie siły w celu wymuszenia przestrzegania porozumień, prawa i porządku) oraz interwencja zbrojna.[53] Należy jednak zaznaczyć, że niezależnie od przyjętego podziału wszystkie one w swej istocie polegają na zastosowaniu odpowiednich sił i środków w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego ładu i bezpieczeństwa. Osiąga się to zwykle

---

[51] *Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, NATO, 1998.*

[52] *Fm 100-23 Peace Operations, Hedquarters Department of the Army, December 1994, s.2.*

[53] *Por.: Gągor F., Paszkowski K., Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, Warszawa 1998.*

poprzez zmianę sytuacji stanowiącej groźbę dla pokoju lub zainicjowanie działań w związku z pojawiającą się, realną groźbą naruszenia pokoju.[54]

Z wojskowego punktu widzenia istota operacji wsparcia pokoju polega zatem na dążeniach do utrzymania międzynarodowego pokoju poprzez tworzenie i funkcjonowanie sił o charakterze prewencyjnym,[55] czynieniu wysiłków dla ograniczania, rozwiązywania, monitorowania i wygaszania konfliktów międzynarodowych lub wewnętrznych oraz wspieraniu inicjatyw związanych z budową nowego, bezpiecznego życia po ich zakończeniu.

---

[54] *Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s.249.*

[55] *Do takiej kategorii można z powodzeniem zaliczyć funkcjonujące w strukturze wojskowej NATO Siły Reagowania, a szczególnie Korpus Sił Szybkiego Reagowania. We wspomnianych kategoriach mieszczą się również tworzone pod auspicjami Unii Europejskiej siły wojskowe w ramach Europejskiej Inicjatywy Bezpieczeństwa i Obrony (ang. European Security Defence Identity – ESDI).*

3. Powietrzno-lądowy wymiar walki zbrojnej

3.1. Geneza walki powietrzno-lądowej

Rozwój cywilizacyjny społeczeństw, którego przejawem była, między innymi, rewolucja przemysłowa przełomu XVIII i XIX wieku wpłynął na sposób wytwarzania dóbr materialnych. Rozwój przemysłowy w poszczególnych państwach stał się podstawą do wprowadzania do sił zbrojnych jakościowo nowych środków walki, a to z kolei wpływało na zmiany w formach i sposobach jej prowadzenia. Dążenie do zadawania coraz dotkliwszych strat przeciwnikowi, innymi słowy przyjęcie swoistej filozofii niszczenia stało się na początku XX wieku podstawowym sposobem pokonania przeciwnika. Wspomniana filozofia stała się podstawowym determinantem poszukiwania sposobów tzw. rozszerzania pola walki. Dążono bowiem do tego, by uzyskać zdolność do zadawania strat przeciwnikowi w coraz większej odległości od linii styczności wojsk. Okazało się jednak, że nie zapewnią tego ograniczone możliwości typowego środka rażenia, jakim była od początku swego istnienia artyleria. Powstała pilna potrzeba znalezienia nowego, bardziej efektywnego środka walki. W tych warunkach, skonstruowanie pierwszego samolotu, spotkało się natychmiast z wielkim zainteresowaniem ze strony sił zbrojnych. On to bowiem umożliwiał przeniesienie walki zbrojnej w trzeci, dotychczas niedostępny wymiar.

Walka zbrojna – obok wymiaru lądowego i morskiego, przybrała także wymiar powietrzny, a zatem do głębokości i szerokości pola walki, doszła jeszcze wysokość. Dotychczasowe, powierzchniowe pole walki przekształciło się w przestrzenne. Można wręcz zaryzykować twierdzenie, że powietrzno-lądowy wymiar walki i operacji miał swoje początki w okresie pierwszej wojny światowej, w toku której nad polem walki po raz pierwszy pojawiły się samoloty.

W początkowym okresie pierwszej wojny światowej lotnictwo prowadziło przeważnie działania rozpoznawcze i łącznikowe. Jednak w jej toku zaszły znaczące zmiany w formach i sposobach prowadzonych działań. Samoloty zaczęły atakować cele naziemne, jak również prowadzić walki w przestrzeni powietrznej. Nastąpił podział na lotnictwo bombowe i rozpoznawcze (1914), w którym wyodrębniono z kolei lotnictwo bliskiego i dalekiego rozpoznania, lotnictwo obserwacyjne oraz lotnictwo współdziałania z artylerią. Następnie (1915) wyodrębniono lotnictwo myśliwskie, z którym bezpośrednio związana jest walka o przewagę w powietrzu.[56] Dzięki wprowadzaniu na wyposażenie jednostek lotniczych nowych samolotów (myśliwskich i bombowych), możliwym stało się dokonywanie nalotów na obiekty przeciwnika, położone w głębi jego obrony.

Wspomniane rozszerzenie zadań lotnictwa wiązało się bezpośrednio z rozwojem jakościowym i ilościowym samolotów. Wystarczy prześledzić wzrost liczby samolotów – od około 900 szt. w 1914 roku do około 8500 szt. w 1918 roku. Generalnie ocenia się, że w okresie pierwszej wojny światowej wyprodukowano 180 tys. samolotów różnych typów.[57]

Pierwsza wojna światowa dostarczyła wielu ciekawych wniosków dotyczących późniejszej teorii i praktyki zastosowania lotnictwa. Jej doświadczenia wykazały, że obrona pozycyjna oparta na systemie transzei dysponująca odpowiednio dużą siłą ognia i zdolnością do manewru, jest w stanie załamać natarcie przeważającego liczebnie przeciwnika[58]. Nie zmieniło tej sytuacji wprowadzenie czołgów, których liczba i jakość nie były w stanie zmienić charakteru działań zaczepnych. Podstawowym sposobem natarcia pozostawały czołowe uderzenia na stosunkowo szerokim froncie, związane z dążeniem do spychania przeciwnika z zajmowanych przez niego pozycji. Jednak były to działania mało efektywne, w których niewielkie zdobycze terenowe okupione były znacznymi stratami. W tej sytuacji naturalne stawało

---

[56] *Czmur S., Walka o panowanie w powietrzu , Warszawa 1988, s. 36-45.*
[57] *Zawadzki S., Rozwój form i sposobów OPL wojsk w latach 1914-1945, Warszawa 1979, s. 9.*
[58] *Ścibiorek Z., Geneza i ewolucja powietrzno-lądowych działań bojowych, Myśl Wojskowa 2/93, s. 168.*

się dążenie do znalezienia sposobów na rozsadzanie obrony przeciwnika od wewnątrz, związane z tworzeniem ognisk walki wewnątrz jego ugrupowania. Jednym ze sposobów osiągnięcia tak postrzeganego celu mógł stać się samolot, zdolny do zapewnienia możliwości wykonania tzw. manewru pionowego. Powstały w ten sposób przesłanki do opracowania i rozwinięcia po wojnie różnych koncepcji wykorzystania samolotów, na potrzeby wojsk lądowych.

Po zakończeniu I wojny światowej, jej przebieg i użycie poszczególnych środków walki stał się przedmiotem głębokich analiz i przemyśleń znawców teorii i praktyki prowadzenia wojen. Powstawały różne koncepcje, mniej lub bardziej trafnie określające charakter i przebieg przyszłej wojny oraz sposoby użycia poszczególnych środków walki.

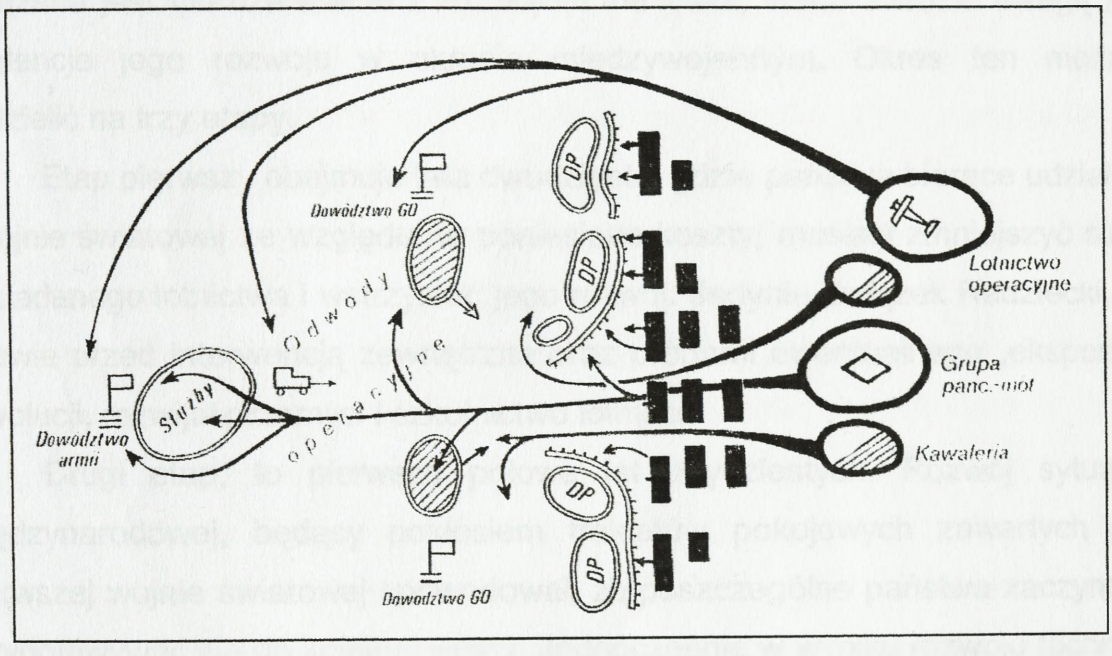
W przypadku lotnictwa najbardziej rozpowszechnioną była koncepcja wojny powietrznej Douheta, zawarta w wydanej w 1921r. pracy „Panowanie w powietrzu". Ukazał on wizję lotnictwa, postrzeganego jako czynnik mający decydujący wpływ na przebieg przyszłej wojny. Przewidywał on zastosowanie silnej floty powietrznej do osiągnięcia zamierzonego celu, jakim było pokonanie przeciwnika, co między innymi wyrażał słowami: *„... panować w powietrzu - to znaczy wzbraniać latania nieprzyjacielowi, przy jednoczesnym zapewnieniu sobie tej możliwości".*[59]

Okres międzywojenny to również radziecka koncepcja głębokich operacji M. Tuchaczewskiego, który przewidywał użycie wojsk lądowych, powietrzno-desantowych i lotnictwa w skali operacyjnej (rys.1). Istotnym elementem w tej koncepcji było ścisłe współdziałanie pomiędzy tymi trzema komponentami dla osiągnięcia celu operacji. Charakter działań i przestrzeń, na jakiej przewidywano jej prowadzenie, spowodował, że teoria ta stała się pierwowzorem operacji powietrzno-lądowych.

Wspomniana teoria znalazła swoje potwierdzenie w obowiązujących wówczas w armii radzieckiej regulaminach, w których zapisano, że jednostki spadochronowo-desantowe są podstawowym środkiem dezorganizacji

[59] *Douhet G., Panowanie w powietrzu, Warszawa 1965, s. 38.*

dowodzenia i pracy tyłów przeciwnika. We współdziałaniu z wojskami nacierającymi od czoła są one w stanie w zdecydowany sposób przyczynić się do całkowitego rozbicia przeciwnika na danym kierunku[60].

Rys. 3.1. Założenia głębokiej operacji

Źródło: Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.

Podobne w swej istocie koncepcje pojawiły się w okresie międzywojennym w Niemczech, w których preferowano wspólne działanie lotnictwa i wojsk pancerno-zmotoryzowanych. Postulowany przez Ernsta Udeta w 1938 roku rozwój Lotnictwa Wojsk Lądowych w celu zabezpieczenia wspólnych operacji, znalazł również odzwierciedlenie w skierowaniu oficerów łącznikowych lotnictwa do korpusów piechoty i stanowisk dowodzenia związków taktycznych[61]. Doprowadziło to do tego, że w 1939 roku Niemcy posiadali najlepiej rozwinięty system wsparcia lotniczego wojsk lądowych.

Pewne próby zastosowania lotnictwa do wsparcia wojsk lądowych miały miejsce w Anglii w 1928 roku[62], jednak niezgodność z obowiązującymi

---

[60] *Wołoszczuk T., Rozwój poglądów na użycie desantów powietrznych , Myśl Wojskowa 1/62, s. 35.*
[61] *House J.M., Toward Combined Arms Warfare , Fort Leavenworth 1984, s. 57.*
[62] *Tamże, s . 47.*

regulaminami Ministerstwa Sił Powietrznych, spowodowała ich wstrzymanie do 1942 roku.

Wychodząc z założenia, że ewolucja działań powietrzno-lądowych związana jest nierozerwalnie z rozwojem lotnictwa, warto zwrócić uwagę na tendencje jego rozwoju w okresie międzywojennym. Okres ten można podzielić na trzy etapy.

Etap pierwszy obejmuje lata dwudzieste, gdzie państwa biorące udział w I wojnie światowej ze względu na poniesione koszty, musiały zmniejszyć stan posiadanego lotnictwa i wstrzymać jego rozwój. Jedynie Związek Radziecki, w obawie przed interwencją zewnętrzną oraz próbami ewentualnego „eksportu" rewolucji, rozwijał przemysł i szkolnictwo lotnicze.

Drugi etap, to pierwsza połowa lat trzydziestych. Rozwój sytuacji międzynarodowej, będący pokłosiem traktatów pokojowych zawartych po pierwszej wojnie światowej spowodował, że poszczególne państwa zaczynały przygotowywać się do kolejnej wojny. Jednocześnie w wyniku rozwoju techniki na wyposażenie jednostek lotniczych zaczęły wchodzić nowe typy samolotów, zastępując samoloty okresu I wojny światowej.

Etap trzeci to druga połowa lat trzydziestych. Był to okres pospiesznych zbrojeń Niemiec, Włoch i Japonii, związany z nieuniknionym zbliżaniem się do wojny. Równocześnie z rozwojem lotnictwa i wprowadzeniem nowych typów samolotów, rozpoczęto prace badawcze nad nowym środkiem walki - był nim prekursor dzisiejszego śmigłowca – tzw. wiatrakowiec.

Podobnie jak w innych państwach europejskich, również Polsce po odzyskaniu niepodległości, w ramach rozbudowy armii, rozpoczęto tworzenie pierwszych struktur lotniczych. Już w 1919 roku stworzono Inspektorat Wojsk Lotniczych, Szefostwo Lotnictwa Polowego oraz Sekcję Żeglugi Napowietrznej. W tym okresie pojawiły się pierwsze koncepcje, zakładające dość znaczny rozwój lotnictwa. Przewidywano utworzenie początkowo 50 eskadr (połowa lat dwudziestych), a nawet 200 eskadr (koniec lat dwudziestych). Jednak trudności ekonomiczne państwa uniemożliwiły realizację tych ambitnych planów.

Na początku lat trzydziestych pojawiła się koncepcja gen. Rayskiego, w której postulował podjęcie rozlicznych działań, sprowadzających się do:

- doprowadzenia w wojskach lotniczych do jedność struktur czasu „P" i „W";
- intensywnego rozwoju przemysłu lotniczego;
- podziału lotnictwa na dwa komponenty – główny, realizujący zadania związane ze zwalczaniem lotnictwa przeciwnika oraz pomocniczy, realizujący zadania rozpoznawczo-łącznikowe;
- powołania jednego centrum dowodzenia dla lotnictwa i obrony przeciwlotniczej. [63].

Postulowane zmiany następowały powoli, głównie ze względu na ograniczony budżet oraz dającą się zauważyć niechęć Sztabu Głównego do inwestowania w nowoczesne rodzaje wojsk i służb (lotnictwo, broń pancerna). Koncepcje użycia lotnictwa polskiego były wypracowane przez polskich teoretyków, do których zaliczyć należy Sergiusza Abżółtowskiego i Władysława Sikorskiego. Przewidywali oni konieczność niszczenia lotnictwa przeciwnika na jego własnych lotniskach bądź w powietrzu przez tzw. „lotnictwo pościgowe". Uwidaczniali też konieczność podziału lotnictwa ze względu na realizację określonych zadań, a w przypadku lotnictwa myśliwskiego podziału na lotnictwo zaczepne i obronne. Przyjęty w końcu pięcioletni plan rozbudowy i modernizacji lotnictwa (na lata 1937 – 42) nie został zrealizowany, ze względu na wybuch wojny.

Rozwój lotnictwa transportowego oraz koncepcja głębokich operacji przyczyniły się do powstania w latach trzydziestych nowego komponentu, przeznaczonego do działań powietrzno-lądowych, jakim stały się wojska powietrznodesantowe. Najszybciej rozwijały się one w Związku Radzieckim i Niemczech. Posiadały one takie cechy, jak: manewrowość oraz samodzielność operacyjno-taktyczną. Przeznaczone były do likwidacji SD, węzłów łączności, opanowania ważnych obiektów bądź rubieży terenowych lub innych elementów systemu obronnego państwa. Przerzut jednostek

---

[63] *Tamże, s. 16.*

powietrzno-desantowych w głąb ugrupowania przeciwnika planowano przy użyciu samolotów transportowych lub szybowców, które miały lądować na uprzednio opanowanych przez rzut spadochronowy lotniskach lub w terenie dogodnym do lądowania (w pobliżu obiektu).

W tym okresie przewidywano z reguły dwa rodzaje desantów, różniące się od siebie wielkością użytych sił, głębokością wysadzenia (odległością od linii styczności wojsk), charakterem zadań oraz planowanym czasem walki. Stąd powstały koncepcje tzw. taktycznych desantów punktowych (niewielka odległość, krótki czas działania) oraz operacyjnych desantów powierzchniowych (większa odległość, dłuższy czas działania, większe siły – od dywizji do korpusu powietrzno-desantowego).

Wspomniane koncepcje weryfikowane były w toku licznych ćwiczeń. Jednym z nich było przeprowadzone w 1935 roku ćwiczenia w rejonie Kijowa, w którym wysadzono desant, liczący ponad cztery tysiące żołnierzy, podzielonych na dwa rzuty – spadochronowy i przetransportowany samolotami na opanowane wcześniej lotnisko. Celem tego ćwiczenia było uchwycenie przyczółka na Dnieprze, a jednocześnie sprawdzenie możliwości wykorzystania tego typu wojsk.[64] Wypada zauważyć, że podobne w swej istocie zadania były realizowane przez wojska powietrzno-desantowe w okresie drugiej wojny światowej. Wnioski, których sformułowanie umożliwiły wspomniane ćwiczenia spowodowały, że Rosjanie w 1941 roku dysponowali wojskami powietrzno-desantowymi, liczącymi około 50 tysięcy żołnierzy.

Niemcy, wykorzystując doświadczenia Rosjan, z którymi do czerwca 1941 roku dość ściśle współpracowali, utworzyli do 1938 roku dwa związki taktyczne (7DPD i 22 DSzyb). Wspomniana 7DPD posiadała dwa pułki po trzy bataliony każdy i na początku 1939 roku liczyła 6700 żołnierzy, natomiast 22 DSzyb dysponowała trzema pułkami szybowcowymi. Późniejszy rozwój niemieckich wojsk powietrzno-desantowych zaowocował zdolnością do przeprowadzenia operacji desantowej na Krecie.

---

[64] *Lisow J.J., Spadochroniarze ,Warszawa 1971, s. 31,33,35.*

Również w Polsce w okresie międzywojennym zaczęto tworzyć zalążki wojsk powietrznodesantowych, które jednak ze względu na ograniczone możliwości szkoleniowe, ograniczone zostały do grup dywersyjno-sabotażowych. W sierpniu i wrześniu 1938 roku zademonstrowały one swoje potencjalne możliwości podczas ćwiczeń. Doświadczenia, które podczas nich uzyskano umożliwiły sformułowanie bardzo istotnych wniosków:

- desant spadochronowy stał się zagrożeniem zupełnie realnym, którego nie można lekceważyć;
- występowały trudności w zlokalizowaniu i zwalczaniu desantu;
- wysadzenie desantu wymaga posiadania przewagi w powietrzu, przynajmniej w rejonie planowanego zrzutu.[65]

Powyższe wnioski oraz generalnie pozytywna ocena, na jaką zasłużyły grupy dywersyjne stały się podstawą do utworzenia w maju 1939 roku w Bydgoszczy Wojskowego Ośrodka Spadochronowego, którego zadaniem było szkolenie kadr dla pododdziałów i oddziałów powietrznodesantowych. Jednak wybuch wojny przekreślił te plany. Oceniając okres międzywojenny należy stwierdzić, że o ile Niemcy i Rosja posiadały wojska powietrznodesantowe gotowe do realizacji stawianych przed nimi zadań, to w Polsce istniały tylko podstawy do tworzenia tego typu formacji.

Działania prowadzone podczas drugiej wojny światowej zaowocowały licznymi przykładami użycia wojsk powietrzno-desantowych, w różnej, uzależnionej od posiadanych możliwości, skali. Na wszystkich frontach zanotowano desanty zarówno w skali taktycznej, jaki i operacyjnej, a nawet strategicznej.

Wiele doświadczeń w prowadzeniu działań powietrzno-desantowych uzyskała armia niemiecka, w której już w 1940 roku utworzono Korpus Powietrznodesantowy. Następnie wielokrotnie reorganizowano wspomniane jednostki, doprowadzając pod koniec wojny do utworzenia 1 Armii Powietrznodesantowej. W czasie II wojny światowej jednostki niemieckie

[65] *Malinowski W.,O organizacji oddziałów spadochronowych w Wojsku Polskim , WPH 2/ 61, s . 162.*

przeprowadziły kilka spektakularnych akcji, między innymi, podczas działań w Europie północnej (Norwegia, Dania – rys. 3.2.), południowej (Grecja – rys. 3.3.) oraz zachodniej.

Rys. 3.2. Niemieckie działania powietrzno-desantowe podczas agresji na Danię i Norwegię
Źródło: www. dean.usma.edu/history

Analiza przebiegu wspomnianych działań pozwala na stwierdzenie, że ich celem było głównie:

- uchwycenie przepraw przez przeszkody wodne (Grecja, Belgia, Holandia);
- zabezpieczenie wysadzenia desantów morskich (Norwegia);
- opanowanie centrów administracyjno-rządowych (Oslo, Praga, Rotterdam);
- opanowanie lotnisk i portów (Dania, Norwegia, Grecja, Holandia);
- opanowanie wysp (Kreta, Elba);
- zdobywanie ufortyfikowanych obiektów (Belgia - Eben Emael).[66]

Użycie niemieckich wojsk powietrznodesantowych realizowane było z reguły na szczeblu strategiczno-operacyjnym, w formie operacji powietrzno-lądowych. Jedynie operacja „Merkury" (opanowanie Krety - maj 1941) może być traktowana jako operacja strategiczna, która przyniosła oczekiwane efekty lecz okupiona została dużymi stratami.[67] Jej przeprowadzenie pozwoliło na sformułowanie kilku zasadniczych wniosków:

- powodzenie operacji zależało w głównej mierze od możliwości transportowych lotnictwa – zdolności do przerzutu sił i środków o charakterze strategicznym;
- lotnictwo transportowe powinno mieć zdolność do zapewnienia narastania sił przez cały okres operacji;
- operacja w tym wymiarze wymagało ścisłego współdziałania pomiędzy lotnictwem myśliwskim, bombowym i transportowym;
- warunkiem niezbędnym było panowanie w powietrzu, bez którego pozostałe wymagania nie mogły być zmaterializowane.

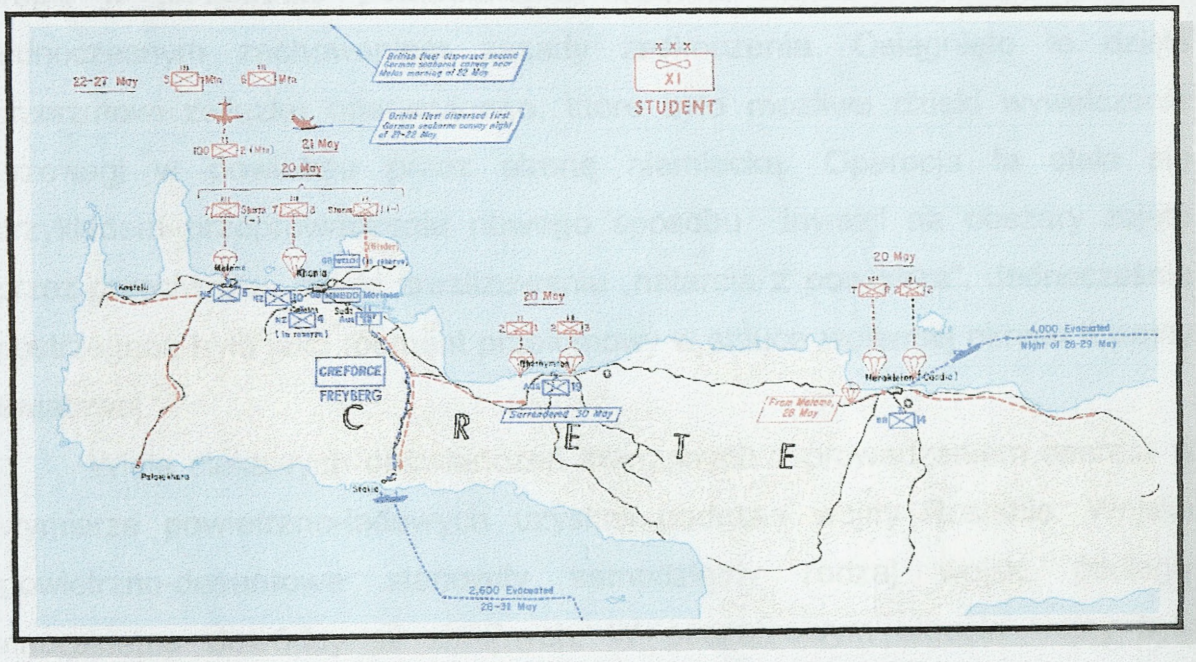
Do realizacji tego zadania został przeznaczony 11 KPD. Posiadał on w swym składzie pułk powietrznodesantowy, 7 DPD i 5 Dywizję Górską, przewożoną szybowcami. W celu zabezpieczenia transportu lotniczego

---

[66] *Wolny A., op. cit., s. 66; Wołoszczuk T., Okrążenie w trzecim wymiarze, Warszawa 1962, s. 36-41.*

[67] *Krzemiński Cz., Wybrane problemy organizacji współdziałania lotnictwa z wojskami pancernymi w działaniach na szczeblu operacyjnym, Myśl Wojskowa nr 2/1973, s. 147.*

wydzielony został 11 Korpus Lotniczy, dysponujący 500 samolotami J-52[68]. Jednocześnie osłonę przed lotnictwem myśliwskim przeciwnika i wsparcie walczących wojsk realizowane było przez 8 Korpus Lotniczy, posiadający 610 samolotów.[69] Przeprowadzona operacja jest godna uwagi ze względu na to, że była jedyną w czasie II wojny światowej prowadzoną bez wsparcia wojsk lądowych, a jej zrealizowanie dało Niemcom panowanie na Morzu Egejskim i we wschodniej części Morza Śródziemnego.

Rys.3.3. Opanowanie Krety

Źródło: www. dean.usma.edu/history

Operacja ta dzieliła się na następujące etapy:

- zdobycie panowania w powietrzu;
- wysadzenie w pierwszym rzucie desantu spadochronowego w celu uchwycenia lotnisk;
- wykonywanie wsparcia lotniczego wojsk desantowych pierwszego rzutu;

[68] *Wolny A., Wybrane problemy..., op.cit., s. 74.*
[69] *Tamże, s. 74.*

- lądowanie dalszych rzutów desantu na szybowcach i samolotach w rejonach już opanowanych;
- uzyskiwanie przewagi nad obrońcami w zakresie manewru, jak również gromadzenie sił i środków do rozwinięcia powodzenia działań;
- rozwinięcie natarcia w głąb wyspy w celu jej opanowania.

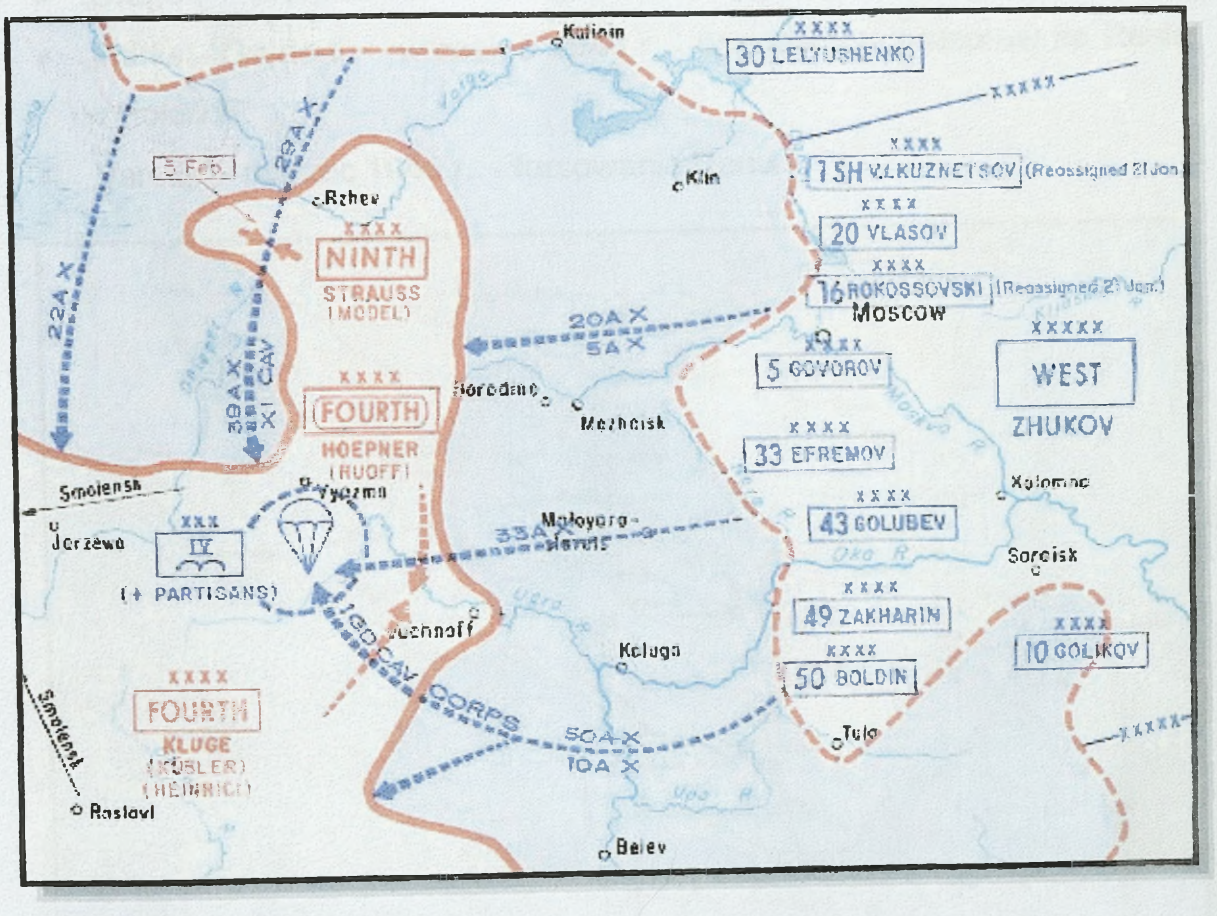
Zdobycie wyspy udowodniło, że możliwym było dokonanie manewru wojsk w przestrzeni powietrznej w sposób szybki i zdecydowany, z jednoczesnym zachowaniem zasady zaskoczenia. Osiągnięto to dzięki przerzutowi związku operacyjnego, które było możliwe dzięki wywalczeniu przewagi w powietrzu przez stronę niemiecką. Operacja ta stała się przykładem przeprowadzenia nowego sposobu inwazji na obszary zajęte przez przeciwnika, dzięki zrealizowaniu „natarcia z powietrza". Jednocześnie postrzegana była jako moment przełomowy w sztuce wojennej okresu II wojny światowej.[70]

Wiele ciekawych doświadczeń związanych z prowadzeniem operacji w wymiarze powietrzno-lądowych uzyskali podczas wojny Rosjanie. Wojska powietrzno-desantowe stanowiły samodzielny rodzaj wojsk, podległy naczelnemu dowódcy sił zbrojnych. W początkowym okresie wojny były używane niezgodnie z wypracowanymi wcześniej zasadami. Wynikało to głównie z trudnej sytuacji na froncie, braku samolotów transportowych oraz koncepcji użycia wspomnianych sił. Jednak w końcu 1941 roku wycofano je z frontu i ponownie przekazano w podporządkowanie dowódcy wojsk powietrzno-desantowych, w celu uzupełnienia i przygotowania do zadań zgodnie z przeznaczeniem. Podobna w swej istocie sytuacja wystąpiła pod koniec wojny w armii niemieckiej. Natomiast działania aliantów w Europie zachodniej dostarczają również takich przykładów, jednak wynikały one z innych przyczyn.

---

[70] *Wolny A., Wybrane problemy..., s. 79.*

Na początku 1942 roku Rosjanie rozpoczęli prowadzenie typowych działań powietrzno desantowych. Zaliczyć do nich można operację 4 KPD w rejonie Wiaźmy i Juchtowa w styczniu 1942 (rys. 3.4.) lub uchwycenie przyczółków na Dnieprze przez 3 i 5 BPD z 5 KP (wrzesień 1943). Należy jednak zaznaczyć, że w armii rosyjskiej dominowały desanty taktyczne, wysadzane na niewielkiej głębokości (15 – 20 km).

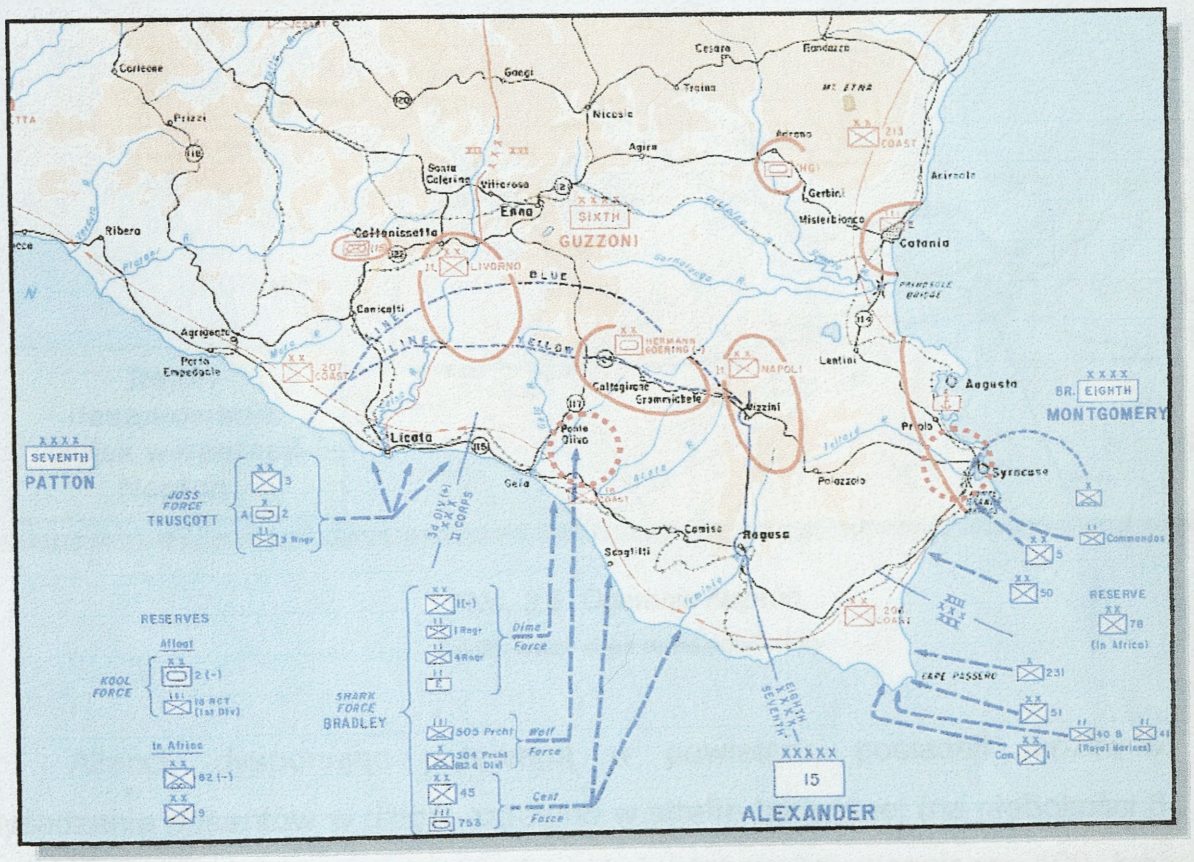
Rys. 3.4. Operacja desantowa 4 KPD w rejonie Wiaźmy

Źródło: www. dean.usma.edu/history

Przebieg tych operacji spowodował znaczne zainteresowanie wojskami powietrzno-desantowymi i możliwością ich zastosowania w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych. W efekcie rozpoczęto formowania brytyjskiej DPD, a także powiększono potencjał amerykańskich jednostek powietrzno-desantowych.

Należy zaznaczyć, że w działaniach wojsk brytyjskich i amerykańskich wysadzano desanty, których celem było opanowanie przyczółków na wybrzeżu morskim lub za szerokimi przeszkodami wodnymi. Do największych operacji desantowych należy zaliczyć:

- „Husky" – lipiec 1943 r., lądowanie na Sycylii;
- „Neptun" – czerwiec 1944 r.- lądowanie w Normandii;
- „Dragon" - sierpień 1944 r. – lądowanie w południowej Francji;
- „Market- Garden" - wrzesień 1944 r. - opanowanie przepraw na Renie w Holandii;
- „Varsity" - marzec 1945 r. - forsowanie Renu

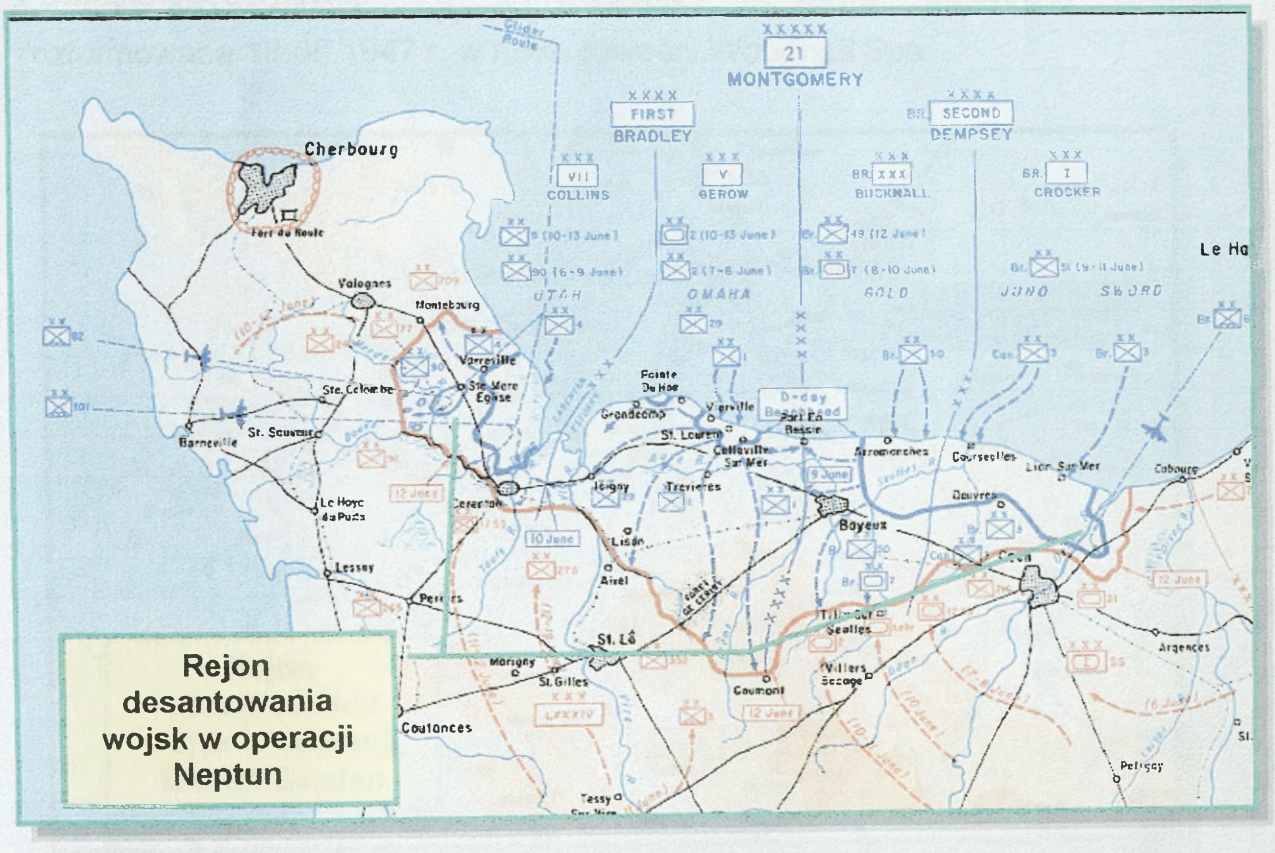

Rys. 3.5. Lądowanie na Sycylii

Źródło: www. dean.usma.edu/history

Analiza przebiegu wspomnianych operacji dostarczała szeregu wniosków, które były wykorzystywane w następnych działaniach desantowych. Np. operacja Hasky wykazała konieczność ścisłej koordynacji i synchronizacji

działań desantu ze środkami obrony przeciwlotniczej. To podczas tej operacji własne środki OPL zestrzeliły ponad 20 samolotów transportowych. Z kolei w trakcie operacji „Neptun" lotnictwo alianckie omyłkowo zbombardowało brytyjską DPD.[71]

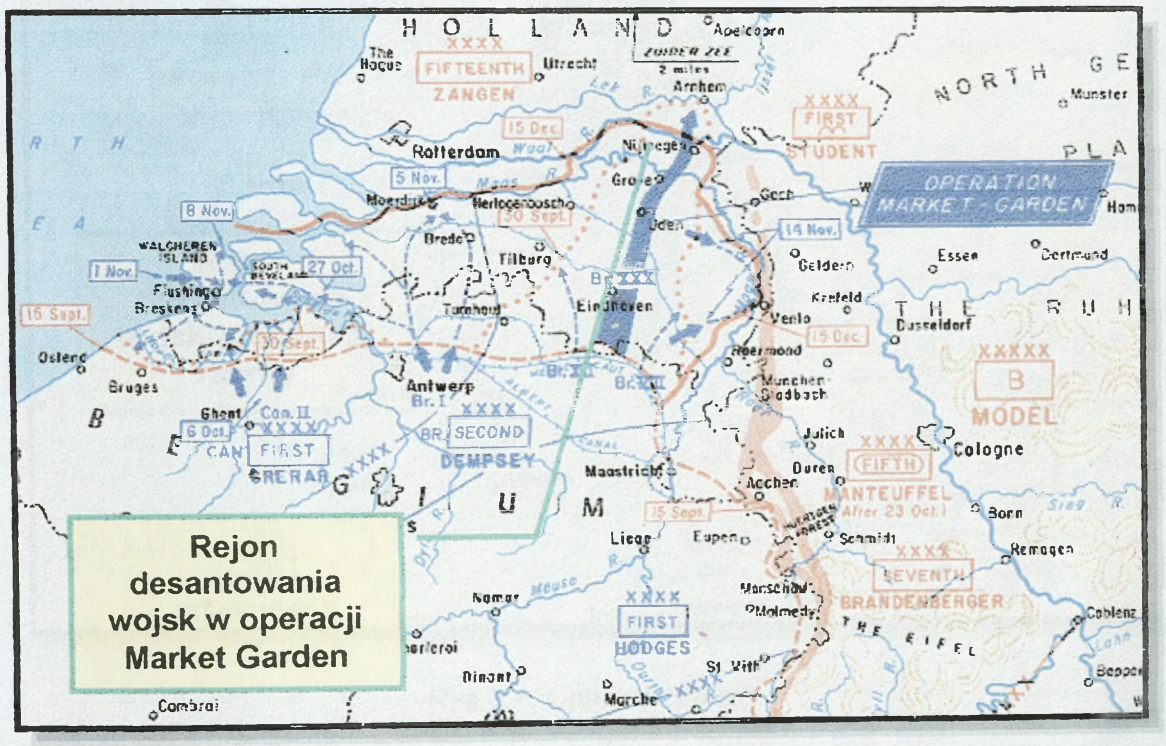
Rys. 3.6. Operacja Neptun

Źródło: www. dean.usma.edu/history

Alianci, dysponując przewagą w powietrzu, posiadali możliwość wysadzania desantów w dzień, zarówno w strefie taktycznej (na głębokości 8-40 km), jak i w strefie operacyjnej (na głębokości sięgającej 100 km). Szczególnych doświadczeń dostarczyła operacja „Market Garden". Ocenia się, że zbyt pochopnie oceniono siły niemieckie w rejonie Arnhem, a ponadto alianckie jednostki pancerne nie zdołały dojść w wyznaczonym czasie (planowano, że nastąpi to w 3 – 4 dniu operacji) do brytyjskiej DPD, która była

[71] *Wołoszczuk T., Okrążenie w trzecim wymiarze, Warszawa 1962, s. 87-103.*

zrzucona w największej odległości. Godzi się przypomnieć, że w składzie dywizji brytyjskiej pod Arnhem walczyła polska 1SBSpad., dowodzona przez gen. Stanisława Sosabowskiego. Utworzona była na bazie 4 Kadrowej Brygadzie Strzelców. Wchodziła ona w skład 1 Alianckiej Armii Powietrznodesantowej. Umieszczono ją w strukturach 1 Brytyjskiej Dywizji Powietrznodesantowej. Po zakończeniu II wojny światowej została rozformowana 18.08.1947 r. w miejscowości Woodhall Spa.

Rys.3.6. Operacja Market Garden

Źródło:www. dean.usma.edu/history

Kolejną, tym razem udaną operacją powietrzno-lądową była, przeprowadzona w marcu 1945 roku, operacja „Varsity". Jej celem było uchwycenie mostów na rzece Issel dla stworzenia 2A brytyjskiej warunków do wykonania pościgu za wycofującymi się jednostkami niemieckimi. Użyte do tego celu 6 brytyjska DPD i 17 amerykańska DPD liczące 21.680 żołnierzy[72], zostały wprowadzone do walki w godzinę po wejściu i przełamaniu taktycznej strefy obrony niemieckiej, co zapewniło uzyskanie sukcesu w przebiegu całej

[72] *Wolny A., op. cit., s. 91.*

operacji. Wprowadzenie do walki 18 Korpusu Powietrznodesantowego nastąpiło 23/24 marca 1945 roku. Operacja ta stała się przykładem użycia korpusu powietrznodesantowego w składzie dwóch dywizji w celu wykonania desantu o znaczeniu taktycznym.

Rys.3.7. Operacja Varsity
Źródło: www. dean.usma.edu/history

Właściwie wyciągnięte wnioski z przeprowadzonej wcześniej operacji „Market-Garden" wpłynęły na to, że posiadała ona następujące cechy:

- rejony desantowania znajdowały się w zasięgu artylerii 2 armii;
- dokonano całościowego przerzutu zgromadzonych sił w wyznaczone rejony działań;
- zapewniono dostarczenie zaopatrzenia materiałowego w ciągu kilku godzin od chwili lądowania pierwszego rzutu;
- oddziały zostały desantowane bezpośrednio lub w pobliżu obiektu ataku;

- wojska powietrznodesantowe miały walczyć w oderwaniu od rzutu lądowego przez kilka godzin.

W wyniku sprawnie przeprowadzonego działania, w rejonie desantowania wysadzono ponad 17 tys. żołnierzy. Zadanie to zrealizowano przy wykorzystaniu około 1800 samolotów transportowych i 1300 szybowców. Siły te wspierane były przez prawie 2500 samolotów myśliwskich i myśliwsko-bombowych.[73]

Reasumując, można zauważyć, że w okresie II wojny światowej nastąpił dynamiczny rozwój powietrzno-lądowego wymiaru walki zbrojnej. Jego istota sprowadzała się w tym czasie do użycia różnej wielkości jednostek powietrzno-desantowych, które realizowały zadania na korzyść ogólnowojskowych związków taktycznych i operacyjnych. Należy jednak zaznaczyć, że jednostki powietrzno-desantowe stanowiły komponent wojsk lądowych jedynie w siłach zbrojnych Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. W Związku Radzieckim stanowiły oddzielny rodzaj wojsk, natomiast w Niemczech dywizje powietrznodesantowe wchodziły w skład struktur lotnictwa. Różny był też stan liczebny wspomnianych sił: ZSRR 150 tys., Niemcy 120 tys., Wielka Brytania i Stany Zjednoczone po około 75 tys.

Należy także zwrócić uwagę na to, że w wielu wypadkach jednostki powietrzno-desantowe realizowały zadania typowe dla jednostek piechoty. Uzależnione to było od bieżących potrzeb, wynikających z niekorzystnego rozwoju sytuacji (np. brak środków transportowych, potrzeba zawykania powstałych luk i wyłomów, itp.).

Możliwości bojowe jednostek powietrzno-desantowych uzależnione były od możliwości samolotów transportowych lub szybowców. W początkowym okresie wojny podstawą ich uzbrojenia były lekkie, przenośne środki ogniowe. Stąd ich odporność w starciu np. z siłami opancerzonymi była bardzo niewielka. Natomiast pod koniec wojny siły te dysponowały środkami

---

[73] *Wołoszczuk T., Okrążenie..., op.cit., s. 142.*

artyleryjskimi, pojazdami terenowymi, a także lekkimi czołgami. Wzrosło ich nasycenie bronią automatyczną, moździerzami i środkami ppanc.

Druga wojna światowa była okresem kształtowania się powietrzno-lądowego charakteru walki zbrojnej na szczeblach strategicznych i operacyjno-taktycznych. Niezależnie jednak od trudności związanych z realizacją zadań, ponoszonych strat i długiego okresu potrzebnego na wyszkolenie żołnierzy doceniono możliwości jakie daje przeniesienie działań w wymiar powietrzny. Można zatem uznać, że druga wojna światowa stanowiła przełom w pojmowaniu powietrzno-lądowego wymiaru walki zbrojnej. Wojny i konflikty zbrojne prowadzone po jej zakończeniu udowodniły, że przyjęty kierunek był właściwy.

3.2. Ewolucja koncepcji działań powietrzno-lądowych w II poł. XX wieku

Wyniki badań, które zawarto w poprzednich rozdziałach, wyraźnie wskazują, że początkowo myślą przewodnią operacji było skupienie sił w czasie i przestrzeni, w celu wykonania zdecydowanego uderzenia na przeciwnika bądź stawienia zdecydowanego oporu. Zasadę koncentrowania sił stosowano praktycznie we wszystkich koncepcjach operacyjnych, poczynając od pruskiej operacji zakończonej pod Sadową w 1866 roku, na operacjach planowanych w końcowej fazie istnienia dwóch przeciwstawnych bloków wojskowych kończąc.[74]

Powstanie po drugiej wojnie światowej dwóch przeciwstawnych obozów polityczno-militarnych wywarło znaczący wpływ na koncepcje prowadzenia operacji zwłaszcza, że obie strony zamierzały realizować odmienne cele polityczne, posiadały też inne doświadczenia wojenne. Do połowy lat pięćdziesiątych sztuka wojenna rozwijała się dzięki doświadczeniom uzyskanym na frontach drugiej wojny światowej. Rozwój broni jądrowej i środków do jej przenoszenia doprowadził do istotnych przemian w sztuce

[74] *Krauze M. /red./, Działania połączone, cz.1, Podstawy teorii połączonych działań zbrojnych, AON, Warszawa, 2001, s.29*

prowadzenia wojny. Decydującą rolę miały odgrywać uderzenia ogniowe, zwłaszcza jądrowe. Zakładano, że operacje będą prowadzone przede wszystkim na terytorium przeciwnika, a skuteczność ewentualnej obrony opierać się miała na uderzeniach jądrowych, kontratakach i przeciwuderzeniach drugich rzutów i odwodów w powiązaniu z uporczywym utrzymaniem ważnych rejonów.[75]

W tej sytuacji związkom operacyjnym państw NATO przydzielano do obrony określony pas terenu, zamknięty liniami rozgraniczenia. Operacja obronna miała być prowadzona w styczności, w ścisłym współdziałaniu z sąsiadem. W takiej sytuacji korpusy czy też armie miały ograniczone możliwości manewrowania, natomiast zakładano konieczność uporczywej obrony, w której dominował ogień nad manewrem.

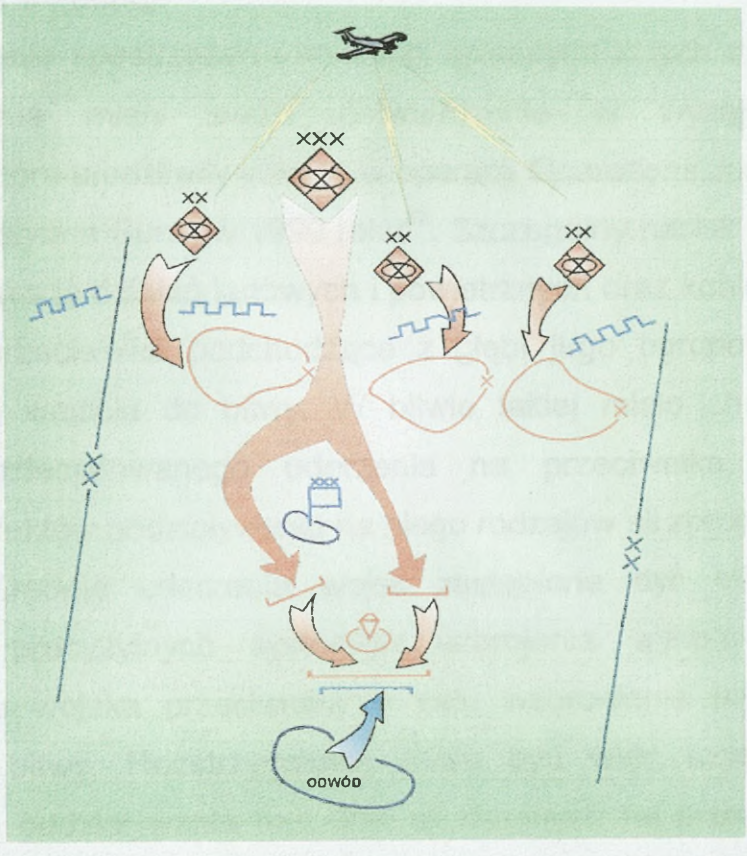
Natomiast w państwach Układu Warszawskiego, gdzie dominowała radziecka sztuka wojenna, doktryna wojenna była wybitnie ofensywna (choć w sferze deklaracji obronna). Nie przywiązywano wagi do problematyki obrony, a główny wysiłek koncentrowano na rozwoju metod prowadzenia operacji zaczepnych. Otwarcie przyznawano przy tym, że natarcie strategiczne, w którym zasadnicza rola przypadnie siłom rakietowo-jądrowym, stanie się głównym rodzajem działań. Główną rolę w takim natarciu spełniać miały armie pancerne współdziałające z masowymi desantami powietrznymi, a tzw. „pionowy atak" zapewnić powinien przełamanie[76].

Uzmysłowienie sobie przez gremia kierownicze braku możliwości wygrania wojny z użyciem broni jądrowej, doprowadziło do poszukiwania sposobów uzyskania rozstrzygnięcia bez przekraczania progu wojny jądrowej. Uznano, iż szybkie i zaskakujące działania doprowadzić mogą do osiągnięcia celów, zanim przeciwnik zdecyduje się na uderzenie bronią jądrową. Umożliwić to miała koncepcja Układu Warszawskiego, dotycząca operacyjnych grup manewrowych (OGM). Grupa taka, najczęściej w sile wzmocnionej dywizji, prowadzić miała działania w całym pasie armii i na głębokość operacji armijnej. Przeznaczona ona była przede wszystkim do

---

[75] *Tamże, s.23*

szybkiego przenikania i niszczenia lub opanowywania ważnych obiektów w głębi operacyjnej przeciwnika. Działania OGM zapewnić miały szybkie włamanie w głąb terytorium NATO, umożliwiając ofensywę sił głównych na szerokim froncie. Doprowadzić to miało do uzyskania szybkiego rozstrzygnięcia bez przekraczania progu wojny jądrowej. (rys. 3.8.)

Rys.3.8. Istota działania operacyjnej grupy manewrowej
Źródło: M. Krauze /red./, Działania połączone, cz.1, Podstawy teorii połączonych działań zbrojnych, AON, Warszawa, 2001, s.26

W odpowiedzi na koncepcję OGM pojawiła się w NATO potrzeba wypracowania właściwej koncepcji przeciwdziałania mającej na celu odzyskanie swobody działania.

Opracowanie koncepcji bitwy powietrzno-lądowej, rozwiniętej następnie do koncepcji operacji powietrzno-lądowej, stanowiło wyraz odchodzenia od tradycyjnego masowania wojsk w określonym miejscu i czasie. Została ona

[76] *Tamże, s.25*

zawarta w 1986 roku w *Field Manual (FM) 100-5 Operations* oraz w doktrynie *Joint Publication (JP) 3-0 Doctrine for Joint Operations*.

Ten projekt operacyjny skonstruowany w 1986 w dalszym ciągu rozrastał się oraz był uszczegóławiany w TRADOC (Dowództwo Szkolenia i Doktryny Wojennej Armii Lądowej USA) w trakcie studiowania historii, teorii i praktyki sztuki wojennej.

Połączenie spostrzeżeń i konkluzji spisanych z tych trzech płaszczyzn zainteresowania miały swoje potwierdzenie w wyżej wymienionych doktrynach, które umożliwiły sukces w operacji *Operations Just Cause* w 1989 i *Operacji Pustynna Burza* w 1990 roku[77]. Szczególny nacisk położono tam na ścisłą koordynację działań lądowych i powietrznych oraz konieczność uderzeń na wojska przeciwnika podchodzące z głębi jego ugrupowania, co miało zapobiec ich wejściu do bitwy. W bitwie takiej miało chodzić nie tyle o wykonanie zdecydowanego uderzenia na przeciwnika, lecz raczej o połączenie efektów oddziaływania na niego rodzajów sił zbrojnych i wojsk.

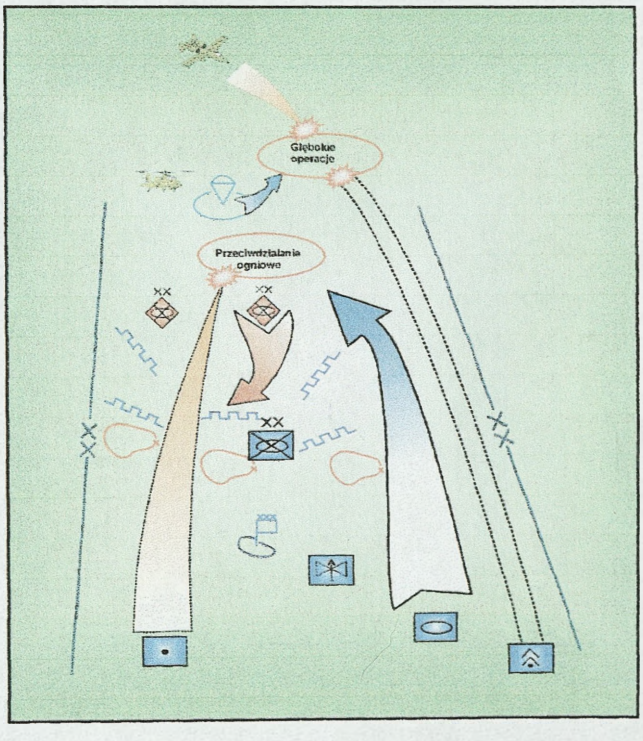
Bezpośrednie uderzenia wojsk zastąpione być miały uderzeniami lotnictwa i precyzyjnych systemów uzbrojenia wykonywanymi już na podchodzące wojska przeciwnika w celu wzbronienia mu w ten sposób wejścia do bitwy. Rozstrzygnięcie miało być więc uzyskane w wyniku połączonego oddziaływania rodzajów sił zbrojnych na przeciwnika, co miało dawać efekt synergiczny.[78] Ponadto koncepcja ta zalecała przejęcie inicjatywy i przejście do taktycznych i operacyjnych działań zaczepnych. Po przełamaniu linii obrony przez przeciwnika należało więc przechodzić do zaskakujących zwrotów zaczepnych, wymierzonych w skrzydła i inne słabe punkty nacierających zgrupowań przeciwnika i unikania uderzeń czołowych[79].

Koncepcja bitwy powietrzno-lądowej (rys.3.9) ulegała ciągłej modyfikacji, która pod nazwą FOFA przyjęta została jako doktryna NATO. W 1990 roku przekształcono ją w koncepcję operacji powietrzno-lądowej. O ile koncepcja bitwy powietrzno-lądowej zakładała odcięcie drugich rzutów przeciwnika, to jej

---

[77] *Greer J., Operational Art. For the Objective Force, /w:/ Military Review, March-April, s.50*
[78] *Krauze M., op. cit., s.29*
[79] *Wiatr M., Kwećka R., Sztuka wojenna lat dziewięćdziesiątych, Warszawa 1997, s.22*

nowa wersja wymagała podjęcia działań przeciwdziałających już formowaniu się drugich rzutów i odwodów. Wysiłki ukierunkowane zostały przy tym na zapewnienie zdolności do szybkiego przenoszenia ognia i przemieszczania wojsk w ramach operacji połączonych. Do rangi dominujących zasad umożliwiających prowadzenie operacji powietrzno-lądowej podniesiono ciągłą dyspozycyjność, elastyczne tworzenie i przemieszczanie punktów ciężkości (głównego wysiłku), demonstracyjną obecność oraz prezentowanie silnych zgrupowań zdolnych do wykonywania różnorodnych zadań. Spośród trzech tradycyjnych czynników operacyjnych, a więc sił, obszaru i czasu, ten ostatni znalazł się w centrum zainteresowania. Postulowano więc zsynchronizowane równoczesne uderzenia na obiekty przeciwnika.[80]

Rys.3.9. Koncepcja bitwy powietrzno-lądowej.
Źródło: Wiatr M., Kwećka R., Sztuka wojenna lat dziewięćdziesiątych, Warszawa 1997, s.21

Operacja powietrzno-lądowa stanowiła nową kategorię operacji, gdyż dotychczasowe współdziałanie rodzajów sił zbrojnych zastąpione zostało ich wspólnym działaniem planowym i realizowanym przez jednego dowódcę. Tego typu działanie stanowi istotny wyróżnik operacji połączonej.

[80] *Tamże, s.24*

3.3. Możliwe kierunki zmian w kontekście doświadczeń z wojen i konfliktów zbrojnych przełomu XX i XXI wieku

Cechą charakterystyczną zmian zachodzących obecnie w operacjach wojsk lądowych jest przechodzenie od działań typowo lądowych, w kierunku działań powietrzno-lądowych. Liczne konflikty zbrojne ostatnich lat wskazują na rosnącą rolę lotnictwa wojsk lądowych i sił aeromobilnych. Teraźniejszy obraz pola walki charakteryzuje się przede wszystkim elastycznością i mobilnością zarówno w wymiarze lądowym, jak i powietrznym, co jest podkreślane przez wielu współczesnych teoretyków i praktyków wojskowych.

We współczesnej myśli wojskowej panuje zgodność co do przyszłego wzrostu rozmachu przestrzennego i dynamizmu działań na lądzie oraz stopniowego przenoszenia ich w wymiar powietrzny. Problemu tego nie można zaliczać do nowych, gdyż ma on swą kilkudziesięcioletnią historię, co było tematem poprzedniej części tego rozdziału.

Zasadnicze zmiany w sztuce wojennej wywołuje przede wszystkim rozwój techniki, uzbrojenia i sprzętu bojowego, wprowadzonego do wojsk w skali masowej. W konsekwencji masowego wprowadzania na uzbrojenie wojsk nowoczesnych środków walki zaistniała potrzeba dokonania zmiany w znaczeniu istniejących dotychczas pojęć lub zastąpienia ich nowymi. Na przykład nowe rodzaje uzbrojenia i sprzętu bojowego wykształciły nowe rodzaje sił zbrojnych, nowe rodzaje wojsk. Najnowsze generacje środków walki wpływając na charakter współczesnych działań zbrojnych, ukształtowały wyraźnie powietrzno-lądowy wymiar dzisiejszego pola walki. Przejawia się on głównie w szerokim stosowaniu manewru we wszystkich możliwych wymiarach. Nie ulega dziś wątpliwości, że najbardziej efektywny jest manewr wykonywany drogą powietrzną.

Znaczenie trzeciego wymiaru w operacjach wojsk lądowych było już dostrzegane i podkreślane już w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Ówczesne poglądy na temat prowadzenia operacji w nowoczesny sposób

wskazują na potrzebę prowadzenia walki w wymiarze powietrzno-lądowym, dzięki której osiąga się zdynamizowanie działań poprzez stosowanie znacznie szybszego manewru wojskami lądowymi drogą powietrzną. Wobec dużej siły, precyzji oraz zasięgu środków rażenia walka jest rozpoczynana i prowadzona na znacznych odległościach, nierzadko nawet bez wzajemnej widoczności obydwu przeciwstawnych stron. Charakterystyczne są radykalne zmiany sytuacji. Wzrost znaczenia jednoczesnego oddziaływania na całą głębokość ugrupowania przeciwnika oraz prowadzenia różnorodnych działań w głębi i na tyłach jego ugrupowania prowadzi do zmiany dotychczasowej, klasycznej koncepcji bicia przeciwnika metodą, którą można nazwać kruszeniem jego ugrupowania ciosami z zewnątrz w koncepcję polegającą na rozsadzaniu tego ugrupowania działaniami od wewnątrz[81]. Coraz bardziej kluczowy staje się czynnik ruchu, przede wszystkim dzięki zwiększeniu głębokości obszaru operacji z jednoczesnym przenoszeniem głównego ciężaru walki z jednego punktu w inny.

W świetle powyższych uwarunkowań można stwierdzić, że w dającej się przewidzieć przyszłości walka zbrojna będzie prowadzona na samodzielnych kierunkach lub wybranych rejonach, bez zachowania linearności (ciągłości) frontu. Cechami charakterystycznymi będą m.in. szybkie przerzuty sił i środków, duża manewrowość i dynamika działań. Działania takie będą możliwe dzięki wysokiej mobilności wojsk oraz dużej sile ogniowej i uderzeniowej. Przestrzenno-ogniskowy charakter pola walki nieść będzie za sobą potrzebę tworzenia zgrupowań aeromobilnych o różnej budowie strukturalnej, zdolnych do wykonywania zadań zarówno z lądu jak i z powietrza.

Można zatem założyć, że współczesne wojska lądowe, niezależnie od struktury organizacyjnej i przewidywanych zadań, powinny posiadać jedną wspólną cechę. A mianowicie zdolność do wykonywania manewru i prowadzenia efektywnej walki w wymiarze powietrzno-lądowym. We

---

[81] *Koziej S., Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych, AON, Warszawa 1993, s. 42.*

wszelkiego rodzaju operacji prowadzonej przez wojska lądowe, wymiar powietrzny powinien być szeroko realizowany przez takie elementy ugrupowania operacyjnego, które wykorzystują przestrzeń powietrzną. Te elementy ugrupowania operacyjnego tworzy się z etatowych wojsk powietrzno-szturmowych, desantowo-szturmowych bądź wcześniej przygotowanych wojsk zmechanizowanych (zmotoryzowanych), a także lotnictwa wojsk lądowych[82]. Podstawowy rodzaj sprzętu, który siły te wykorzystują stanowią śmigłowce, których priorytetowym zadaniem jest bezpośrednie lotnicze wsparcie ogniowe, głównie na korzyść pierwszorzutowych sił oraz odwodów zwalczających desanty i inne wojska przeciwnika działające w ugrupowaniu wojsk własnych.

Wprowadzenie na uzbrojenie wojsk lądowych śmigłowców spowodowało istotne zmiany w rozwoju walki powietrzno-lądowej. W ostatnich latach szczególnie widoczne jest sukcesywne przechodzenie od działań typowo lądowych do powietrzno-lądowych. Wyraża się to między innymi w znacznie szerszym wykorzystaniu lotnictwa (śmigłowców) do przerzutu wojsk na polu walki, bezpośredniego wsparcia ogniowego, a także do szturmowania z powietrza określonych obiektów naziemnych. Oznacza to coraz większy stopień nasycenia działań lądowych działaniami powietrznymi[83]. Oceniając współczesne środki walki oraz ich tendencje rozwojowe można przyjąć, że właśnie śmigłowiec będzie w przyszłości jednym z determinantów, który zadecyduje o obliczu operacji wojsk lądowych. W liczących się armiach państw NATO (dominującą rolę odgrywa tutaj armia USA) podstawowym środkiem lotnictwa wojsk lądowych jest śmigłowiec, gdzie stanowi on obecnie 90% środków powietrznych w tym rodzaju wojsk.

Upowszechnienie śmigłowców na szeroką skalę przyczyniło się do wprowadzenia wymiaru powietrznego do działań wojsk lądowych zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym. Można uznać, że armia Stanów Zjednoczonych pierwsza wdrożyła ten środek walki w masowych ilościach,

---

[82] *Zieliński J., Prowadzenie powietrzno-lądowej operacji przez korpus „Okręg", AON, Warszawa 1998, s. 30.*

[83] *Kuczmański Z., Powietrzny wymiar w działaniach wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 4/1997, s. 86.*

formułując jednocześnie koncepcję bitwy powietrzno-lądowej (ALB-F), w której teoria działań powietrzno-lądowych znalazła swoje odzwierciedlenie. Decydującego znaczenia nabiera manewr powietrzny, który umożliwia skuteczne ześrodkowanie sił i środków do wykonania zadania głównego. Koncepcja ta zakłada nie tyle odcięcie drugich rzutów i odwodów przeciwnika, ale wymaga już podjęcia działań przeciwdziałających ich formowaniu. Wysiłek ukierunkowany jest przy tym na zapewnieniu zdolności do szybkiego przenoszenia ognia i przemieszczania wojsk na duże odległości. Założenia te zastosowano i zweryfikowano w pełnych wymiarach podczas wojny w rejonie Zatoki Perskiej w 1991 roku.

Koalicja antyiracka w maksymalnym stopniu wykorzystała śmigłowce do wsparcia wojsk lądowych. Gdy uzyskała panowanie w powietrzu, pokonała obronę powietrzną przeciwnika i jego rozpoznanie, śmigłowce sprzymierzonych przenikały na teren przeciwnika, zwłaszcza w nocy, wykonując zaskakujące uderzenia na zgrupowania pancerne przeciwnika. Jednocześnie brak skutecznego przeciwdziałania sił irackich świadczył o dużym zagrożeniu i bezradności wojsk lądowych Iraku wobec działań lotnictwa wojsk lądowych koalicji. Siły zbrojne sprzymierzonych posiadały pięciokrotnie więcej śmigłowców bojowych od przeciwnika. Spośród ogólnej liczby śmigłowców armii Stanów Zjednoczonych biorących udział w wojnie, dwie trzecie znajdowało się w strukturach organizacyjnych wojsk lądowych, a w tym prawie połowę stanowiły śmigłowce szturmowe i rozpoznawcze. Świadczy to o dużej zmianie zadań lotnictwa wojsk lądowych, wśród których zadania bezpośredniego wsparcia ogniowego nabierają kluczowego znaczenia.

Jednocześnie zwraca uwagę fakt, że stosunek czołgów i wozów bojowych był porównywalny, przy czym w armii amerykańskiej było trzy razy mniej czołgów niż w tradycyjnie zorganizowanej armii irackiej. Znaczna dysproporcja w tym względzie wskazuje na potrzebę dostrzeżenia rosnącej roli śmigłowca na polu walki, ale zarazem nie oznacza wyparcia czołgu z pola walki. Świadczy jednak wymownie o przewartościowaniu poglądów w tym zakresie. Śmigłowca nie można oczywiście traktować jako panaceum na

rozwiązanie wszystkich problemów pola walki. Zwiększa on jednak istotnie siłę rażenia i manewrowość wojsk lądowych, a siły wykorzystujące wymiar powietrzny mogą decydująco wpłynąć na przebieg operacji, w stopniu nieproporcjonalnym do ich wielkości.

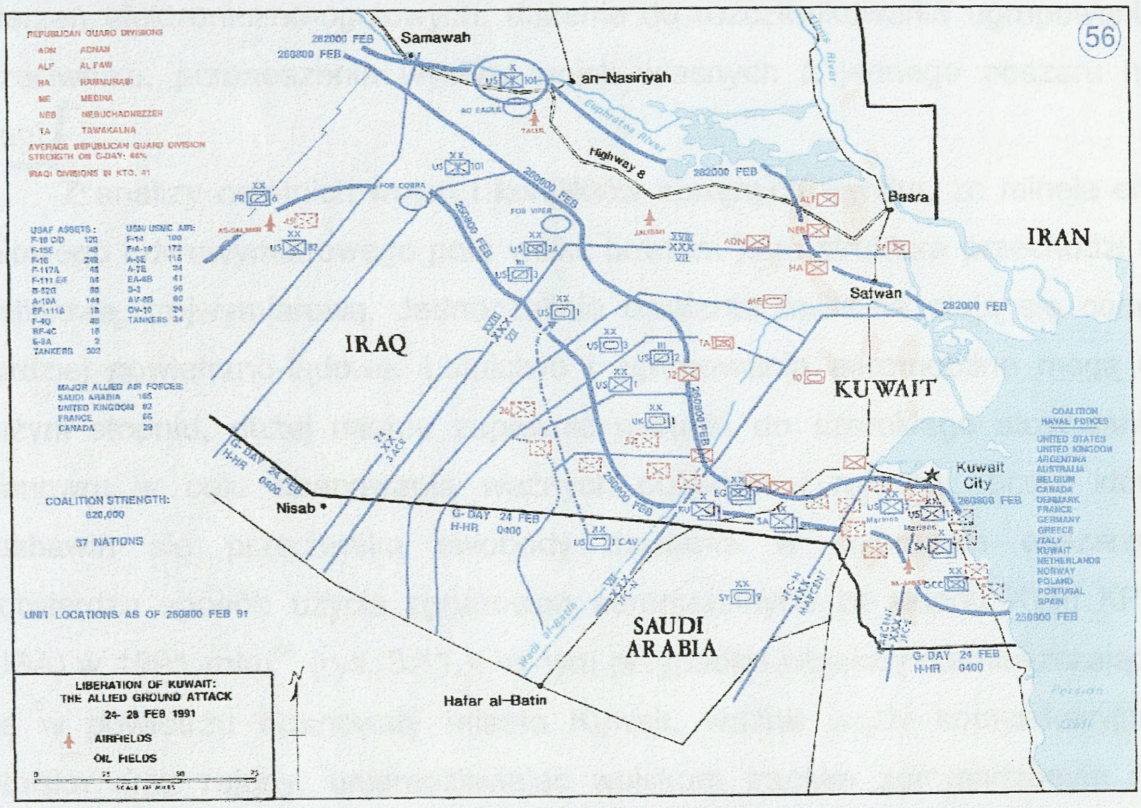
Wojna ta stanowi doskonały przykład połączenia możliwości nowoczesnych środków walki, z klasycznymi zasadami prowadzenia operacji wojennych. Starły się w niej regularne siły zbrojne o zdecydowanie odmiennym podejściu do sztuki wojennej i zasad prowadzenia działań wojennych. W ciągu kilku dni zniszczono lotnictwo irackie i uzyskano panowanie w powietrzu. Stworzyło to warunki do zablokowania i odcięcia dróg zaopatrywania i manewru, co z kolei praktycznie uniemożliwiło prowadzenie operacji stronie irackiej. Co prawda siły powietrzne udowodniły w tej wojnie, jak w żadnej innej do tej pory, że są w stanie w znacznym stopniu zdecydować o końcowym powodzeniu, to jednak w osiągnięciu zamierzonych celów równorzędną rolę odegrały wojska lądowe. Po rozpoczęciu działań naziemnych przystąpiono do całodobowego zmasowanego wsparcia lotniczego nacierających jednostek. Szczególnego podkreślenia wymaga tu podział przestrzeni powietrznej bezpośrednio nad polem walki umożliwiający współdziałanie różnorodnym systemom (samolotom latającym na małych wysokościach, śmigłowcom, artylerii) wywodzącym się z różnych rodzajów sił zbrojnych i różnych szczebli dowodzenia[84].

Plan operacji lądowej (rys. 3.10) zakładał wykonanie uderzenia na wojska irackie jednocześnie na trzech kierunkach. Kluczem do powodzenia operacji był klasyczny manewr okrążający wykonywany przez główne zgrupowanie uderzeniowe rozmieszczone na lewym skrzydle wojsk sprzymierzonych. Zadaniem tego zgrupowania było obejście pozycji wojsk irackich od zachodu i odcięcie ich południowego zgrupowania oraz odwodów w rejonie Basry od sił głównych w Iraku. Wyraźne było szerokie wykorzystanie obszaru do manewru wojskami na duże odległości, wychodzenie na skrzydła

---

[84] *Wiatr M., Kwećka R., Knetki J., Teoria sztuki operacyjnej „Operacja". Teoretyczne podstawy działań operacyjnych w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych, AON, Warszawa 1997, s. 13.*

przeciwnika i odcinanie jego dróg komunikacji, nie zaś zmasowane użycie wojsk pancernych i zmechanizowanych do przełamywania głęboko rzutowanej obrony przeciwnika.

Rys. 3.10. Operacja „Pustynny Miecz" (24 – 28 luty 1991 r.)

Źródło: http://www.dean.usma.edu/history/dhistorymaps/WC1958Pages/wc19581-9s.htm

Starano się unikać uderzeń czołowych, natomiast dążono do oskrzydlenia przeciwnika. Zgodnie z założeniami operacji powietrzno-lądowej, front nie przebiegał wyłącznie na tradycyjnej linii styczności. Pole bitwy rozszerzało się w głąb terytorium zajmowanego przez Irakijczyków. Ataki z powietrza i głębokie działania sił wykorzystujących wymiar powietrzny miały na celu powstrzymanie odwodów oraz sparaliżowanie systemu dowodzenia[85]. Istotne jest to, że nie możemy tu mówić o dużej koncentracji wojsk na wąskim odcinku frontu. Skupianie wysiłku osiągano głównie poprzez wykorzystywanie możliwości manewrowych dywizji zmechanizowanych i pancernych w połączeniu z wprowadzeniem na główne kierunki znacznych sił powietrzno-

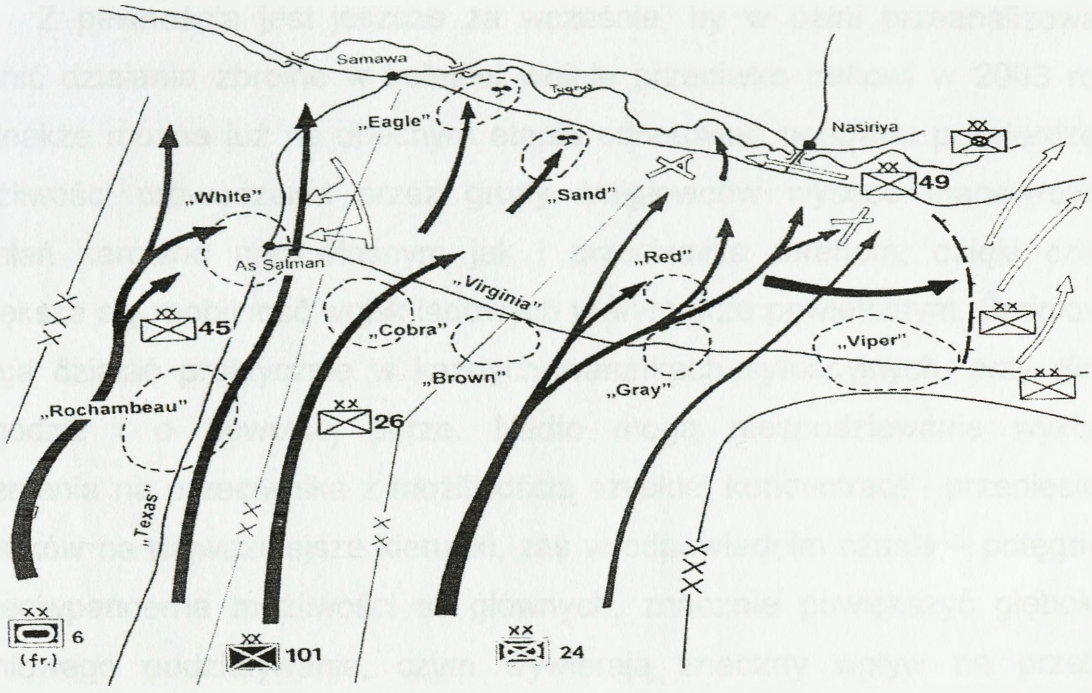
[85] *Tamże, s. 15.*

desantowych i powietrzno-szturmowych. Dawało to możliwość zabezpieczenia szybkości wyprowadzenia wojsk na potrzebne kierunki, zadawania uderzeń w głębi ugrupowania przeciwnika, niezwłocznego wykorzystywania efektów uderzeń elektroniczno-ogniowych, dążenie do rozczłonkowania ugrupowania przeciwnika, przenoszenia wysiłku wojsk własnych z jednego obszaru na drugi.

Z analizy ostatnich wojen i konfliktów zbrojnych wynika, że minęła era liniowego i dwuwymiarowego pola walki, bowiem jego struktura przechodzi w nieliniową, trójwymiarową. Jednocześnie działania militarne stają się coraz bardziej powietrzno-lądowe. Lotnictwo i zgrupowania aeromobilne mogą w dużym stopniu, dużej mierze zapewnić warunki do szerokiego stosowania manewru w celu opanowania ważnych obiektów i rejonów, przez który pozbawia się przeciwnika swobody działania w wybranym obszarze. Potwierdza sposób użycia zgrupowań aeromobilnych ze składu XVIII KPD (USA) w 1991 roku[86] (rys. 3.11.). W tym przypadku wojska przemieszczające się w powietrzu opanowały miasto Kuwejt, ważne węzły komunikacyjne, lotniska oraz rejony, uniemożliwiając wojskom irackim zgromadzonym na południu od Basry przebicie się na północ. Stworzyły w głębi Iraku bazę ogniową, z której ataki śmigłowcowe mogły sięgać w dolinę Eufratu[87]. Między innymi dzięki wsparciu lotnictwa wojsk lądowych związki taktyczne wchodzące w skład korpusu uzyskały tempo natarcia dochodzące do 45 km/h. Śmigłowce rozpoznawcze i uderzeniowe znajdowały się ciągle nad ugrupowaniem wojsk lądowych, tworząc z samolotami szturmowymi połączone taktyczne grupy lotnicze, które rozpoznawały i niszczyły wykryte obiekty przeciwnika. Ciągłe operowanie nad nacierającymi siłami głównymi stworzyło jakościowo nowe ugrupowanie powietrzno-lądowe, które stworzyło niezwykle korzystne warunki do wykonania zadania i osiągnięcia celu operacji.

---

[86] *Działania 101 DPSz były największym w historii dotychczasowych bitew desantem śmigłowcowym.*
[87] *Schwarzkopf H.N., Nie trzeba bohatera, Warszawa 1993, s. 479.*

XVIII KPD otrzymał zadanie wdarcia się w głąb obrony przeciwnika i opanowania szosy nr 8, przebiegającej w odległości 260 km od pozycji wyjściowych. Jednocześnie miał osłonić lewe skrzydło sił wykonujących główne uderzenie i pomóc w zniszczeniu zgrupowania irackiego wychodzącego z Kuwejtu. Zadaniem francuskiej 6 LDPanc (Lekka Dywizja Pancerna) było zniszczenie sił irackiej 45 DP i oczyszczenie drogi zaopatrzenia „Texas", a także opanowanie lotniska As-Salman i osłona skrzydła wojsk alianckich przed uderzeniem z zachodu. 82 DPD (Dywizja Powietrznodesantowa) jako odwód korpusu miała się przemieszczać w ślad za 6 LDPanc, oczyszczając i osłaniając szosę „Texas", która miała służyć jako główna droga zaopatrzeniowa dla korpusu. Zadaniem amerykańskiej 101 DPSz (Dywizja Powietrznoszturmowa) było założenie wysuniętych baz logistycznych, wykonanie ataku z powietrza aż do Eufratu, zniszczenie sił irackich wzdłuż szosy nr 8, odcięcie wybranych linii komunikacyjnych łączących Irak z Kuwejtem i następnie blokada Basry od północy. 24 DZ (Dywizja Zmechanizowana, również amerykańska) otrzymała zadanie nacierać w celu rozbicia sił Gwardii Republikańskiej w swoim pasie.

Na kilka dni przed operacją zaczepną XVIII KPD prowadził rozpoznanie lotnicze i organizował rajdy w głąb irackiego terytorium w celu zniszczenia czołgów, artylerii, bunkrów i punktów obserwacyjnych przeciwnika. Do tego zadania zostały wydzielone przede wszystkim, jednostki aeromobilne ze 101 DPSz.

24 lutego XVIII KPD uderzył siłami trzech dywizji. Jako wysunięta najbardziej na zachód atakowała 6 LDPanc. Na prawo od niej uderzała 101 DPSz, a dalej na wschód nacierała 24 DZ. Poszczególne związki taktyczne natrafiały jedynie na rzadko rozrzucone irackie punkty oporu, które pod wpływem uderzeń samolotów szturmowych, śmigłowców i artylerii poddawały się nadciągającym zgrupowaniom Sprzymierzonych, rzadko podejmując walkę. 6 LDPanc z zadaniem opanowania obiektu „Rochambeau" w swoim pasie natarcia obezwładniła przeciwnika uderzeniami śmigłowców i ogniem artylerii, jednocześnie wykonując atak zgrupowaniem pancernym na skrzydło. 101 DPSz nacierała na obiekt „Cobra", który znajdował się ponad 150 km od rejonów wyjściowych. Ponad 300 śmigłowców transportowych przemieściło 2000 żołnierzy i 50 pojazdów terenowych oraz inny sprzęt. W tym samym czasie śmigłowce „Apache" niszczyły irackie siły i punkty oporu. 24 DZ przemieszczała się w tempie 35-45 km/h (tego dnia wdarła się 80 km w głąb Iraku).

25 i 26 lutego XVIII KPD kontynuował operację zaczepną w kierunku As-Sanawah. Desanty śmigłowcowe wydzielone ze 101 DPSz zajmowały szosę nr 8. 6 LDPanc w celu opanowania As-Salman najpierw użyła artylerii i śmigłowców, aby zniszczyć okopane czołgi i bunkry na lotnisku. 24 DZ nacierała w kierunku An-Nasiriya. 82 DPD przemieszczała się za 6 LDPanc jako odwód korpusu. 101 DPSz kontynuowała natarcie w kierunku obiektów „Sand" i „Eagle" w pobliżu szosy nr 8 i Al-Khadir. 24 DZ opanowała obiekt „Brown" i częścią sił obiekt „Red".

27 lutego XVIII KPD kontynuował swoje zadanie. 101 DPSz opanowaniu obiektów „Sand" i „Eagle" śmigłowcami uderzeniowymi wykonywała rajdy na tyły przeciwnika. Pozostałe siły korpusu opanowały drogę nr 8. Zablokowanie tej

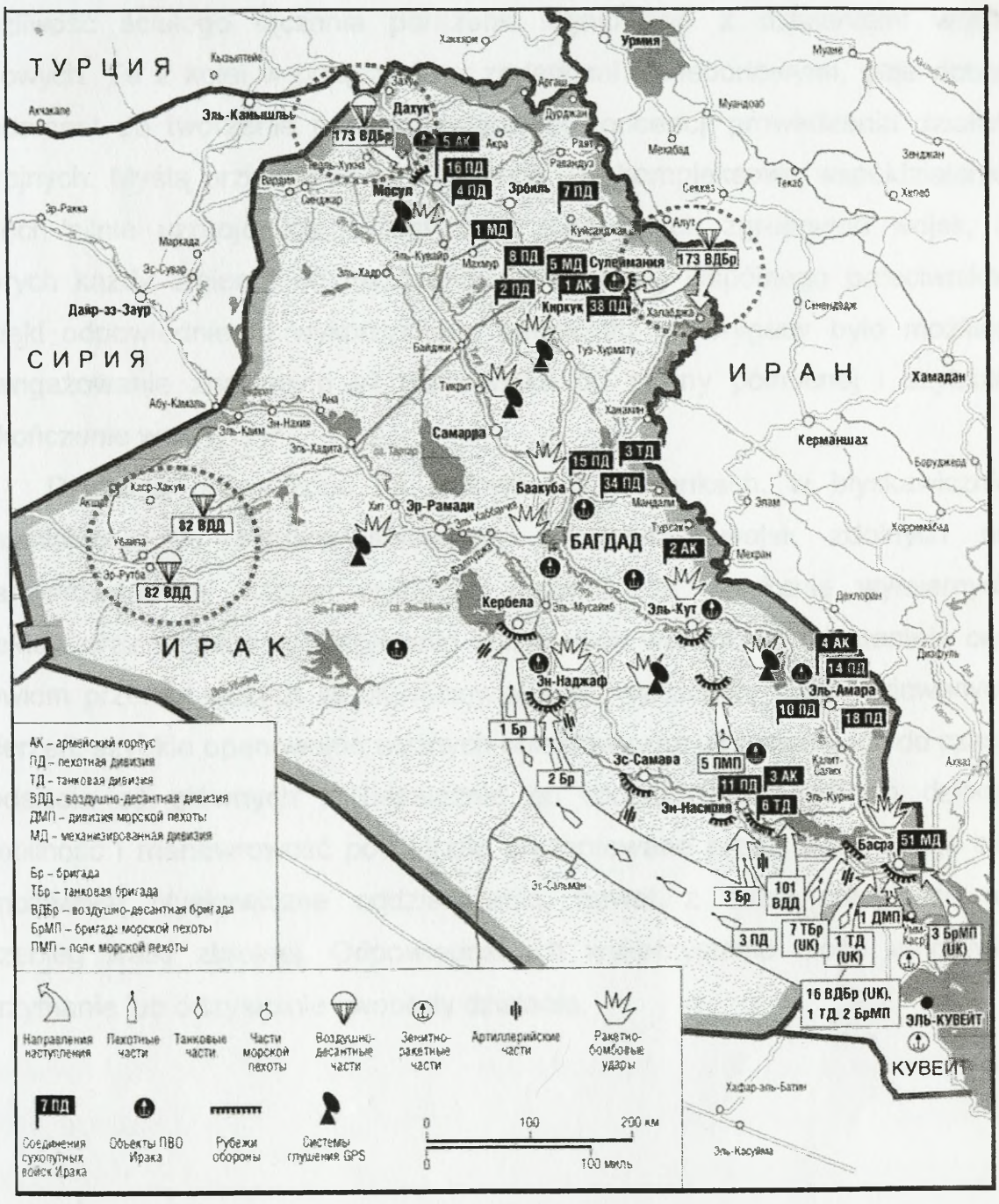
Rys. 3.11. Uderzenie XVIII Korpusu Powietrznodesantowego

Źródło: J. Biziewski, Pustynna Burza cz. 2, Wydawnictwo Altair, Warszawa 1994, s.12.

Z pewnością jest jeszcze za wcześnie, by w pełni przeanalizować i ocenić działania zbrojne w kolejnej wojnie przeciwko Irakowi w 2003 roku. Jednakże można już na obecnym etapie odnotować ponowne potwierdzenie możliwości prowadzenia przez grupy śmigłowców wysoce manewrowych działań zarówno nad własnym jak i przeciwnika terenem, dzięki czemu zwiększa się mobilność wojsk lądowych w wymiarze powietrznym. Śmigłowce mogą działać praktycznie w każdych warunkach sytuacyjnych, przy różnej pogodzie i o dowolnej porze. Nadto mogą niespodziewanie wykonać uderzenia na przeciwnika z możliwością szybkiej koncentracji i przeniesienia wysiłków na najważniejsze kierunki, zaś w odpowiednim czasie – potęgować przeciwpancerne możliwości sił głównych, znacznie powiększyć głębokość ogniowego oddziaływania, czym wywierają znaczny wpływ na przebieg operacji. Lotnicze wsparcie ogniowe obejmuje również działanie śmigłowców bojowych na korzyść własnych desantów i innych wojsk prowadzących działania w głębi ugrupowania przeciwnika. Właśnie podczas ostatniej wojny można było zauważyć szeroki zakres zadań wykonywanych przez lotnictwo wojsk lądowych i zgrupowania aeromobilne, w tym szczególnego znaczenia miało wsparcie niewielkich grup desantowo-szturmowych i sił specjalnych wysadzanych w celu opanowania kluczowych węzłów dróg i mostów na Tygrysie i Eufracie.

Z dostępnych zestawień sił i środków użytych przeciwko reżimowi Saddama Husajna wynika, że sprzymierzeni znowu mieli zdecydowana przewagę w śmigłowcach. W tej operacji duże znaczenie miał transport powietrzny środków walki do obszaru działań. Ze względu na brak możliwości otwarcia frontu północnego przy wykorzystaniu obszaru Turcji, amerykańskie dowództwo stanęło przed trudnym problemem. Ze wstępnych ocen i analiz wynika, że dwustronne uderzenie w kierunku Bagdadu było niezbędne do osiągnięcia sukcesu, biorąc pod uwagę całe spektrum czynników wpływających na końcowy rezultat. I tu właśnie sięgnięto po najbardziej odpowiednie w tej sytuacji operacyjnej narzędzie. W celu utworzenia kolejnego

zgrupowania uderzeniowego wykorzystano dostępne siły wykorzystujące w szerokim zakresie wymiar powietrzny (rys. 3.12.).

Rys. 3.12. Ogólna sytuacja podczas operacji „Iraqi Freedom"

Źródło: http://www.iraqwar.ru/iraq-browse_image.php?galleryId

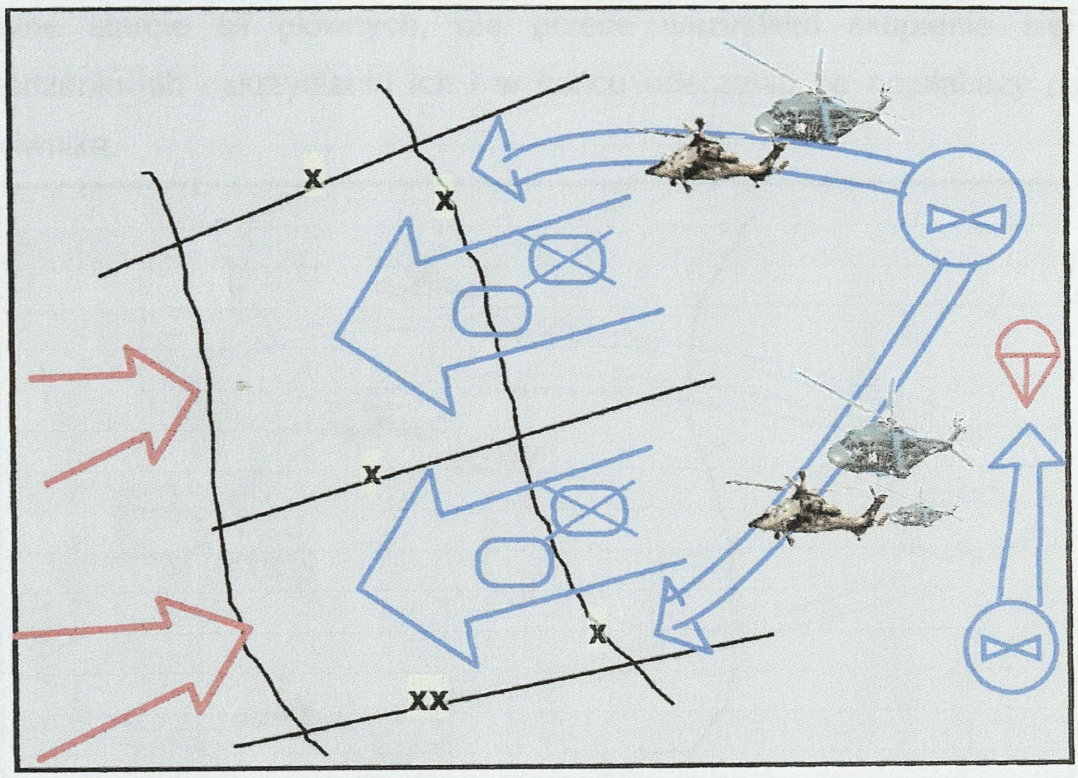
W celu opanowania bardzo ważnych lotnisk w zachodnim Iraku skierowano siły 82 BPD, natomiast działania, między innymi, amerykańskiej 173 BPD są najlepszym dowodem, że bardzo ważnym czynnikiem

pozwalającym prowadzić działania wojsk lądowych w wymiarze powietrznym jest użycie śmigłowców i samolotów lotnictwa wojsk lądowych, co daje możliwość ścisłego łączenia porażenia ogniowego z działaniami wojsk lądowych. To z kolei w połączeniu z zadaniami transportowymi, daje dobrą fundament do tworzenia powietrzno-lądowej koncepcji prowadzenia działań zbrojnych. Myślą przewodnią tej koncepcji jest kompleksowe współdziałanie dwóch silnie uzbrojonych i elastycznie reagujących zgrupowań wojsk, z których każdy zmierza do niszczenia (zwalczania) wspólnego przeciwnika. Dzięki odpowiedniemu wykorzystaniu potencjału tej brygady było możliwe zaangażowanie znacznych sił przeciwnika od strony północnej i szybsze zakończenie wojny.

Działania prowadzone na izolowanych kierunkach, w błyskawicznie zmieniającej się sytuacji sprawiają, że użycie wojsk zdolnych do manewrowania w trzecim wymiarze pozwala na uzyskanie wymiernych efektów oraz szybkie wykorzystanie zaistniałych warunków. Gwarantują one bowiem przerzut dużych sił określony obszar, wykonanie niespodziewanych uderzeń, szybkie opanowanie ważnych obiektów oraz utrzymanie ich do czasu podejścia sił głównych[88]. Niezależnie od rodzaju prowadzonych działań mobilność i manewrowość powietrzna prezentowane przez tego rodzaju siły umożliwiają błyskawiczne oddziaływanie, nawet z dużej odległości, na przebieg walki zbrojnej. Odpowiednie ich wykorzystanie może umożliwić utrzymanie lub odzyskanie swobody działania.

---

[88] *Korzeniowski S., Jednostki kawalerii powietrznej w operacjach na obszarze kraju (rozprawa doktorska), AON, Warszawa 1999, s. 3.*

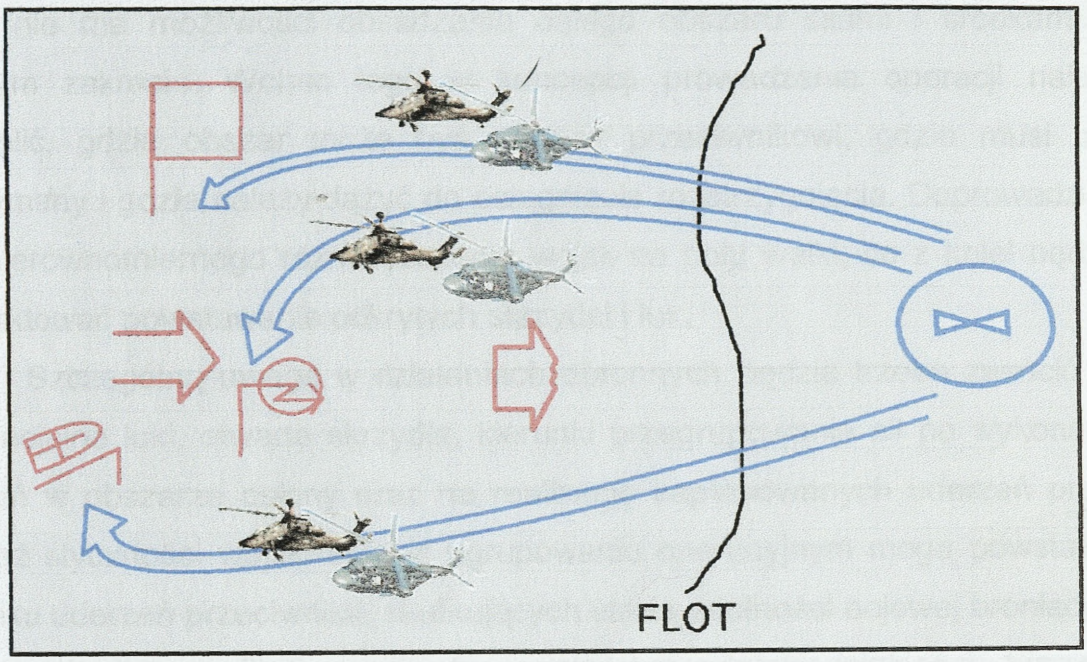
Rys. 3.13. Wsparcie sił lądowych przez zgrupowania śmigłowców w operacji zaczepnej.

Na podstawie analizy najnowszych konfliktów zbrojnych i opracowań teoretycznych można stwierdzić, że klasyczne przełamanie będzie zastąpione wdzieraniem się powietrzno-lądowych zgrupowań taktycznych w ugrupowanie obronne przeciwnika. Uprzedzające uderzenia z powietrza wyzwolą ruch wojsk lądowych, uderzających jednocześnie na kilku kierunkach (rys. 3.13.). W głębi ugrupowania obronnego strony przeciwnej przeważać będzie ogniskowo-przestrzenny rodzaj walk, w których decydującą rolę odegrają siły aeromobilne współdziałające z nacierającymi autonomicznie zgrupowaniami pancerno-zmechanizowanymi. Potęgowanie uderzenia lub walka z odwodami przeciwnika będzie polegać na kolejnym wprowadzaniu zgrupowań powietrzno-lądowych lub na uderzeniach z powietrza na podchodzące kolumny lub obiekty strony przeciwnej[89] (rys. 3.14.). W tym kontekście działania głębokie staną się głównym elementem w przyszłych operacjach. Oznaczać to będzie zdolność do prowadzenia działań odmienny niż zwykłe

---

[89] *Huzarski M., System natarcia związku taktycznego w wymiarze powietrzno-lądowym, Myśl Wojskowa 1/1997, s. 68.*

frontalne starcie sił głównych, ale przede wszystkim skupienie się na obchodzeniu lub oskrzydlaniu ich i w końcu uderzeniu na najsłabszy punkt przeciwnika.

Rys. 3.14. Zadania rzutu powietrznego w obszarze działań głębokich.

Obecnie można wyraźnie zauważyć, że działania aeromobilne zyskują coraz większe uznanie wśród teoretyków i praktyków wojskowych. W dotychczasowych ocenach więcej zainteresowania tymi działaniami przejawiano w okresie planowania działań zaczepnych. Uważano, że działania aeromobilne mają miejsce wyłącznie podczas prowadzenia operacji zaczepnych, gdzie *będą spełniały rolę czynnika wyzwalającego ruch wojsk pancerno-zmechanizowanych i przyspieszającego tempo ich natarcia*[90]. W ramach zgrupowania powietrzno-lądowego wysiłek zgrupowań aeromobilnych ukierunkowany powinien być na wyzwalanie ruchu zgrupowania lądowego poprzez tworzenie ognisk walki na kierunku głównego uderzenia, posiadając bowiem przewagę w szybkości manewru i sile ogniowej a tym samym możliwość realizacji szerokiej gamy różnych zadań. Z tego też względu

[90] *Jendraszczak E., Działania desantowo-szturmowe, AON, Warszawa 1991, s. 8.*

dowódca operacyjny ma sposobność wykorzystania tych sił i ich potencjału nie tylko w działaniach zaczepnych, ale również w obronnych.

Ze względu na obecne uwarunkowania, można założyć, że obrońca na ogół nie ma możliwości obsadzenia całego obszaru siłami i środkami w pełnym zakresie. Wobec tego w koncepcji prowadzenia operacji należy określić, gdzie obszar może być oddany przeciwnikowi, gdzie musi być utrzymany i gdzie należy dążyć do osiągnięcia rozstrzygnięcia. Doprowadzi to do nierównomiernego rozmieszczenia wojsk na polu walki, co z kolei będzie powodować powstawanie odkrytych skrzydeł i luk.

Szczególną uwagę w działaniach obronnych będzie trzeba zwrócić na potencjalne luki, otwarte skrzydła, kierunki przegrupowania sił po wykonaniu zadań w obszarze osłony oraz na realizację zaplanowanych uderzeń przed rubież styczności wojsk. Luki w ugrupowaniu operacyjnym mogą powstać w wyniku uderzeń przeciwnika, skutkujących utratą zdolności bojowej broniących się wojsk, lub wynikają z szerokiego obszaru odpowiedzialności. Niemniej jednak dążenie do uniknięcia zaskoczenia sprawia, że luki te muszą być ciągle nadzorowane. Obrońca zmniejszonymi liczebnie wojskami jest w stanie bronić tylko najważniejszych kierunków. Zgrupowania aeromobilne przeciwnika, przelatując nad obszarami nie obsadzonymi na skrajnie niskich wysokościach, przedostają się w głąb obrony. Przenikające przez nie zgrupowania przeciwnika powinny być jak najszybciej lokalizowane i niszczone zdecydowanym uderzeniem systemów rażenia, lotnictwa wojsk lądowych, mobilnych zgrupowań lądowych, a nawet sił powietrznych. Przez cały czas prowadzenia działań luki należy co najmniej dozorować, a w przypadku zagrożenia wykorzystaniem ich przez przeciwnika – zamykać[91].

Z drugiej strony, podczas prowadzenia operacji zaczepnej, wysokie tempo prowadzenia działań sprawia, że następuje w sposób naturalny rozciągnięcie ugrupowania operacyjnego. Powoduje to potencjalne zagrożenie skrzydeł sił głównych działających na głównym wysiłku lub uderzenie

---

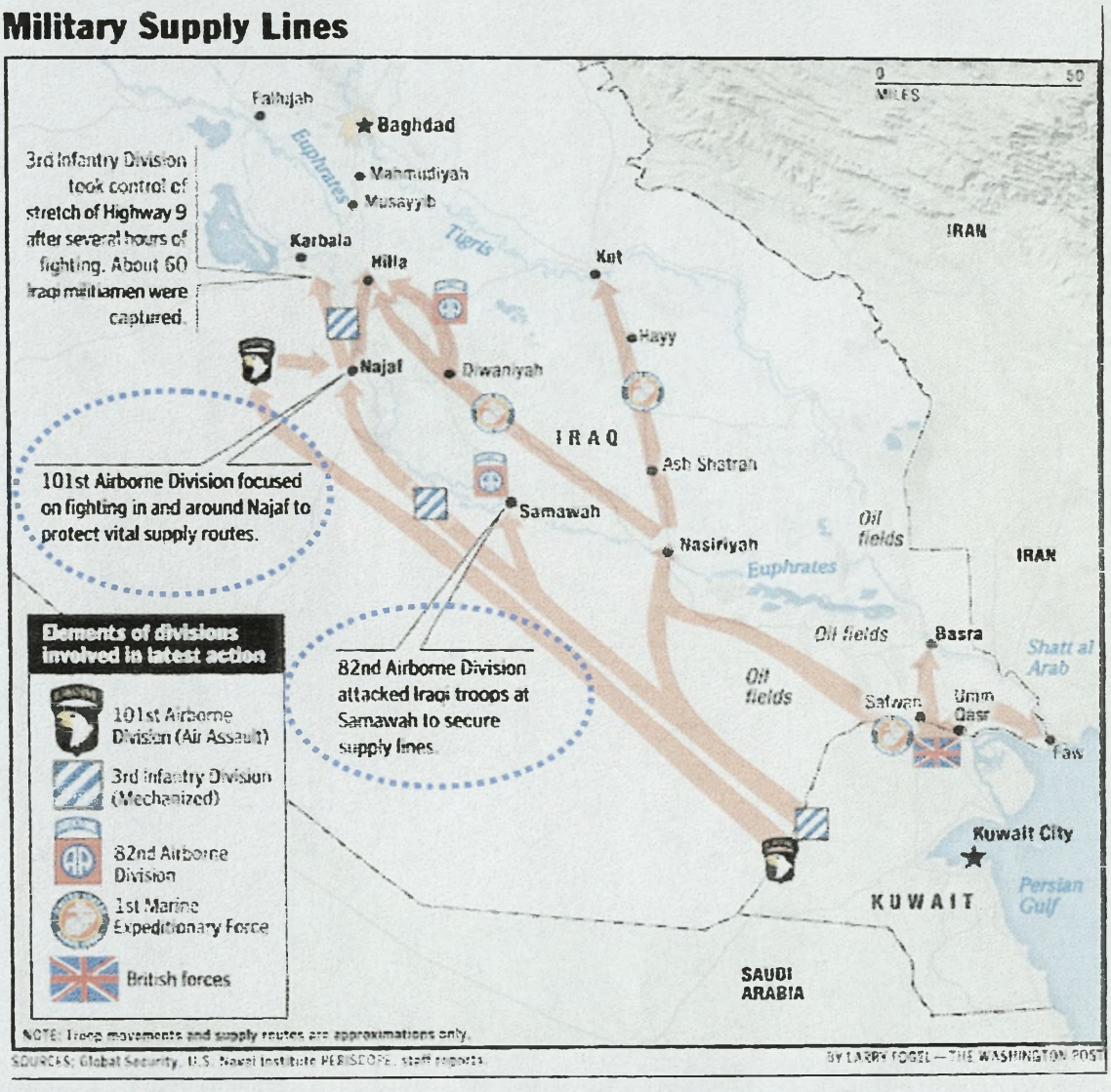
[91] *Kaczmarek W., Bojarski R., Joniak J., Podstawowe determinanty działań operacyjnych na obszarze kraju „Kraj", AON, Warszawa 2001, s. 106-109.*

manewrowymi zgrupowaniami wykonującymi obejście lub oskrzydlenie spoza obszaru odpowiedzialności. Zagrożenie powyższe, połączone zużyciem wojsk w ramach wykorzystania manewru wymiarze przestrzennym (głębokie uderzenie), może doprowadzić do sparaliżowania funkcjonowania systemu operacji zaczepnej. Innym zagrożeniem są ewentualne kontrataki (przeciwuderzenia) przeciwnika, skierowane nie na główne zgrupowanie uderzeniowe, lecz na głębokie tyły.

Wobec powyższych zagrożeń potencjał i mobilność zgrupowań przewidzianych do działań w obszarze tyłowym powinny zapewnić maksymalną efektywność na minimalnym poziomie, zdefiniowanym jako blokowanie przeciwnika. Sytuacja ta umożliwia w uwarunkowaniach czasowych reakcję poziomu operacyjnego polegającą na wsparciu tych działań niezbędnymi siłami lub środkami, w tym siłami wykorzystywanymi w wymiarze powietrznym[92]. W przyszłości będzie istnieć możliwość szybkiego tworzenia powietrzno-lądowych zgrupowań do realizacji określonych zadań nie tylko ofensywnych ale również defensywnych czy ochronnych. Dzięki szybko przeprowadzonemu manewrowi zgrupowania te będą zdolne do wykonywania silnych i koncentrycznych uderzeń na zagrożone kierunki i obiekty. Można było to już zaobserwować w maju 2003 roku (rys. 3.15.), gdzie znaczne rozciągnięcie linii komunikacyjnych i logistycznych wymagało znacznego zaangażowania lotnictwa wojsk lądowych i sił aeromobilnych, głównie 101 DPSz i 82 DPD, do ochrony jednostek odwodowych i logistycznych przegrupowujących się po wcześniej opanowanych szlakach komunikacyjnych. Jednakże było one często angażowane do podejmowania akcji przeciwdziałających atakom wojsk irackich na te kolumny.

---

[92] *Tamże. s. 130-131.*

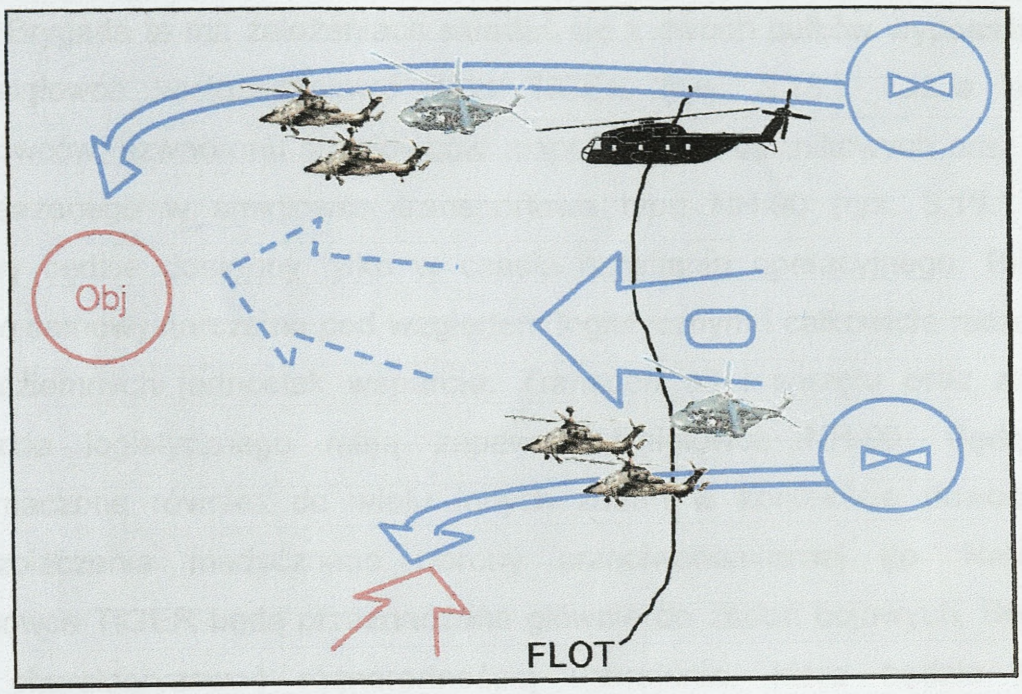
Rys. 3.15. Działania 101 DPSz i 82 DPD w celu ochrony linii zaopatrzenia w operacji „Iraqi Freedom"
Źródło: http://www.washingtonpost.com/wp-srv/world/daily/graphics/supplylines_033103.html

Rozszerzenie walk wojsk lądowych o trzeci wymiar mieć będzie rzutować na wiele zjawisk na polu walki. Będzie można obserwować kierunkowe, a zarazem szybkie wdzieranie się w ugrupowanie strony przeciwnej. Rubież styczności wojsk będzie trudniejsza do jednoznacznego określenia, a stanie się bardziej porozrywana i wymieszana. Siły wykorzystujące wymiar powietrzny będą również odgrywały kluczową rolę w osłonie skrzydeł nacierających sił lądowych oraz we wcześniejszym uchwyceniu ważnych z punktu widzenia operacyjnego obszarów (rys. 3.16.). Wynik starcia powietrznego lub rezultaty oddziaływania przy wykorzystaniu

lotnictwa wojsk lądowych, w szczególności śmigłowców, w znaczący sposób wpłyną na przebieg i końcowy wynik operacji oraz sposób osiągnięcia jej celu. Wpływ na to będzie miał także dynamiczny postęp naukowo-techniczny, ponieważ osiągnięcia nauki i techniki znajdują swoje odzwierciedlenie w wyposażaniu wojsk w coraz doskonalsze systemy uzbrojenia i techniki bojowej. Duże możliwości manewrowe środków walki oraz ich wszechstronność sprawią, że do wykonania zadań będzie można planować mniejszą ilość sił i środków. Będzie bowiem możliwe szybkie uzyskanie przewagi w wybranym miejscu i czasie oraz przeciwdziałanie niekorzystnym skutkom, jakie mogą nastąpić w wyniku prowadzenia dynamicznych działań bojowych. W dwudziestym pierwszym wieku można przewidywać, że obok wozów bojowych śmigłowce staną się jednym z podstawowych środków walki, będąc swego rodzaju powietrznym wozem bojowym. Nie należy jednak zakładać, że ten dynamicznie rozwijający się rodzaj wojsk wyeliminuje klasyczne wojska lądowe, oraz nastąpi też zanik walki lądowej, na rzecz przejścia całkowicie w wymiar powietrzny. Działania wojsk lądowych nie będą się więc toczyć wyłącznie w trzecim wymiarze, który będzie jednak ich istotnym elementem. Oznacza to, że walka zbrojna będzie obejmować starcia zbrojne na ziemi i w powietrzu, a stosowanie desantów powietrznych, użycie jednostek desantowo-szturmowych i wykonywanie rajdów przy użycie śmigłowców będzie czymś naturalnym, powszechnym, nie wymagającym szczególnego traktowania.[93]

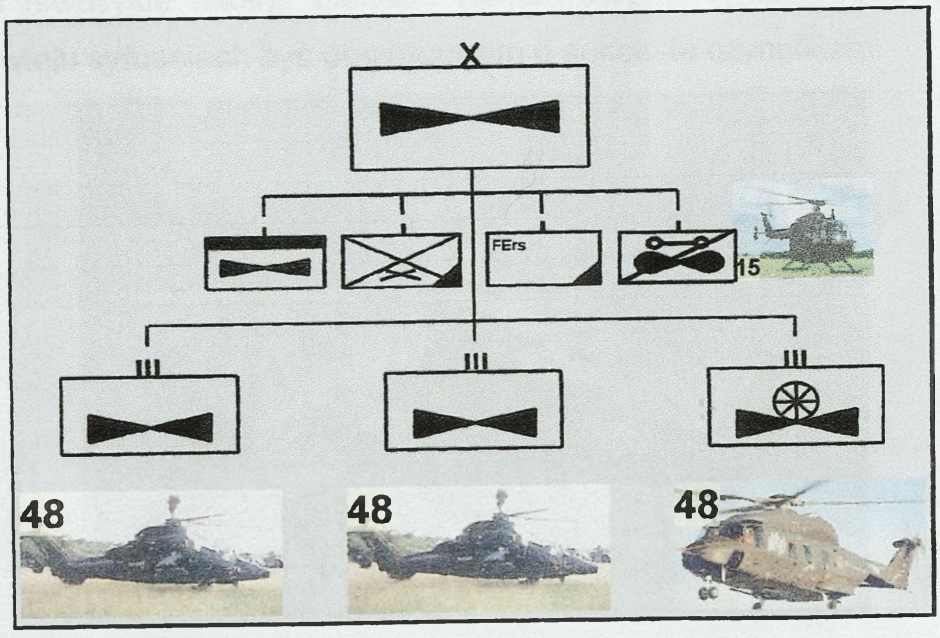
---

[93] *Ścibiorek, Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 3/1997, s. Z.66-68.*

Rys. 3.16. Wsparcie sił lądowych przez rzut powietrzny podczas operacji zaczepnej.

Na przyszłym polu walki śmigłowce zaczną odgrywać coraz większą rolę, a ich zastosowanie stanie się zjawiskiem powszechnym nie tylko w strukturach jednostek amerykańskich. W Niemczech stopniowo zaczyna się traktować jednostki śmigłowcowe jako przyszłościowy rodzaj wojsk lądowych. Świadczy o tym fakt tworzenie (od 1997 roku) brygady powietrzno-zmechanizowanej (rys. 3.17.).

Rys. 3.17. Struktura organizacyjna niemieckiej brygady powietrzno-zmechanizowanej

Brygada ta ma założeniach składać się z dwóch pułków wyposażonych w śmigłowce wielozadaniowe typu TIGER (rys. 3.18.), każda po 48 śmigłowców, szwadronu śmigłowców rozpoznawczo-łącznikowych oraz pułku wyposażonego w śmigłowce transportowe typu NH-90 (rys. 3.19.). Rzut lądowy będzie dostępny tylko w czasie rozwijania operacyjnego. Brygada będzie samowystarczalna pod względem logistycznym i całkowicie niezależna od naziemnych jednostek wsparcia. Transport sił i sprzętu oraz zadania wsparcia logistycznego mają zapewnić śmigłowce NH-90. Będą one przeznaczone również do wielu innych zadań w kontekście dowodzenia, zabezpieczenia medycznego obrony przeciwchemicznej itp. Natomiast śmigłowce TIGER będą przeznaczone głównie do zadań bojowych. Będą się one charakteryzować różnorodnością uzbrojenia, które będzie można montować szybko zależnie od przewidzianego zadania dzięki specjalnie zaprojektowanym modułom. Kolejną cechą tych śmigłowców będzie wprowadzenie najnowocześniejszych zdobyczy techniki w zakresie możliwości ogniowych, rozpoznania, walki elektronicznej oraz systemów wspomagających własną ochronę. Celem wprowadzenia brygady do wojsk lądowych jest przede wszystkim stworzenie warunków siłom lądowym do prowadzenia operacji w wymiarze powietrzno-lądowym na szeroką skalę. Będzie to dodatkowy a zarazem niezwykle istotny element manewrowy w rękach dowódcy, który może w wielu sytuacjach być decydującym o sukcesie czynnikiem.

Rys. 3.18. Śmigłowiec TIGER

Rys. 3.19. Śmigłowiec NH-90

Na podstawie wojen i konfliktów ostatnich kilkunastu lat można w pewnym stopniu określić kierunki rozwoju przyszłych operacji. Początkowy okres będzie prawdopodobnie charakteryzował się nasileniem działań rozpoznawczych i dywersyjnych, by następnie przejść do przeprowadzenia siłami powietrznymi i rakietowymi uderzeń na ważne cele, dążąc do sparaliżowania systemów kierowania państwem i dowodzenia wojskami. Jednym z głównych celów będzie również osiągnięcie przynajmniej lokalnego panowania w powietrzu. Osłabienie potencjału bojowego przeciwnika wytworzy dogodne warunki do wykonania uderzenia siłami głównymi. Rozpoczęcie operacji sił lądowych może poprzedzić działania zgrupowań aeromobilnych dla uchwycenia kluczowych punktów terenowych na przedłużeniu kierunków działań zaczepnych przez siły główne.

Kolejne działanie będzie skupione głównie na jednoczesnym ogniowo-elektronicznym rażenie zgrupowań przeciwnika na całą głębokość, nie tylko w strefie działań bezpośrednich, ale również i tyłowych. Wykorzystanie przez na szeroką skalę nowych generacji uzbrojenia i formacji aeromobilnych pozwoli wykryć i zniszczyć (obezwładnić) niemal każdy element ugrupowania przeciwnika, niezależnie od odległości od rubieży styczności wojsk.

Nacierający dużo uwagi poświęci również izolacji obszaru działań bezpośrednich od napływu świeżych sił. Charakterystyczne będzie z jednej strony rozbicie i rozcięcie przez zgrupowania lądowe, na wybranych kierunkach, sił przeciwnika na głównym kierunku oraz związanie walką sił na pozostałych kierunkach. Z drugiej strony będziemy mieli do czynienia z zablokowaniem lub zniszczeniem drugich rzutów i odwodów oraz ciągłym oddziaływaniu ogniowym na pozostałe elementy ugrupowania. Ważną rolę w tym okresie spełnią elementy ugrupowania wykorzystujące trzeci wymiar. To z kolei stworzy warunki do okrążenia i rozbicia sił przeciwnika częściami. Działania w tym okresie polegać będą na prowadzeniu walk w wielu oddzielnych kierunkach i obszarach, często od siebie znacznie oddalonych.

Reasumując można zatem stwierdzić, że działania wojsk lądowych obejmujące trzeci wymiar, odegrają szczególną rolę w zwiększaniu możliwości manewru na lądowym polu walki. Manewr siłami aeromobilnymi pozwoli wojskom lądowym łatwiej i bezpieczniej wtargnąć w ugrupowanie przeciwnika. Dzięki temu pojawi się możliwość szybszego zajęcia korzystniejszego w stosunku do przeciwnika położenia, jednocześnie przy zminimalizowaniu strat i ryzyka. Zsynchronizowanie działania rzutu lądowego i powietrznego w połączeniu z selektywnie wykonywanymi uderzeniami ogniowo-elektronicznymi stworzą warunki do oddziaływania nie tylko od czoła, ale również od wewnątrz ugrupowania przeciwnika. W rezultacie powstanie wiele ognisk walki, a uderzenia będą wykonywane w różnych miejscach. Przeciwnik zostanie zmuszony do dzielenia swego wysiłku. Symbioza działań lądowych i powietrznych będzie rzutować na charakter prowadzonych walk, bitew i operacji. Wpłynie na czas i sposób osiągania celów. Nie ulega wątpliwości, że wspólne działania rzutu lądowego i powietrznego zdynamizują walkę. Całkiem innego wymiaru nabierze współdziałanie[94]. Na miejsce jednowymiarowych liniowo koncentrowanych wysiłków czołowego uderzenia wejdzie nowa, obszerniejsza wymiarowo forma. Jej sens sprowadza się do osiągnięcia

---

[94] *Tamże, s. 67*

zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem nie tylko na lądzie, ale i w powietrzu, zadaniu kombinowanych lądowo-powietrznych uderzeń na całą głębokość ugrupowania, zapewnienie skutecznego odizolowania głównego zgrupowania wojsk przeciwnika od jego odwodów i elementów logistycznych oraz rozbicia go częściami.

4.Operacja powietrzno-lądowa z perspektywy operacji połączonych

Współczesne opracowania teoretyczne dotyczące problematyki przyszłych operacji, wskazują jednoznacznie na potrzebę pełnej integracji wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

Charakter operacji XXI wieku wymaga zintegrowanego działania wszystkich komponentów dla osiągnięcia wspólnego celu. Umożliwia to z kolei użycie przeważających sił w stosunku do potencjalnego przeciwnika w różnych wymiarach i z najmniej oczekiwanych dla niego kierunków. O powodzeniu operacji, w których zaangażowane są wszystkie rodzaje sił zbrojnych, decyduje przede wszystkim umiejętne wykorzystanie potencjału bojowego posiadanego przez poszczególne komponenty w odniesieniu do czasu i obszaru.

Rozwój poszczególnych rodzajów sił zbrojnych na przestrzeni ostatnich lat spowodował nie tylko ich usamodzielnienie, lecz także umożliwił oddziaływanie w środowisku zastrzeżonym wcześniej dla innego rodzaju sił zbrojnych.

Wojska lądowe posiadają obecnie zdolności nie tylko do opanowywania bądź utrzymywania obszaru i prowadzenia walki z przeciwnikiem naziemnym, lecz również możliwości w zakresie zwalczania celów powietrznych i nawodnych, realizacji przedsięwzięć związanych z zajmowaniem lub ochroną baz morskich.

Siły powietrzne walczą nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz mogą oddziaływać przeciw jego siłom morskim lub obezwładniać systemy dowodzenia wojsk lądowych. Wspomagają one działania pozostałych rodzajów sił zbrojnych poprzez prowadzenie rozpoznania powietrznego, izolację określonych obszarów działań, wsparcie bezpośrednie lub realizację transportu powietrznego.

Natomiast zadania Marynarki Wojennej w czasie operacji nie sprowadzają się wyłącznie do kontroli akwenu morskiego, czy też walki z

siłami morskimi przeciwnika. Obecnie posiada ona zdolności do realizacji przedsięwzięć o charakterze izolacji walczących zgrupowań lądowych przeciwnika poprzez odcięcie mu morskich linii połączeń, czy też w zakresie zwalczania celów powietrznych i naziemnych przeciwnika. Ponadto możliwości desantowania wojsk lądowych lub ich ewakuacji z strefy brzegowej zajmowanej przez przeciwnika.

Ze względu na charakter współczesnych działań wojennych poszczególne rodzaje sił zbrojnych w czasie przygotowywania i prowadzenia operacji wspierają się i uzupełniają nawzajem, w znacznie większym niż w przeszłości stopniu. Obecnie ze względu na konieczność przeciwstawienia się znacznie zwiększonym możliwościom oddziaływania potencjalnego przeciwnika we wszystkich wymiarach, żaden z wymienionych powyżej komponentów sił zbrojnych nie ma możliwości samodzielnego i skutecznego prowadzenia operacji. Dlatego też w celu osiągnięcia sukcesu w operacji konieczne jest połączenie wysiłków poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.[94]

Współczesna teoria operacji połączonych odzwierciedla istotę nowoczesnych działań wojennych, odwołując się przy tym do zasad sztuki wojennej oraz wartości, które decydują o powodzeniu operacji i ostatecznym zwycięstwie.[95] Przesłanie to w pełni odzwierciedla założenia współczesnej operacji powietrzno-lądowej.

4.1. Istota i podstawy operacji połączonych

Operacje połączone *(Joint Operations)* – najogólniej są to operacje, w których co najmniej dwa rodzaje sił zbrojnych realizują wspólne zadanie pod kierunkiem jednego dowódcy.[96] Pojęcie to oznacza dowodzenie, działania oraz organizację SZ, w których wysiłki wszystkich zaangażowanych sił ukierunkowane są na osiągnięcie wspólnego celu.[97]

---

[94] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz.. 3-2
[95] J.Knetki, Operacje Połączone, AON, Warszawa 1997, s. 7.
[96] HDV 100/100, Truppenführung, Bonn 1998, pkt.501.
[97] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz.. 3-1

W sytuacji, w której w operacji biorą udział wyłącznie narodowe komponenty rodzajów sił zbrojnych, określa się ją mianem operacji połączonej *(Joint Operations)*. Jednakże dość często operacje te są częścią składową Wielonarodowych Operacji Połączonych *(Combined Joint Operations)*, którą w zależności od uczestniczących w niej państw określane są mianem *Allied Joint Joint Operations* lub *Multinational Joint Operations*.[98]

Istota operacji połączonych wyraża się w synchronizacji wysiłku poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych podczas realizacji zadań w operacji, wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie efektu synergiczności skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działania rodzajów sił zbrojnych z osobna.[99]

Można pokusić się w tym miejscu o stwierdzenie, że operacje połączone są odpowiedzią na zmieniające się uwarunkowania natury politycznej, gospodarczej, jak i technologicznej, w jakich muszą działać obecnie siły zbrojne, opierając się przy tym na specyficznych dla danego rodzaju sił zbrojnych warunkach (organizacyjnych, personalnych lub adekwatnych do zaistniałej sytuacji).

Wspomniane powyżej uwarunkowania zmuszają siły zbrojne do realizacji rozszerzonego spektrum zadaniowego przy coraz to bardziej zmniejszanych środkach finansowych, znacznie obniżonych stanach osobowych oraz zasobach (środkach) materiałowych. Sytuacja ta wymaga od sił zbrojnych nieustannego podnoszenia efektywności podejmowanych działań.

Operacje połączone zakładają wzajemne zrozumienie i ścisłą kooperację na wszystkich szczeblach dowodzenia rodzajów sił zbrojnych biorących udział w operacji, aby dzięki temu możliwie najlepiej wykorzystać tkwiące w nich specyficzne możliwości. W tym celu zachodzi potrzeba wspólnego planowania, wspólnych rozważań oraz zastosowania

---

[98] Allied Joint Operations – w operacji tej biorą udział wyłącznie państwa NATO.
Natomiast w Mulinational Joint Operatins udział biorą również państwa spoza Sojuszu (PfP).
[99] Praca zbiorowa, Podstawowe założenia operacji połączonych, AON, Warszawa 2000, s. 17.

sprawdzonych w praktyce zarówno struktur organizacyjnych jak i procedur postępowania, które są wynikiem wzajemnej współpracy.[100]

Niezbędna jest ponadto wspólna terminologia, jednakowe zrozumienie procedur planowania i dowodzenia oraz dogłębna znajomość zróżnicowanych możliwości poszczególnych komponentów.

Operacje połączone przedstawiają sobą szeroko rozumianą formę współdziałania zaangażowanych do realizacji zadań rodzajów sił zbrojnych, która to nie jest dowiązana do konkretnej struktury organizacyjnej. Obok warunków natury czysto materialnej i technicznej bazują one przede wszystkim na trzech zasadniczych elementach - wzajemnie uzupełniających się aspektach:

- organizacyjnym;
- funkcjonalnym;
- personalnym. [101]

Aspekt organizacyjny – dotyczy stworzenia dla potrzeb operacji organizacji dowodzenia, umożliwiającej wybór i połączenie sił dysponujących zróżnicowanymi właściwościami, która zapewni elastyczną i skuteczną współpracę.

Aspekt funkcjonalny oznacza zespolenie w jedną całość specyficznych możliwości komponentów rodzajów sił zbrojnych we wspólnym działaniu, które umożliwi osiągnięcie określonego celu przy wykorzystaniu efektu synergicznego.

Aspekt personalny – oznacza wewnętrzną gotowość do efektywnej i profesjonalnej współpracy z żołnierzami innych rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia wspólnego celu. Jednakże oprócz samej gotowości do współpracy niezbędna jest umiejętność kompleksowego rozwiązywania sytuacji problemowych, głęboka znajomość specyfiki poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz opanowanie zagadnień dotyczących problematyki operacji połączonych. Warunki te mogą zostać zapewnione m.in. poprzez kształcenie

---

[100] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz.. 3-1.2.
[101] Tamże, rozdz. 3-1-2.

specjalistyczne w ramach rodzaju sił zbrojnych oraz kształcenie zintegrowane w skali sił zbrojnych.

Tylko wówczas cele, jakie zamierza się osiągnąć w ramach operacji połączonych mogą zostać w pełni osiągnięte, jeżeli nastąpi współdziałanie i zespolenie przedstawionych powyżej elementów.

Podstawowe pojęcia dotyczące operacji połączonych

Pomyślne prowadzenie operacji wojskowych wymaga jednoznacznej i jednolitej interpretacji doktryny oraz wszystkich pojęć związanych z prowadzeniem operacji przez wszystkie komponenty biorące w niej udział. Szczególnego znaczenia nabiera to wówczas, jeżeli operacje, czy też różnego rodzaju działania prowadzone są przez siły z kilku krajów. W tym przypadku niemożliwe jest osiągnięcie wspólnych celów, jeżeli każdy z sojuszników będzie stosował własne, narodowe podejście przy rozwiązywaniu problemów wynikłych na obszarze operacji.

Przedstawione poniżej podstawowe pojęcia będące podstawą dla prowadzenia operacji połączonych wywodzą się z dokumentów normatywnych NATO i obowiązują w stosunku do całego spektrum zadaniowego.

Organizacja sił

Podstawowym wyznacznikiem mającym zasadniczy wpływ zarówno na sposób tworzenia przewidzianych dla potrzeb operacji kontyngentów wojskowych, jak i na ich strukturę dowodzenia jest zawsze cel operacji wraz z jej pozostałymi uwarunkowaniami. Natomiast działanie oraz struktury przewidzianych do działania sił oraz przyporządkowane im zadania mogą zostać ustalone na podstawie różnych kryteriów.

NATO w celu zapewnienia sobie możliwości szybkiej i elastycznej reakcji na różnego rodzaju uwarunkowania opracowało koncepcję tworzenia

Połączonych Sił Sojuszniczych *(Allied Joint Forces AJF)* lub Połączonych Wielonarodowych Sił Zadaniowych *(Combined Joint Task Forces - CJTF)*.

Utworzony dla potrzeb operacji AJF lub CJTF dowodzony jest zawsze przez Dowódcę Sił Połączonych *(Joint Force Commander JFC)*. Przydzielone mu uprawnienia w zakresie dowodzenia zostają zdefiniowane przez odpowiedzialne za to „gremia" lub sztaby NATO w uzgodnieniu z biorącymi udział w operacji państwami.

Natomiast rodzaj i rozmiar niezbędnych do prowadzenia operacji sił (kontyngentu wojskowego) zostaje określony przez AJF/CJTF, przy uwzględnieniu operacyjnych wymogów działania, zgodnie z przyjętymi kryteriami o charakterze funkcjonalnym, narodowym i organizacyjnym.

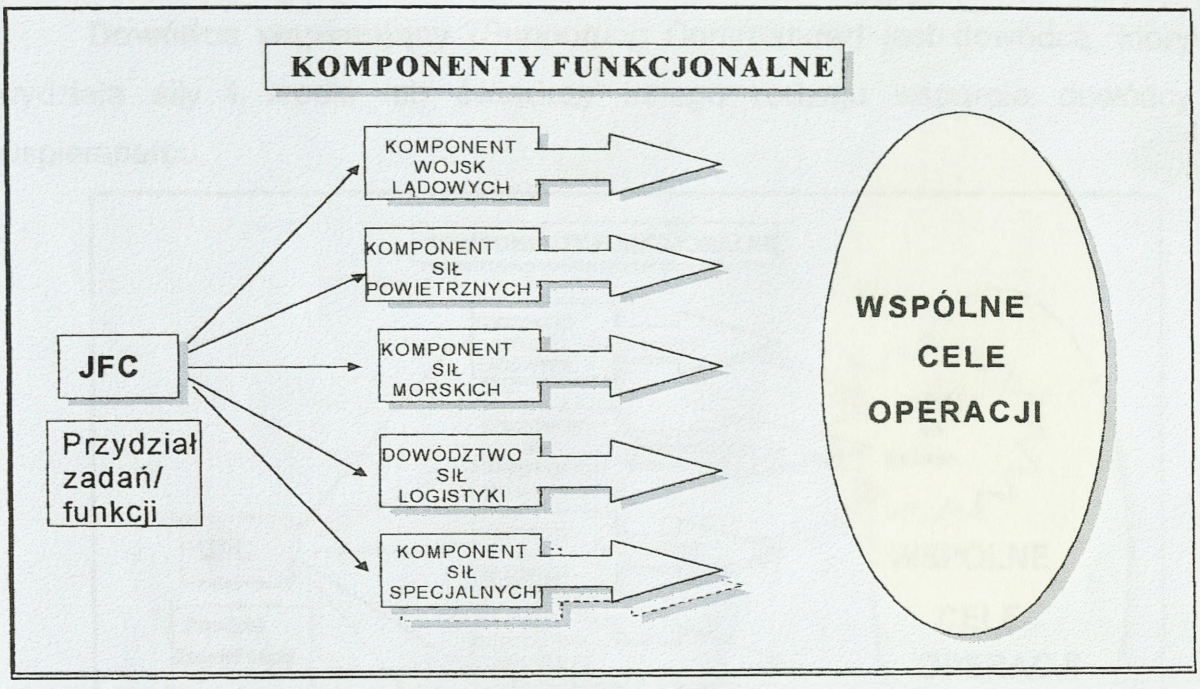
Wydzielane dla potrzeb działania jednostki organizacyjne określane są mianem:

- komponentu narodowego *(National Component);*
- komponentu wspierającego *(Service Component);*
- komponentu funkcjonalnego *(Functional Components)*.

Komponent narodowy - tworzą go wszystkie wydzielone dla potrzeb działań siły jednego państwa, które podlegają dowódcy narodowemu (Component Commander).

Komponent wsparcia - składa się z sił jednego rodzaju sił zbrojnych (jednego lub wielu państw). Z tego też względu może być tworzony na bazie wojsk lądowych, sił powietrznych lub marynarki wojennej. Komponenty wsparcia mogą otrzymywać do realizacji samodzielne zadania, które są każdorazowo realizowane przez jednego dowódcę komponentu.

Komponent funkcjonalny - może być tworzony z sił odznaczającymi się podobnymi lub uzupełniającymi możliwościami (zdolnościami). W zależności od zadania i działania mogą być tworzone różnego rodzaju funkcjonalne komponenty (rys.4.1.).

Rys.4.1. Komponenty funkcjonalne

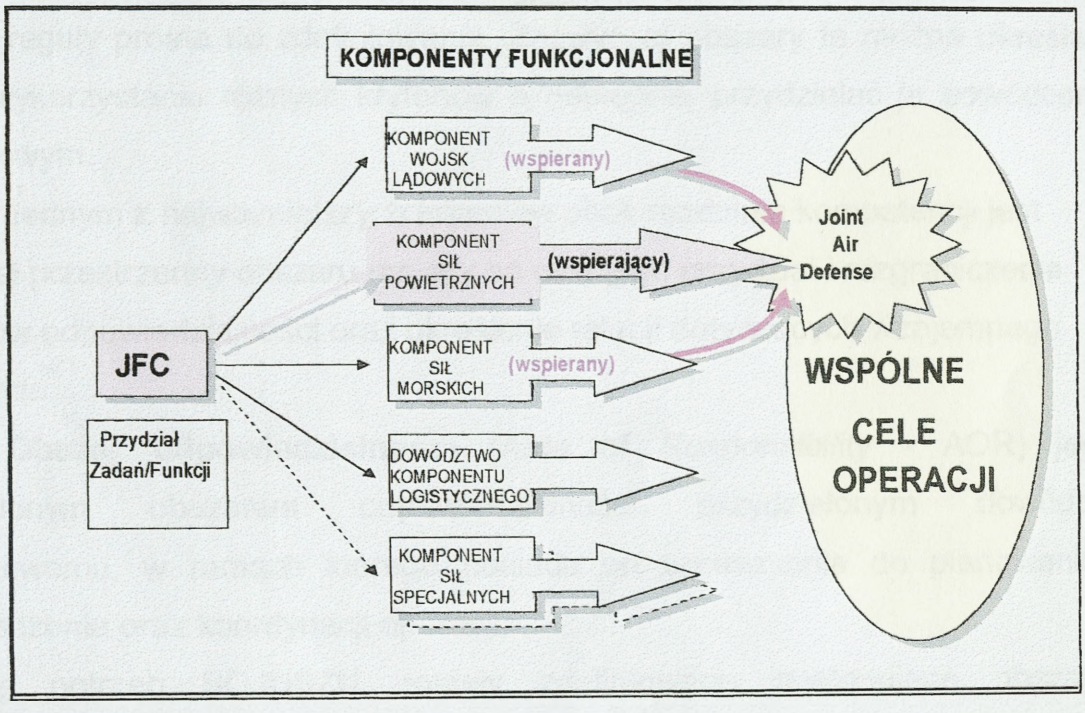
Jednakże w każdym przypadku będą dowodzone przez jednego dowódcę komponentu *(Component Commander),* który otrzymuje zadania określone przez JFC i odpowiada za jego realizację w ramach całego obszaru odpowiedzialności AJF/CJTF.

Relacje podległości

Współpraca różnych komponentów w ramach jednej operacji zostaje regulowana poprzez wzajemne wsparcie, którego rodzaj i zakres pomiędzy komponentami określa Dowódca Sił Połączonych (JFC). Definiuje on również jednoznacznie stosunek pomiędzy tym, który udziela wsparcia a tym, który je otrzymuje. Relacje te w nomenklaturze NATO są określane mianem wspierający *(supported)* oraz wspierany *(supporting),* (rys.4.2).

Dowódca wspierany *(Supported Commander)* jest dowódcą, który dla potrzeb realizacji otrzymanego głównego zadania otrzymuje wsparcie od dowódcy wspierającego.

Dowódca wspierający *(Supporting Commander)* jest dowódcą, który wydziela siły i środki lub świadczy innego rodzaju wsparcie dowódcy wspieranemu.

Rys.4.2. Relacje w zakresie wsparcia

Z obustronnych relacji wsparcia wynikają określone procedury postępowania. Po przydzieleniu określonego rodzaju świadczeń dowódca wspierany musi dokładnie zapoznać dowódcę wspierającego z swoim planem operacji, ażeby dowódca wspierający mógł zachować maksymalną swobodę w zakresie planowania i działania w czasie realizacji określonych świadczeń wsparcia.

Z reguły za obszar lub określoną funkcję wewnątrz obszaru odpowiedzialności odpowiada dowódca wspierany.[102]

Relacje podległości mogą mieć charakter zmienny, co oznacza, że każdy komponent może zarówno wspierać inny komponent, jak również w tym samym czasie dla potrzeb realizacji zadania może otrzymać wsparcie od innego komponentu.[103]

---

[102] Dowódca odpowiedzialny za operację lądową (LCC) jest dowódcą wspieranym wewnątrz swojego obszaru operacji podczas operacji lądowej. Dowódca odpowiedzialny za funkcję izolacji rejonu działań z powietrza (AI) jest z reguły JFACC. Dla tej operacji izolowania rejonu działań (AI) jest on wspieranym dowódcą.

Podział obszaru odpowiedzialności

Planowanie oraz prowadzenie operacji militarnych jest ściśle powiązane z obszarem geograficznymi. Odpowiedzialność za działania w tych rejonach jest z reguły prosta do zdefiniowania. Zazwyczaj obszary te można określać przy wykorzystaniu różnych kryteriów a następnie przydzielać je dowódcom wojskowym.

Jednym z najważniejszych kryteriów obok rozdziału kompetencji jest podział przestrzenny obszaru mający na celu jego przydział i rozgraniczenia rejonów odpowiedzialności oraz określenie relacji dotyczących wzajemnego wsparcia.

Obszar odpowiedzialności *(Area of Responsibility* - AOR) jest określonym obszarem odpowiedzialności przydzielonym dowódcy wojskowemu, w ramach którego posiada on uprawnienia do planowania, prowadzenia oraz koordynacji operacji.

Dla potrzeb SOJUSZU zostały zdefiniowane następujące obszary odpowiedzialności:

1. Obszar odpowiedzialności NATO – obejmuje terytoria wszystkich państw członkowskich, które są zdefiniowane w art. 6 Traktatu Waszyngtońskiego.
2. Obszar odpowiedzialności dowództw SC/RC – obszar geograficzny przyporządkowany szczeblom Dowództwa: Strategicznego (S.C.) oraz Regionalnego (RC).

Wspólny obszar operacji *(Joint Operations Area - JOA)* - jest określonym, zorientowanym na realizację zadania obszarem geograficznym, który może obejmować zarówno obszar lądowy, morski lub przestrzeń powietrzną, w którym to dowódca wojskowy planuje, prowadzi i koordynuje przebieg operacji. Wspólne obszary operacji zostają określane biorąc pod uwagę zadanie, przy uwzględnieniu ograniczeń szerokości geograficznej oraz

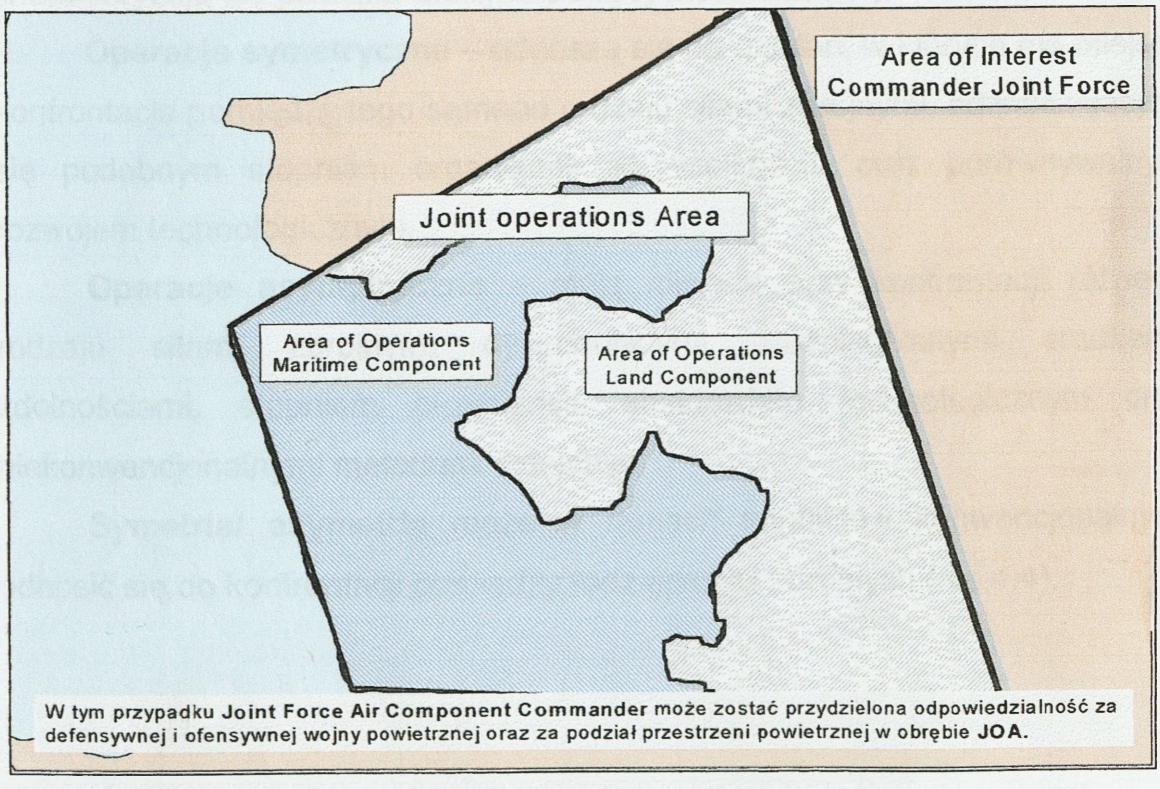
---

[103] Przykładowo siły lądowe w ramach operacji mogą zostać wsparte przez siły powietrzne (CAS, TAR) a w tym samym czasie w ramach świadczenia wsparcia mogą wydzielać siły do zabezpieczenia i osłony portów lub baz lotniczych.

czasu. Mogą być one rozmieszczone w obszarze odpowiedzialności jednego lub kilku dowódców na obszarze operacji.

W obszarze NATO występuje jeden wspólny obszar operacji, który zostaje zdefiniowany przez dowódcę szczebla strategicznego (SC) lub regionalnego (RC), mogący obejmować zarówno obszar lądowy, akwen morski lub przestrzeń powietrzną. Wspólny obszar operacji (JOA) zostaje wyznaczony przy uwzględnieniu ograniczeń: czasu trwania oraz obszaru prowadzenia operacji. Czas trwania oraz wielkość obszaru zostają określane dla każdej operacji. Wspólny obszar operacji może zostać wyznaczony niezależnie od granic istniejącego ogólnego obszaru odpowiedzialności (AOR). Parametry JOA zostają określane w uzgodnieniu z pozostałymi państwami a następnie zostają zatwierdzane przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Wojskowy.

Obszar operacji *(Area of Operations)* – jest regionem geograficznym, na którym będzie prowadzona operacja. Z reguły jest to część wspólnego obszaru operacji (rys.4.3).

Rys.4.3. Podział obszaru odpowiedzialności

Obszar zainteresowania (*Area of Interest – AOI)* – obejmuje obszary, z których przeciwnik może oddziaływać na wojska własne i wpływać na przebieg aktualnej bądź przyszłej operacji. Oznacza to, że wykracza on w znacznej mierze poza własny obszar odpowiedzialności i w obszarze szczególnego zainteresowania znajdują się rejony, które mogą odgrywać decydujące znaczenie zarówno w fazie rozpoczęcia, jak i w przebiegu całej operacji.

Obszar odpowiedzialności rozpoznania (*Area of Intelligence Reponsibility – AIR)* – obejmuje obszar geograficzny, w którym dowódca wojskowy wraz z będącymi do dyspozycji środkami odpowiedzialny jest w zakresie zdobywania informacji i rozpoznania. AIR jest częścią tzw. *Area of Intelligence Interest (AII).* Obejmuje on wszystkie rejony, które mają decydujące znaczenie dla potrzeb realizacji zadania przez dowódcę kontyngentu.

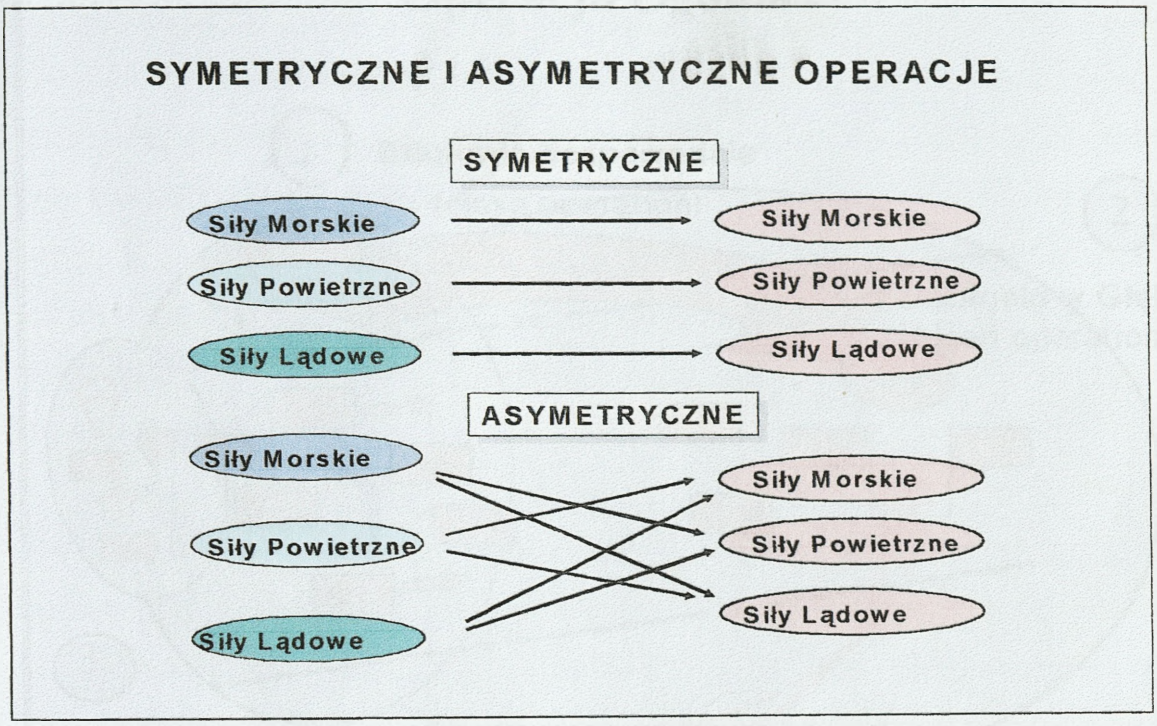
Podstawowe właściwości operacji

Działania sił zbrojnych odbywają się w ramach operacji, które charakteryzują się przedstawionymi poniżej właściwościami.

Operacje symetryczne – odnoszą się do działań, w których ma miejsce konfrontacja pomiędzy tego samego rodzaju siłami zbrojnymi, odznaczającymi się podobnym stopniem organizacji sił, wielkością oraz porównywalnym rozwojem technologicznym.

Operacje asymetryczne – mają miejsce przy konfrontacji różnego rodzaju siłami zbrojnymi dysponującymi zróżnicowanymi środkami/ zdolnościami, stopniem organizacji, standardem technologicznym oraz niekonwencjonalnymi metodami działania.

Symetria/ asymetria może w ramach konfliktów konwencjonalnych odnosić się do konfrontacji pomiędzy rodzajami sił zbrojnych (rys.4.4).

Rys.4.4. Właściwości operacji

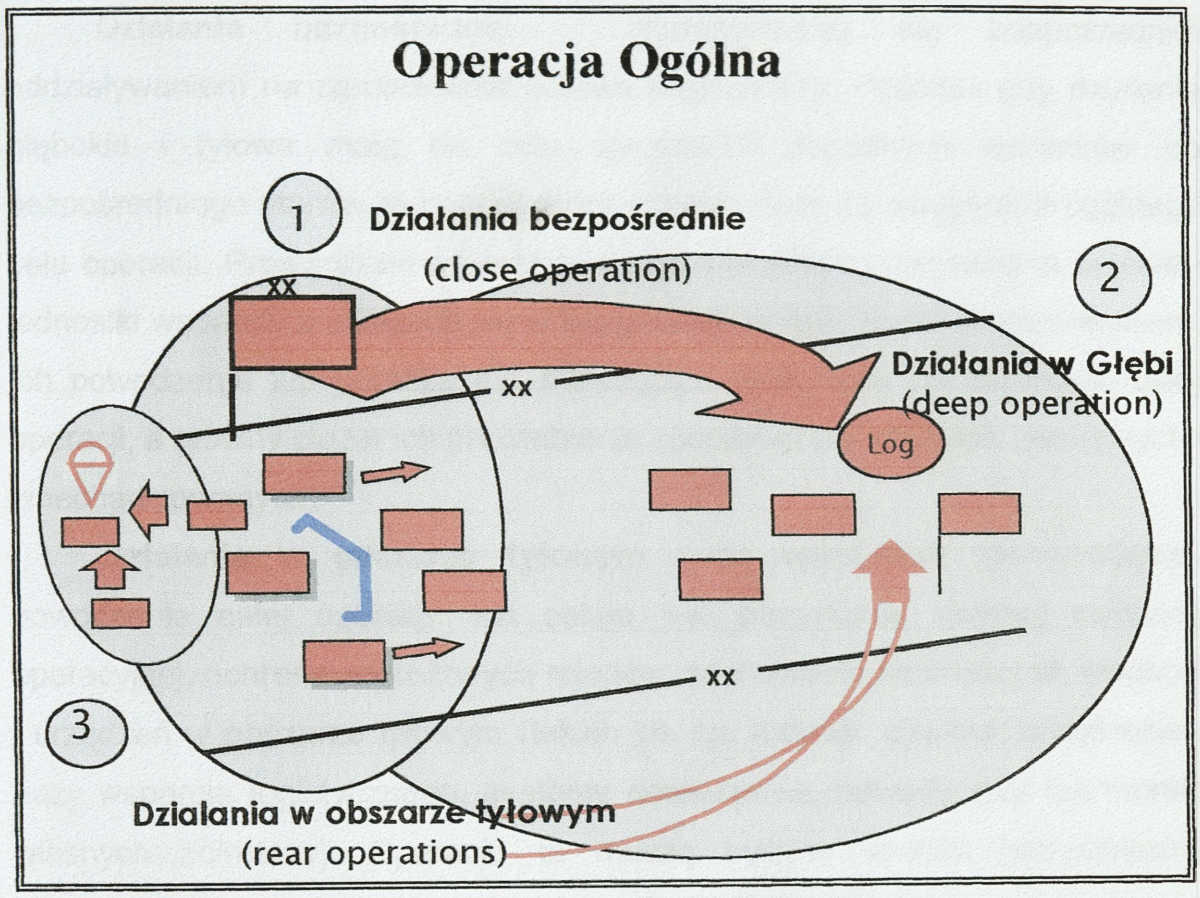
Rodzaje działań

W ramach całego spektrum zadaniowego na określonym obszarze operacji można wyodrębnić następujące rodzaje działań (rys.5)[104]:

- działania głębokie (deep operation);
- działania bezpośrednie (close operation);
- działania w obszarze tyłowym (rear operation).

Przyjęta klasyfikacja umożliwia zidentyfikowanie związków i zależności pomiędzy wojskami własnymi a siłami strony przeciwnej w odniesieniu do czasu, obszaru, sił oraz celu. Dowodzący operacją muszą zrozumieć związek pomiędzy tymi trzema działaniami oraz ich złożony wpływ na ogólny przebieg i sukces całej operacji. Muszą być one planowane przez dowódcę w powiązaniu ze sobą, gdyż uzupełniają się nawzajem i tylko ich umiejętne połączenie prowadzi do celu.

[104] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz. 3.

Rys.4.5. Rodzaje działań prowadzonych w ramach ogólnej operacji

Działania w głębi - skierowane są przeciw siłom przeciwnika, jego zdolnościom w zakresie dowodzenia, współdziałania i zachowania zdolności działania. Utrudniają przeciwnikowi skoncentrowanie jego siły bez poniesienia strat ze strony wojsk własnych, a więc osłabiają jego spójność i tempo działania. Ponadto mogą być prowadzone na dużych odległościach, przy wydłużonym czasie oddziaływania przeciw siłom i środkom przeciwnika, które nie są aktualnie zaangażowane w bezpośredniej walce.

Obiektami szczególnego zainteresowania mogą być np. centra dowodzenia, urządzenia i bazy logistyczne, odwody. Działania te dotyczą głównie punktów decydujących oraz źródeł siły i możliwości działania przeciwnika (Center of Gravity).

Działania bezpośrednie – charakteryzują się bezpośrednim oddziaływaniem na zgrupowania bojowe przeciwnika. Podczas gdy działania głębokie i tyłowe mają na celu stworzenie dogodnych warunków do bezpośredniego starcia, to bezpośrednie są środkiem do osiągnięcia ogólnego celu operacji. Prowadzone są przede wszystkim przez zgrupowania bojowe i jednostki wsparcia znajdujące się w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Ich powodzenie lub porażka ma decydujące znaczenie dla przebiegu całej operacji, a główny ciężar ich prowadzenia spoczywa na wojskach pancernych i zmechanizowanych.

Działania w obszarze tyłowym – są warunkiem zapewniającym powodzenie całej operacji. Ich celem jest utrzymanie własnej swobody operacyjnej, ochrona zagrożonych rejonów, zachowanie zdolności sił, środków i urządzeń w obszarze tyłowym (takich jak np. ludność cywilna, urządzenia i bazy wsparcia logistycznego, systemy dowodzenia, odwody, czy też morale własnych żołnierzy). Operacje te muszą być w sposób jednoznaczny ukierunkowane na wsparcie zamiaru prowadzenia operacji.

4.2. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne rodzajów Sił Zbrojnych

W czasie prowadzenia wszelkiego rodzaju operacji obowiązuje niezmienna reguła nakazująca w taki sposób synchronizować (uzgadniać) pomiędzy sobą („gdzie tylko to jest celowe i możliwe") operacje lądowe, powietrzne, morskie oraz działanie sił specjalnych, ażeby zamierzony skutek działań w kontekście wspólnego celu operacji został osiągnięty wymaganym, adekwatnym do sytuacji rozmiarem sił, przy minimalnych stratach własnych.

Operacje połączone sił zbrojnych można porównać do celowego, ukierunkowanego na zadanie wyboru zdolności z wszystkich wojskowych obszarów organizacyjnych. Zdolności te powinny zostać zastosowane w sposób zapewniający osiągnięcie wspólnych celów a wszystkie siły wraz

z swoimi specyficznymi właściwościami powinny przyczynić się do odniesienia sukcesu w całej operacji.

Z tego też względu dla lepszego zrozumienia problematyki operacji połączonych celowym wydaje się przedstawienie specyficznych właściwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, których znajomość umożliwia właściwe wykorzystanie możliwości i wzajemne wspieranie się komponentów w czasie działań.

Wojska Lądowe

Współczesne siły lądowe posiadają zdolności w zakresie:

a. Zajmowania, utrzymywania, dozorowania lub ochrony obszaru;
b. Długotrwałego przebywania i działania na jednym obszarze (czy też demonstrowania swojej obecności na nim);
c. Wsparcia pozostałych rodzajów sił zbrojnych poprzez zwalczanie infrastruktury naziemnej sił powietrznych i morskich oraz środków napadu powietrznego przeciwnika.

Wojska lądowe wykazują następujące cechy:

- działania wojsk lądowych charakteryzują się bezpośrednim kontaktem z przeciwnikiem lub stronami konfliktu i ludnością cywilną;
- mobilność (ruchliwość) i skuteczność uzależniona jest od warunków naturalnych środowiska;
- wojska lądowe dla utrzymania zdolności i zachowania żywotności działania potrzebują szerokiego zabezpieczenia logistycznego, które zapewniałoby stałe zaopatrzenie w zakresie sił i środków;
- wojska lądowe dysponują i kierowane są zazwyczaj przez większą ilość szczebli dowodzenia, co wymaga z kolei odpowiedniego dla danego szczebla czasu na proces dowodzenia wraz z odpowiednim horyzontem planowania;
- działania wojsk lądowych ze względu na ich bezpośrednią obecność na obszarze operacji wymagają jeszcze przed rozpoczęciem działań dokonania szeregu szczegółowych ustaleń prawnych i politycznych.

Cechy charakterystyczne operacji lądowych

Zbrojne działania wojsk lądowych mogą być prowadzone w formie operacji obronnych lub zaczepnych. Działania zbrojne podczas **operacji obronnej** mają na celu ochronę obszaru, sił własnych lub ludności cywilnej przed agresją przeciwnika, załamanie jego natarcia w określonym rejonie lub pozbawienia jego sił zdolności do prowadzenia dalszych działań. Obrońca przeciwstawia swoją wolę przeciwnikowi i stwarza warunki siłom własnym do rozstrzygnięcia działań poprzez natarcie.

Ujemną stroną operacji obronnych jest fakt, że to przeciwnik wybiera czas i miejsce uderzenia. Wojska własne muszą oczekiwać na rozpoczęcie uderzenia i dopiero wówczas rozpoczynać przeciwdziałania. Dlatego też, dowódcy na wszystkich szczeblach dowodzenia powinni poprzez własną inwencję stwarzać możliwości do pokrzyżowania planu operacji przeciwnika. Nie oznacza to tylko bezpośredniej walki z czołowymi zgrupowaniami przeciwnika, lecz również pośrednie użycie sił na całym obszarze operacji.

Operacja zaczepna – jest to decydująca forma zbrojnych działań lądowych, której celem jest uzyskanie inicjatywy i osiągnięcie celu operacyjnego. Poprzez operację zaczepną dowódca wojskowy chce zrealizować własną decyzję. Początkowo nacierający posiada swobodę działania - on określa cel, kierunek i czas rozpoczęcia działań. Próbuje on nieustannie zaskakiwać przeciwnika i przekreślać jego plany. Mylenie, umiejętne wykorzystanie obszaru i wszystkich słabych stron przeciwnika, jak i przewaga informacyjna może przyczynić się do uzyskania przewagi miejscowej (lokalnej), a w dalszej kolejności do szybkiego zakończenia natarcia sukcesem.

Współcześnie zarówno operacje obronne jak i zaczepne wymagają:

- mobilności, ażeby mieć możliwość koncentracji zarówno sił, jak i ognia w odpowiednim czasie na obszarze operacji również na dużych odległościach;

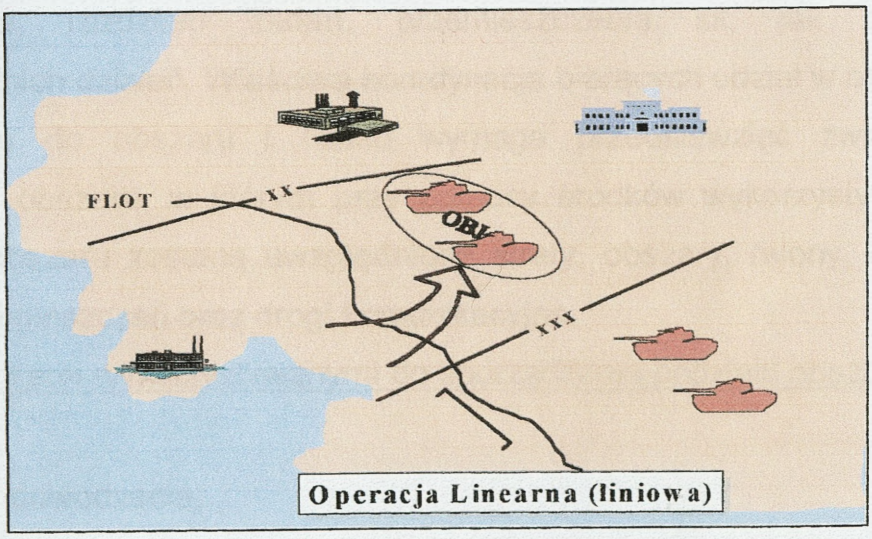
- taktycznej ruchliwości, zdolności realizacyjnej i przetrwania w walce broni połączonych z siłą uderzeniową wojsk zmechanizowanych i powietrzno-zmechanizowanych poprzez siłę ognia, ruchliwość i ochronę pancerza.

We wszystkich operacjach lądowych niezależnie od form ich prowadzenia, bardzo ważną rolę odgrywają odwody wojskowe (rezerwy) oraz zapasy środków materiałowych. Bardzo często mogą być one decydującym środkiem w ręku dowódcy, poprzez który może on oddziaływać na przebieg działań. Siła, skład oraz rejon rozmieszczenia odwodów oraz czas i sposób ich użycia powinien zostać starannie zaplanowany.

Ze względu na charakter współczesnych działań operacje wojsk lądowych mogą mieć charakter zarówno liniowy (linearny) jak i nieliniowy (nielinearny).

Operacje linearne (liniowe) wiążą siły własne na określonym obszarze i wyprowadzane są z jednego kierunku przeciw siłom przeciwnika (rys.4.6.).

Szczególną rolę odgrywa w nich zapewnienie ścisłej łączności z sąsiadami i realizacja wspólnych, precyzyjnie uzgodnionych przedsięwzięć a związek wszystkich pojedynczych działań musi zostać utrzymany.

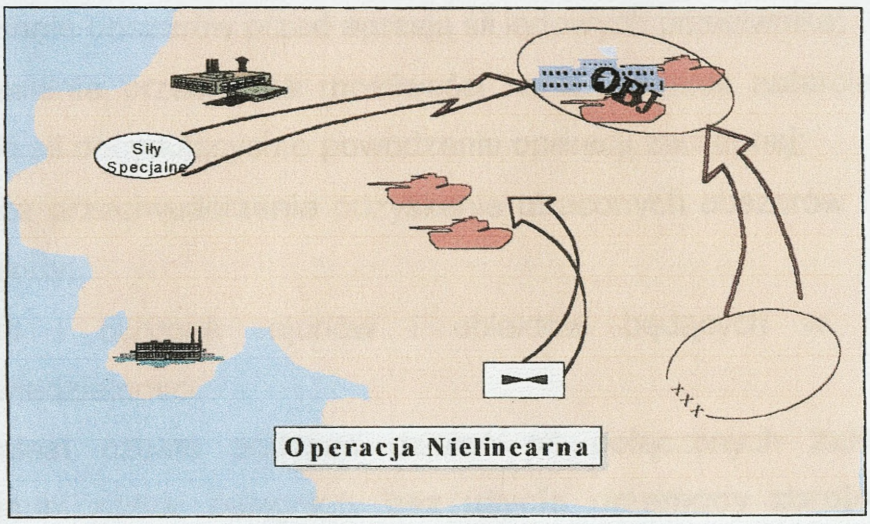

Rys.4.6. Schemat ideowy operacji linearnych

Nielinearne operacje lądowe – ze względu na swoje położenie geograficzne będą na pewno w dużo mniejszym stopniu uzależnione od

pozostałych sił własnych. Wydzielone do operacji siły działają bez sąsiadów (rys.4.7.).

Muszą one dysponować wysoką manewrowością (ruchliwością), ażeby osiągnąć w ustalonym czasie zamierzone działanie w różnych obszarach kluczowych.

Rys.4.7. Schemat ideowy operacji nielinearnych

Przede wszystkim operacje nielinearne wymagają wysokiego stopnia koordynacji wszystkich zaangażowanych w operacji sił zarówno na etapie planowania, rozdziału zadań, przemieszczenia sił, jak i podczas bezpośrednich działań. Właściwa koordynacja biorących udział w operacji sił w odniesieniu do obszaru i czasu wymaga przedsięwzięć związanych z podziałem obszaru, w którym przy pomocy środków wykorzystywanych do podziału obszaru zostaną uwzględnione strefy, obszary, rejony, cele, strefy walki, przemieszczeń oraz drogi komunikacyjne.

Środkami wykorzystywanymi do sporządzenia podziału obszaru operacji mogą być:

- linie dowodzenia;
- granice;
- drogi marszu.

Zadania realizowane podczas operacji lądowych

Działania wojsk lądowych w czasie tradycyjnych operacji lądowych obejmują konwencjonalne symetryczne działania przeciw wojskom lądowym przeciwnika. Można do nich zaliczyć następujące zadania realizowane w ramach obrony lub przywrócenia integralności terytorialnej państwa:

- utrzymanie obszarów przed agresją sił lądowych przeciwnika;
- pozbawienie przeciwnika możliwości kontynuowania natarcia poprzez pobicie sił decydujących o powodzeniu operacji zaczepnej;
- poprzez przeciwuderzenie odzyskanie utraconych obszarów i przejście do obrony;
- obrona i ochrona rejonów i obiektów będących w narodowej odpowiedzialności.

Natomiast często podczas działań sił połączonych założony cel polityczny musi zostać osiągnięty **bez użycia przemocy zbrojnej**. W tej sytuacji wojska lądowe posiadają najlepsze predyspozycje do realizacji przedstawionych poniżej obszarów zadaniowych:

a. Przedsięwzięcia w zakresie współpracy cywilno-wojskowej.
b. Kontrola i nadzorowanie wdrożenia układów zawieszenia broni i kontroli zbrojeń.
c. Udział w opracowywaniu i realizacji bilateralnych lub wielonarodowych programów kooperacyjnych.

W trakcie działania sił połączonych mamy do czynienia z przypadkiem, kiedy współdziałają z sobą różne rodzaje wojsk lądowych w ramach działań prowadzonych pod jednym dowództwem.

W założonej sytuacji działania sił połączonych nie posiadają żadnych cech walki zbrojnej, a ich rozmiar zostaje określony przez zasady użycia sił (ROE).

Wsparcie operacji lądowych przez siły powietrzne

Siły powietrzne wspierają wojska lądowe poprzez zwalczanie lotnictwa przeciwnika. Realizując przedsięwzięcia o charakterze ofensywnym *(Offensive Counter Air)* i defensywnym *(Defensive Counter Air/ Air Deffense)* powinny

zniszczyć lub pozbawić zdolności do prowadzenia dalszych działań siły powietrzne przeciwnika. Poprzez to wnoszą one decydujący wkład w zapewnienie swobody działania wojskom lądowym i tworzą warunki dla potrzeb wsparcia bezpośredniego.

Bezpośrednie wsparcie operacji lądowych przez siły powietrzne obejmuje działanie przeciw naziemnym siłom, środkom i urządzeniom oraz bazom umożliwiającym przeciwnikowi prowadzenie operacji powietrznych. Działanie te mogą zostać również ukierunkowane na cele, które jeszcze nie mają bezpośredniego wpływu na przebieg operacji lądowych.

Z tego też względu obecnie wyodrębnia się dwa rodzaje działań lotnictwa:

a. Izolacja z powietrza *(Air Interdiction/ AI)*[105]
b. Bezpośrednie wsparcie lotnicze *(Close Air Support/ CAS)*.

Izolacja z powietrza (AI) oznacza operacje powietrzne realizowane w celu zniszczenia, neutralizacji lub doprowadzenia do opóźnienia działania sił wojskowych przeciwnika, zanim osiągną one zdolność do oddziaływania na wojska własne. Ze względu na fakt, iż izolacja będzie prowadzona na dużych odległościach nie ma potrzeby ścisłego współdziałania lotnictwa z innymi rodzajami wojsk lądowych w zakresie ognia i manewrów.[106]

Bezpośrednie wsparcie lotnicze (CAS) – są to działania lotnictwa skierowane przeciw celom przeciwnika znajdującym się w bezpośredniej styczności z wojskami własnymi, dla potrzeb których wymagane jest dokonanie ścisłych i dokładnych uzgodnień wszystkich działań z ogniem i manewrem wojsk lądowych.[107]

Ponadto poza przedstawionymi już głównymi przedsięwzięciami realizowanymi w zakresie wsparcia operacji wojsk lądowych należy wymienić:

- zdobywanie informacji, rozpoznanie i dozorowanie z powietrza;

---

[105] Zgodnie z nową wersją ATP 27 oraz ATP 33 pojęcie Battlefield Air Interdiction/ BAI zostało wykreślone. Działania tego rodzaju wsparcia zostały określone mianem Air Interdiction/ AI.

[106] Tłumaczenie własne definicji AAP-6: "AI operations are air operations conducted to destroy, neutralise, or delay the enemy's military potential before it can be brought to bear effectively against friendly forces at such distance from friendly forces that detailed integration of each air mission with the fire and movement of friendly forces is not required."

- transport lotniczy;
- wojskowe służby poszukiwawcze i ratownicze;
- walka elektroniczna;
- obezwładnianie i dezorganizacja środków obrony przeciwlotniczej przeciwnika.

Współcześnie operacje powietrzne mają bardzo ważne znaczenie dla wojsk lądowych, a szczególnie zaś w czasie działań sił powietrzno-desantowych, czy też powietrzno-zmechanizowanych w głębi ugrupowania przeciwnika. Siły te są szczególnie narażone na działanie środków napadu powietrznego przeciwnika, a ochrona ich może zostać wyłącznie zagwarantowana poprzez działanie własnego lotnictwa.

Siły Powietrzne

Współczesne siły powietrzne posiadają zdolności w zakresie:[108]

- Osiągania w stosunkowo krótkim czasie gotowości do szybkiego i elastycznego działania (w prawie każdym miejscu, o każdej porze doby, na duże odległości) i wsparcia pozostałych rodzajów sił zbrojnych poprzez zwalczanie celów naziemnych, powietrznych oraz nawodnych;
- uzyskania i utrzymania kontroli przestrzeni powietrznej;
- transportowania w krótkim czasie ludzi i środków materiałowych na duże odległości.

Siły powietrzne wykazują następujące cechy:

- mogą działać nad obcym terytorium bez posiadania tam naziemnych baz;
- pilotowane środki napadu powietrznego mogą przebywać w obszarze działania tylko przez ograniczony czas i dysponują ograniczoną nośnością;

---

[107] Tłumaczenie własne definicji AAP-6: "CAS is air action against hostile targets which are in close proximity to friendly forces and which require detailed integration of each air mission with the fire and movement of those forces".

[108] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz.. 3-1-4

- siły powietrzne są szczególnie uzależnione od odpowiedniej infrastruktury, specjalnie wyszkolonego personelu i skutecznego zaopatrywania;
- siły powietrzne prowadzą z reguły różnego rodzaju operacje tymi samymi siłami i na tym samym obszarze, co wymaga jednolitego, scentralizowanego dowodzenia;
- korzystanie z przestrzeni powietrznej terytoriów innych państw jest ograniczone pod względem prawnym. Natomiast przestrzeń powietrzna nad międzynarodowymi akwenami wodnymi oraz przestrzeń kosmiczna nie podlega jurysdykcji państw i może być wykorzystywana bez ograniczeń;
- siły powietrzne przyczyniają się do zachowania nienaruszalności przestrzeni powietrznej swoich państw.

Cechy charakterystyczne operacji powietrznych

Podstawowym warunkiem umożliwiającym skuteczne działania sił powietrznych jest **kontrola przestrzeni powietrznej** *(Control of the Air)*, pod pojęciem której należy rozumieć stopień swobody działania w tym obszarze.

Pożądany stopień swobody działania charakteryzuje się dużą rozpiętością, począwszy od wywalczenia i utrzymania korzystnej sytuacji powietrznej poprzez ograniczoną pod względem czasu i przestrzeni przewagę *(Air Superiority)*[109] aż do panowania w powietrzu *(Air Supremacy)*[110].

Kontrola przestrzeni powietrznej służy zarówno obronie wojsk własnych, ludności cywilnej, jak również ochronie ważnej z punktu widzenia egzystencji społeczeństwa infrastrukturze wraz jej zasobami. Ponadto umożliwia niezakłócone działanie własnego lotnictwa a poprzez to przyczynia się zdobycia i utrzymania inicjatywy i swobody działania.

---

[109] Jest to stan własnej swobody działania, który umożliwia prowadzenie wojskom własnym operacji w określonym przedziale czasowym lub określonej części obszaru bez bezpośredniego oddziaływania ze strony lotnictwa przeciwnika i pozbawienia tej swobody stronę przeciwną.

[110] Jest to stan własnej swobody działania, który umożliwia niezakłócone działanie własnym siłom powietrznym przeciw przeciwnikowi a siły powietrzne przeciwnika nie są w stanie w większym stopniu zagrozić własnemu potencjałowi.

Dlatego też, głównym celem walki powietrznej musi być utrzymanie lub wywalczenie panowania w powietrzu na własnym terytorium lub określonym obszarem operacji. W przypadku zagrożenia ze strony sił powietrznych przeciwnika jest to decydujący warunek dla sukcesu operacji lądowej i morskiej.

Siły powietrzne w ramach operacji ofensywnych, defensywnych, czy też wspierających mogą prowadzić zarówno bezpośrednią walkę przeciw systemowi kierowania działaniami wojennymi przeciwnika, jak i wspierać w sposób bezpośredni i pośredni inne rodzaje sił zbrojnych.

Działania sił powietrznych są integralną częścią dowodzenia operacyjnego. Ze względu na ich dyspozycyjność oraz specyficzne właściwości i zdolności, a w szczególności zaś ich zasięg działania i prędkość bardzo ważną rolę odgrywa scentralizowane dowodzenie i zdecentralizowane prowadzenie działań.

Każdy szczebel scentralizowanego dowodzenia będzie w tym przypadku określany poprzez rodzaj operacji. Natomiast uzgodnione, szczegółowe i dokładne planowanie działań lotnictwa w odniesieniu do obszaru i czasu ze względu na wielorakie wykorzystanie przestrzeni powietrznej jest po prostu nieodzowne.

Zadania sił powietrznych

Spektrum zadaniowe sił powietrznych ze względu na ich specyficzne właściwości i posiadane zdolności, niezależnie od przyporządkowania poszczególnym rodzajom sił zbrojnych można podzielić na różne obszary zadaniowe, takie jak:

- rozpoznanie i dozorowanie z powietrza;
- działania powietrzne i naziemne;
- obrona powietrzna;
- transport powietrzny;
- pozostałe działania w zakresie wsparcia.

Jednakże współcześnie, nie tylko siły powietrzne jako rodzaj sił zbrojnych dysponują lotnictwem, lecz również wojska lądowe, siły morskie oraz siły specjalne. Realizują tam różnego rodzaju zadania pod kątem specyficznych dla danego komponentu płaszczyzn zadaniowych. Z tego też względu mają do tego celu opracowane własne zasady oraz procedury działania.

Lotnictwo Wojsk Lądowych stanowi organiczną część wojsk lądowych. W ramach działań powietrzno-manewrowych posiada zdolności prowadzenia walki powietrznej, transportu powietrznego oraz realizacji ogólnych zadań wsparcia. Możliwości w zakresie prowadzenia walki powietrznej umożliwiają prowadzenia samodzielnej operacji siłom brygady w obszarze odpowiedzialności korpusu. Siły te mogą zostać wykorzystane do zwalczania czołgów z powietrza, lub też wsparcia sił naziemnych.

Siły powietrzno-zmechanizowane dysponują oprócz śmigłowców transportowych śmigłowcami bojowymi, które w dużym zgrupowaniu posiadają zdolność do prowadzenia samodzielnej walki wraz z pozostałymi rodzajami wojsk.

Środkami do transportu powietrznego w wojskach lądowych są śmigłowce przeznaczone do transportu powietrznego osób, rannych, środków materiałowych i zaopatrzenia.

Środkami do realizacji zadań ogólnych są śmigłowce realizujące zadania wsparcia dowodzenia, łączności i rozpoznania.

Zadania komponentu Sił Powietrznych

Działania lotnictwa jako rodzaju sił zbrojnych można zasadniczo podzielić na cztery kategorie:

- Kontrola przestrzeni powietrznej;
- Działania przeciw potencjałowi kierowania działaniami wojennymi;
- Wsparcie operacji lądowych;
- Wspierające operacje powietrzne.

Operacje mające na celu **kontrolę przestrzeni powietrznej** skierowane są przeciw całemu potencjałowi lotnictwa przeciwnika np. samolotom, lotniskom, ośrodkom obrony powietrznej oraz niezbędnym dla ich funkcjonowania systemom dowodzenia i logistyce. Tego rodzaju operacje mają z reguły charakter symetryczny, chociaż przyszłościowo w ramach operacji połączonych zakłada się już możliwość prowadzenia ich w sposób asymetryczny, biorąc pod uwagę wzrost zdolności i usamodzielnienie wojsk lądowych i sił morskich.

Operacje mające na celu zdobycie kontroli nad przestrzenią powietrzną ze względu na sposób ich prowadzenia można podzielić na defensywną *(Defensive Counter Air/ DCA)* lub ofensywną *(Offensive Counter Air/ OCA)* walkę z potencjałem sił powietrznych przeciwnika.

Operacje defensywne lotnictwa *(Defensive Counter Air/ DCA)* powinny w czasie pokoju zagwarantować nienaruszalność własnej przestrzeni powietrznej. Natomiast w przypadku konfliktu militarnego – chronić własny potencjał i zapewnić wojskom własnym swobodę działania. W tym celu niezbędne jest ciągłe i rozległe dozorowanie przestrzeni powietrznej oraz zachowanie pełnej zdolności do prowadzenia zarówno aktywnej jak i pasywnej obrony przestrzeni powietrznej.

Celem tego rodzaju działań jest osłabienie zdolności oddziaływania (skuteczności) lotnictwa przeciwnika lub ich neutralizacja.

W związku z tym wymagana jest realizacja odpowiednich przedsięwzięć, takich jak identyfikacja, przechwytywanie, zwalczanie środków napadu powietrznego przeciwnika w przestrzeni powietrznej (aktywna obrona powietrzna) lub podjęcie działań zapobiegawczych pasywnej obrony powietrznej (maskowanie, mylenie itp.), które to zawierają się w pojęciu **obrony powietrznej**.

Operacje ofensywne sił powietrznych *(Offensive Counter Air/ OCA)* mają na celu ograniczenie lub zniszczenie zdolności przeciwnika w zakresie dowodzenia operacyjnego. Zmierzają do zniszczenia gotowego do użycia potencjału lotniczego przeciwnika na lądzie lub załamania/neutralizacji jego

siły bojowej jeszcze przed pełnym ich rozwinięciem. Z reguły realizowane są w formie operacji symetrycznej.

Operacje sił powietrznych ukierunkowane przeciw **potencjałowi kierowania działaniami wojennymi przeciwnika** zmierzają do zakłócenia lub zachwiania zdolności przeciwnika do dowodzenia operacjami wojskowymi.

Działania te powinny w taki sposób zakłócić, zneutralizować lub zniszczyć siły, środki i urządzenia przeciwnika, ażeby w rezultacie przyczyniały się do wykluczenia jego źródła siły i możliwości działania (Center of Gravity).

Są one głównie ukierunkowane na poszczególne kategorie celów, takich jak centra dowodzenia kierownictwa politycznego, kwatery głównej sił zbrojnych, centra komunikacyjne, środki masowego przekazu (media), ważne ośrodki przemysłowe, bazy surowców naturalnych, elektrownie atomowe, środki przenoszenia broni atomowej.

Wsparcie operacji lądowych i morskich może być realizowane poprzez operacje powietrzne o charakterze defensywnym, ofensywnym lub wspierającym w sposób bezpośredni lub pośredni.

Poszczególne rodzaje wsparcia wymagają różnego nakładu w zakresie koordynacji, której celem jest nie tylko optymalizacja działań połączonych, lecz również zapobiegnięcie negatywnym oddziaływaniom na wojska własne i przebieg ich operacji. Rozmiar koordynacji zależy głównie od odległości (dystansu) pomiędzy zwalczanym przeciwnikiem a wojskami własnymi. Z tego też względu „dystans" staje podstawowym kryterium do odróżniania pomiędzy wsparciem bezpośrednim a pośrednim.[111]

Podczas **wsparcia pośredniego** mamy do czynienia z rodzajem operacji określanym mianem *izolacji z powietrza (Air Interdiction)*, którego celem jest wyczerpanie, zniszczenie, doprowadzenia do opóźnienia działania nacierających sił przeciwnika i jego odwodów, zanim osiągną one zdolność do oddziaływania na wojska własne. Główny wysiłek tych działań jest skupiony na siłach znajdujących się w rejonach wyjściowych oraz ich systemach

[111] Por. ATP-27 (C) 4 th Study Draft.

dowodzenia, środkach transportu, infrastrukturze komunikacyjnej, bazach zaopatrzenia i remontowych.

Odpowiedzialność za ich realizację jako część operacji połączonych spoczywa na dowódcy sił połączonych (JFC), który określa cele i najbardziej predysponowane do ich zwalczania środki z obszaru całości będących do dyspozycji komponentów rodzajów sił zbrojnych.

Ze względu na fakt, iż skutki działań izolacji z powietrza są widoczne dopiero po dłuższym okresie czasie muszą być one zsynchronizowane z zaplanowanymi operacjami lądowymi. Nie natomiast potrzeby dokonywania ścisłej koordynacji z pozostałymi siłami, ponieważ nie ma w pobliżu celi rozmieszczonych wojsk własnych.

Drugi z rodzajów wsparcia - **wsparcie bezpośrednie,** związane jest z powietrzną ***operacją wsparcia bezpośredniego*** *(Close Air Suport/ CAS).* Realizowana jest pomiędzy przednią rubieżą wojsk własnych (FLOT), a linią koordynacji wsparcia ogniowego (FSCL), co oznacza, że odbywa się ona w bezpośredniej styczności z wojskami własnymi. Powoduje to z kolei konieczność przeprowadzenia szczegółowych uzgodnień z wojskami lądowymi w zakresie ognia i ruchu na obszarze operacji. Dokonanie uzgodnień następuje w wyniku wspólnego planowania i ścisłej koordynacji działań pomiędzy komponentem wojsk lądowych a komponentem sił powietrznych. Obejmują one np. przedsięwzięcia związane z podziałem przestrzeni powietrznej, ustalenia z artylerią i wojskami obrony przeciwlotniczej sił lądowych.

Podczas operacji wsparcia bezpośredniego rodzaje oraz priorytety poszczególnych kategorii zwalczanych celów zostają określone przez dowódcę zgrupowania wojsk lądowych.

Działania tego rodzaju mogą zostać zaplanowane wcześniej, lub być realizowane na żądanie wojsk lądowych. Dlatego też, tego rodzaju wsparcie wzmacnia w sposób bezpośredni siłę ognia wojsk lądowych a poprzez to przyczynia się w znacznym stopniu do osiągnięcia sukcesu.

Ostatnia grupa zadań lotnictwa związana jest z kategorią **wspierających operacji powietrznych**, które odnoszą się zarówno do działań służących wsparciu działań bojowych innych rodzajów sił zbrojnych oraz samodzielnych - „niezwiązanych z walką" świadczeń w zakresie wsparcia na płaszczyźnie cywilnej i wojskowej.

Walka w powietrzu i z powietrza charakteryzuje się z reguły połączonym działaniem różnego rodzaju lotnictwa. Poprzez operacje wspierające będą mu towarzyszyły operacje defensywne oraz ofensywne, które w znacznym stopniu przyczynią się do zwiększenia żywotności, zasięgu i zdolności realizacyjnej zaangażowanego w działaniu lotnictwa. Przykładowo mogą one tworzyć warunki do efektywnego planowania, dowodzenia i realizacji operacji powietrznych, czy też podnosić ich efektywność, przyczyniając się tym samym do osiągnięcia sukcesu.

Natomiast drugi rodzaj wsparcia związany jest z samodzielnymi działaniami, realizowanymi w ramach akcji ratowniczych, humanitarnych lub operacji pokojowych.

Wspierające operacje powietrzne biorąc pod uwagę specyfikę realizowanych zadań można podzielić na następujące kategorie:

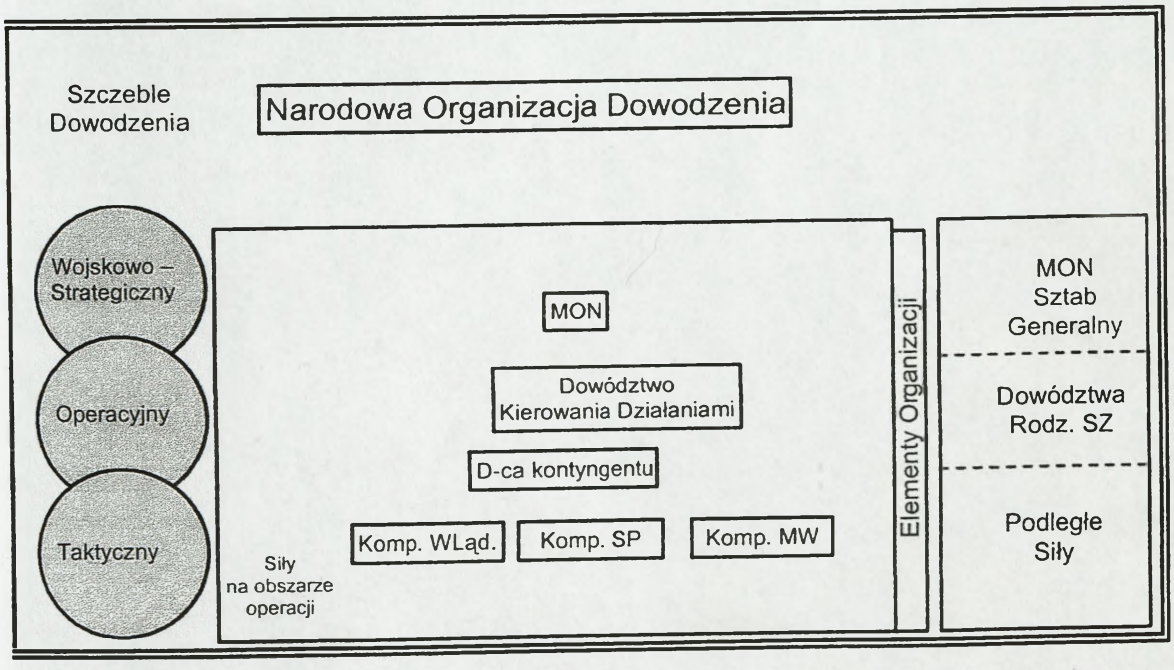
a) Zdobywanie informacji, rozpoznanie i dozorowanie.
b) Tankowanie w powietrzu.
c) Walka radioelektroniczna.
d) Obezwładnienie naziemnych środków obrony powietrznej przeciwnika.
e) Demonstracja siły.
f) Transport powietrzny.
g) Wojskowa służba poszukiwawcza i ratownicza.

4.3. Planowanie i dowodzenie operacją w wymiarze narodowym

Planowanie operacyjne ukierunkowane jest na cele polityczne i wytyczne szczebla wojskowo-strategicznego. Stanowi ono punkt wyjściowy wszystkich działań o charakterze militarnym. Dla potrzeb realizacji procesu planowania kierownictwo wojskowe wykorzystuje istniejącą strukturę organizacyjną, dopasowując ją do zadania a następnie określa odpowiedni do jego wykonania kontyngent wojskowy. Dopasowanie to jest konieczne ze względu na różnorodność, specyfikę oraz zmienność przyszłych działań, które w odniesieniu do każdego pojedynczego przypadku wymagają uzgodnienia struktur.

Narodowa organizacja dowodzenia

Dowodzenie operacjami wymaga organizacji dowodzenia. Na rysunku nr 4.8. zostały w ogólnym zarysie przedstawione elementy niezbędne do budowy narodowej organizacji dowodzenia, poprzez którą zostają prowadzone wszystkie operacje sił zbrojnych.

Rys. 4.8.. Przykład narodowej organizacji dowodzenia

Część uprawnień w zakresie rozkazodawstwa może zostać przekazana NATO lub koalicji o charakterze wielonarodowym.[112]

W każdym przypadku zadania zostają przydzielone elementom organizacyjnym, na bazie których w zależności od charakteru zadania zostaje tworzona organizacja dowodzenia.

Planowanie działań w wymiarze narodowym

Zarówno narodowe, jak i wielonarodowe operacje realizowane są na trzech poziomach: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Na szczeblu strategicznym ma miejsce przekształcenie woli politycznej w cele polityczne i wydzielenie sił i środków niezbędnych do ich realizacji. Naczelne dowództwo wojskowe określa na tej podstawie wojskowe cele strategiczne, wydziela siły i środki, będąc zarówno organem doradczym kierownictwa politycznego. Prowadzenie operacji z punktu widzenia szczebla strategicznego - to koordynacja wszystkich elementów składających się na możliwości i zdolności danego państwa. Obok sił zbrojnych należy do nich zaliczyć potencjał ekonomiczny, możliwości polityczne, technologiczne oraz możliwości w zakresie oddziaływania na środki masowego przekazu. Integracja i koordynacja elementów decydujących o sile danego państwa odnoszą się do strategicznego poziomu operacji. Strategia powinna być przy tym postrzegana jako ogólna „filozofia" użycia posiadanych sił i środków, a nie jako bezpośrednie prowadzenie operacji.

Dowództwo operacyjne na podstawie wytycznych kierownictwa strategicznego przekształca cele strategiczne w cele operacyjne, wypracowuje koncepcję operacji, wydaje dyrektywy dla dowództw taktycznych i kieruje połączonymi działaniami rodzajów sił zbrojnych. Natomiast dowództwo szczebla taktycznego na podstawie otrzymanych dyrektyw koordynuje działania różnych rodzajów wojsk i kieruje bezpośrednio walką z przeciwnikiem.

---

[112] Por., MC 324 „The NATO Military Command Structure".

Planowanie działań sił zbrojnych jest integralną częścią dowodzenia wojskowego. Obejmuje ono wszystkie aspekty dotyczące danej operacji, które zostają koordynowane na szczeblu narodowym lub wielonarodowym. Planowanie odbywa się w procesie sekwencyjnym, a w razie potrzeby jednocześnie na wszystkich szczeblach: wojskowo-strategicznym, operacyjnym i taktycznym.

Planowanie operacyjne – obejmuje planowanie operacji całości sił zbrojnych, mające na celu przetworzenie dyspozycji i wytycznych politycznych, wojskowo-strategicznych i sformułowanie na tej podstawie celów operacyjnych – rozwinięcie ich w koncepcji operacji a następnie skonkretyzowanie w powstałym na jej bazie planie operacji (OPLAN).

Główny wysiłek pierwszego etapu **planowania operacyjnego** skupiony jest na rozwinięciu koncepcji operacyjnej, która powstaje na bazie wytycznych, dyrektyw politycznych, wojskowo-strategicznych przy uwzględnieniu ograniczeń i posiadanych na temat obszaru operacji informacji. Opracowana koncepcja operacyjna stanowi z kolei podstawę do powstania planu operacyjnego. W czasie analiz otrzymanych wytycznych na szczeblu dowodzenia operacyjnego największe znaczenie ma rozpoznanie zamiaru szczebla politycznego, najważniejszych nakładów i zadań, jakie są wymagane od biorących udział w operacji sił, a w szczególności zaś dotyczących współdziałania przy osiąganiu celu operacji w ramach określonych przez przełożonego ograniczeń.

W zależności od zadania odpowiedzialność za planowanie operacyjne spoczywa na dowództwie NATO, funkcjonującej koalicji, lub też na określonym państwie.

Podstawowe elementy planowania operacyjnego

Punktem wyjściowym podczas rozwoju (opracowywania) koncepcji operacyjnej jest zawsze pożądany wojskowy stan końcowy operacji *(endstate)* wraz z wynikającymi z niego określonymi celami wojskowymi. Kolejnym krokiem jest zidentyfikowanie centrum siły i zdolności działania *(Center of*

Gravity) oraz punktów decydujących, które pozwalają na określenie ważnych dla osiągnięcia pożądanego stanu końcowego obszarów geograficznych, płaszczyzn organizacyjnych lub funkcjonalnych.

Źródła siły i zdolności działania *(Centem of Gravity)* oznaczają tego rodzaju obszary/płaszczyzny, których zniszczenie, kontrola lub też wykorzystanie ma decydujące znaczenie dla osiągnięcia pożądanego stanu końcowego. Ukierunkowanie własnych działań na źródła siły umożliwia wykluczenie najważniejszych (decydujących) silnych i słabych stron biorących udział w konflikcie.

Uogólniając można stwierdzić, że jest to spójne określenie możliwości politycznych, wojskowych, gospodarczych, geograficznych i moralnych państwa, sojuszu, koalicji lub strony konfliktu mających decydujące znaczenie dla możliwości prowadzenia wojny (działań) a których wyeliminowanie doprowadzi do jego klęski lub zmusi do prowadzenia negocjacji pokojowych.

„Centre of gravity" może zostać umiejscowiony zarówno na szczeblu strategicznym, operacyjnym jak i taktycznym. Spornym jest, czy na każdym szczeblu dowodzenia występuje tylko jedno Center of Gravity (armia brytyjska) czy też większa ich ilość (armia amerykańska).

Punkty decydujące *(decisive points)* - obszary, poprzez które może zostać osiągnięty dostęp do Center of Gravity i uzyskana swoboda działania. Mogą one występować w nawiązaniu do obszaru, czasu, specyficznej informacji lub jako zjawisko siły. Należy je rozpatrywać jako cele operacji wojskowych i z tego też względu w zależności od sytuacji muszą zostać chronione, kontrolowane, wykluczone lub zneutralizowane.

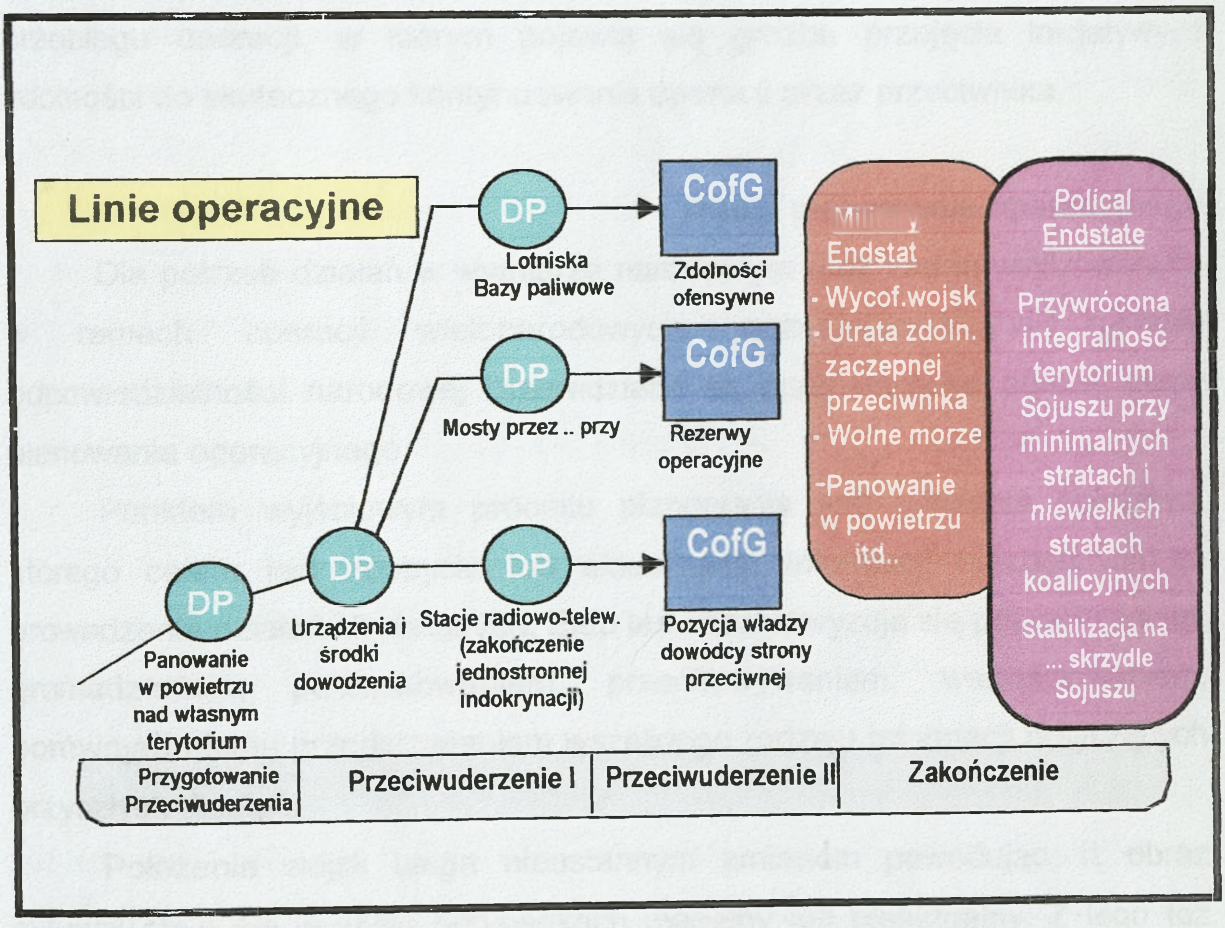
Metody bezpośrednie i pośrednie, linie operacyjne, tempo przeprowadzenia oraz wybór właściwego czasu operacji określają rodzaj i sposób własnego działania.

Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie odnoszą się do głównej idei, w jaki sposób zostanie osiągnięty określony cel operacji. Przy czym oddziaływanie bezpośrednie *(direct approach)* ukierunkowane jest na źródła siły *(centres of gravity)* i punkty decydujące *(decisive points)* przeciwnika z

zamiarem bezpośredniego wprowadzenia sił własnych do działania przeciw nim. Natomiast pośrednie *(indirect approach)* skierowane jest na słabe punkty przeciwnika w celu pogłębienia jego słabości w tych punktach. W ten sposób powinny zostać stworzone korzystne warunki dla działań własnych przeciw źródłom siły *(centres of gravity)* i punktom decydującym *(decisive points)* przeciwnika. W efekcie końcowym powinno to doprowadzić do uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia działań poprzez oddziaływanie bezpośrednie.

Linie operacyjne *(lines of operations)* - określają one ogólnym zarysie działanie sił własnych od pozycji wyjściowej do osiągnięcia stanu końcowego.

W planowaniu operacyjnym linie operacyjne łączą punkty decydujące przy uwzględnieniu czasu i obszaru zmierzając w kierunku Center of Cravity i swobody działania (rys.4.9.).

Rys.4.9. Przykładowe graficzne zobrazowanie linii operacyjnych

Tempo przeprowadzenia i wybór właściwego czasu dotyczą różnych czasowych wymiarów danej operacji. Wybór odpowiedniego czasu odnosi się do czasowej kolejności następujących po sobie zdarzeń. Natomiast utrzymanie tempa przeprowadzenia operacji przyczynia się do zdobycia operacyjnej swobody działania i przewagi w wymiarze strategicznym.

Rozmach operacyjny i punkt kulminacyjny dostarczają informacji na temat granic zarówno własnej swobody działania, jak i przeciwnika.

Rozmach operacyjny charakteryzuje związek pomiędzy odległością i rozmiarem obszaru a czasem trwania operacji, wewnątrz którego dla potrzeb realizacji określonego zadania mogą zostać rozmieszczone siły wojskowe przy zachowaniu swojej skuteczności i zdolności realizacyjnej.

Punkt kulminacyjny – jest punktem na osi czasowej w trakcie przebiegu operacji, w którym pojawia się groźba przejęcia inicjatywy i zdolności do skutecznego kontynuowania operacji przez przeciwnika.

Treści planowania operacyjnego

Dla potrzeb działań w wymiarze narodowym oraz zadań realizowanych w ramach operacji wielonarodowych, pozostających w zakresie odpowiedzialności narodowej przewidziane są przedstawione poniżej etapy planowania operacyjnego.

Punktem wyjściowym procesu planowania jest ustalenia położenia, którego celem jest zdobycie lub aktualizacja informacji niezbędnych do prowadzenia działań sił zbrojnych. Etap ten charakteryzuje się pozyskiwaniem, gromadzeniem, porządkowaniem, przechowywaniem, wartościowaniem, porównywaniem i przedstawianiem wszelkiego rodzaju informacji dotyczących przyszłych działań.

Położenie wojsk ulega nieustannym zmianom powodując, iż obraz sytuacji staje się w wielu przypadkach niepełny lub nieaktualny. Z tego też względu dowódcy wszystkich szczebli wraz z swoimi sztabami zobowiązani są do systematycznego uzupełniania i uaktualniania wszelkich informacji, aby

posiadany przez nich zbiór danych o sytuacji był jak najbardziej kompletny i stanowił podstawę do planowania i kierowania działaniami.

W ramach każdego zorientowanego na konkretne zdarzenie specyficznego ustalenia położenia uwzględniane zostają również własne uwarunkowania i ograniczenia, jak np. dyspozycyjność sił własnych włącznie z zabezpieczeniem logistycznym, wsparciem dowodzenia, infrastrukturą obszaru operacji oraz środkami masowego przekazu.

Wytyczne i dyrektywy szczebla wojskowo-strategicznego dają dopiero podstawę do rozpoczęcia „właściwego" procesu planowania operacyjnego, który rozpoczyna się zawsze od analizy zadania.

Analiza zadania, jest zatem punktem wyjściowym, rozpoczynającym proces planowania operacyjnego, który w sposób decydujący wpływa na przebieg dalszej oceny sytuacji, określając przy tym jej treści, granice oraz przebieg. W trakcie jej prowadzenia rozważaniom podlega zamiar dowództwa strategicznego, który określa najważniejsze w stosunku do sił zbrojnych wymogi i zadania oraz ograniczenia np. pod kątem rozmiaru sił, limitów i ograniczeń w odniesieniu do czasu i obszaru. Mogą one zostać opracowane i rozdzielone formie pisemnej jako wytyczne naczelnego dowódcy lub też w inny określony przez niego sposób. Ponadto ważną rolę odgrywają informacje istotne z punktu widzenia procesu planowania, które stanowią podstawę rozpoczęcia pierwszej oceny sytuacji.

Podczas pierwszej oceny szczególne znaczenie ma właściwe ujęcie i ocena w całej rozpiętości zamiarów, zdolności i opcji działania przeciwnika. Ponadto ważną rolę odgrywa warunki środowiskowe, ludność i media. Natomiast w ramach oceny sytuacji własnej powinien zostać określony rozmiar sił, ich dyspozycyjność oraz możliwości/zdolności w zakresie realizacji zadania. Przy czym nie chodzi tu głównie nie tylko o rozpoznanie i ustalenie w całej rozpiętości zdolności zaangażowanych w operacji własnych sił i środków, lecz również o zrozumienie otoczenia politycznego, gospodarczego i społecznego i ich oddziaływania na przyszłą operację. Ponadto ocenie muszą zostać poddane uwarunkowania prawne, które w każdym przypadku

wymagają uzgodnień i uregulowań w ramach sojuszu, koalicji, czy też z państwem na obszarze, którego prowadzone są działania.

Dopiero na bazie tak obszernych analiz powstaje koncepcja operacyjna, poprzez którą dowódca operacyjny synchronizuje użycie sił w odniesieniu do obszaru i czasu ukierunkowane na osiągnięcie celu operacji. W tym celu określa obszary organizacyjne i wojska oraz przydziela im zadania. Ponadto określa strukturę dowodzenia i zakresy odpowiedzialności podległego szczebla dowodzenia oraz rozpoczyna realizację przedsięwzięć związanych z koordynacją. Opracowana koncepcja musi zawierać wystarczające i celowe wytyczne dla każdego etapu operacji.

Głównym elementem decydującym o przebiegu i sukcesie całej operacji jest zapewnienie dla jej potrzeb dowodzenia operacyjnego. Odpowiedzialność za nie może być przemienne. W zależności od specyfiki i charakteru operacji może ona spoczywać zarówno na narodowych szczeblach dowodzenia, jak również być rozdzielona pomiędzy naczelnymi dowódcami narodowymi i sojuszniczymi. Podczas większej ilości dających się przewidzieć operacji nie jest możliwym przyporządkowanie dowodzenia operacyjnego poszczególnym elementom struktur dowodzenia dla potrzeb całego spektrum działań.

Po zaakceptowaniu koncepcji operacji przez kierownictwo polityczne zostaje ona przekazana w formie wytycznych dla wykonawców (szczebla realizującego zadanie). Muszą one zawierać jasne i jednoznaczne ustalenia dotyczące zadania nadrzędnego szczebla dowodzenia, celu działań, dyspozycyjności sił, ram czasowo-przestrzennych operacji oraz udziału narodowego kontyngentu wojskowego wraz z wymogami odnoszącymi się do dowodzenia, relacji podległości oraz wsparcia. Przy uwzględnieniu tych wytycznych na tej podstawie sporządzany jest plan operacji (OPLAN).

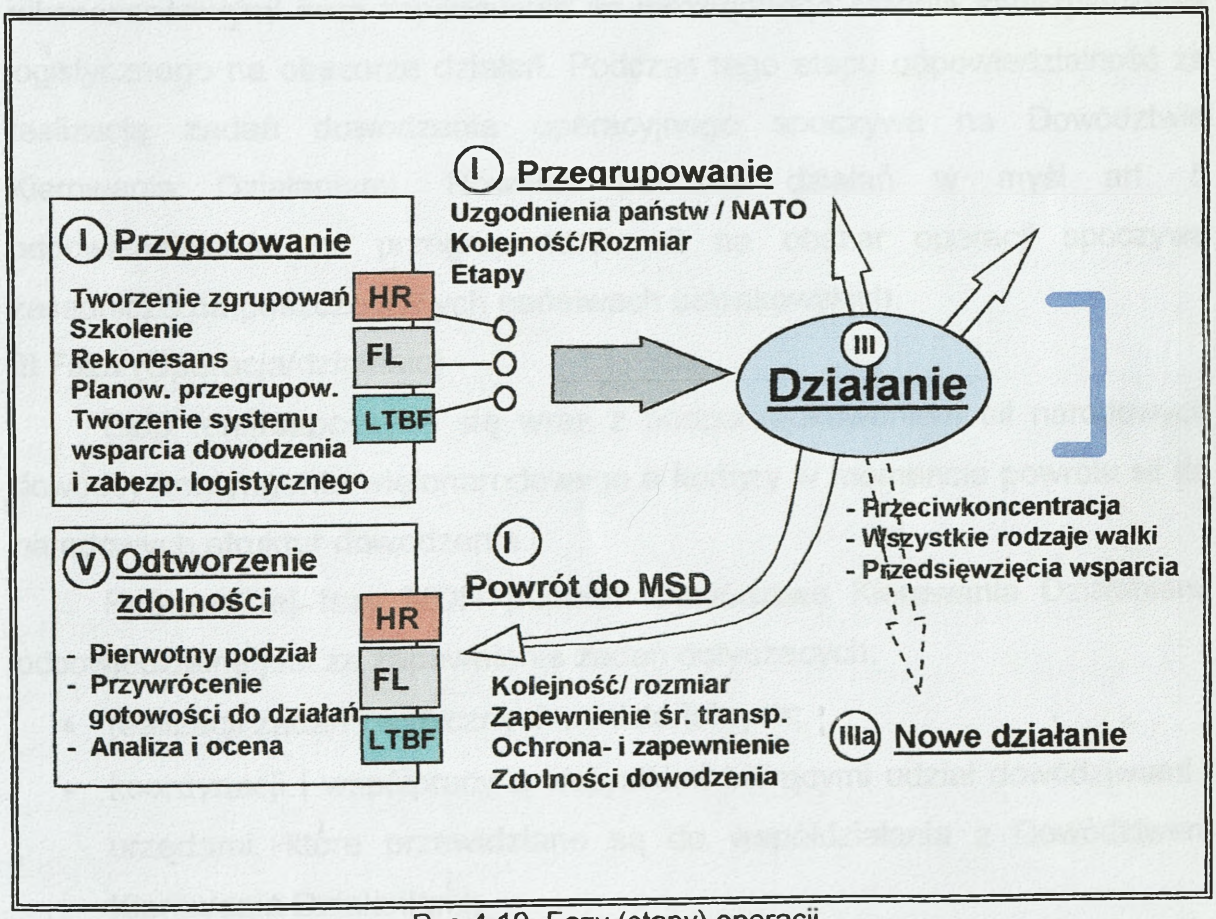
Planowanie na szczeblu operacyjnym dotyczy zasadniczo całości sił zbrojnych. W związku z tym, do jego realizacji wymagany jest wspólny dla wszystkich rodzajów sił zbrojnych proces planowania oraz uzgodnione wcześniej zarówno cykle, jak i standardowe procedury planowania i dowodzenia.

Fazy operacji

Każda operacja składa się zazwyczaj z wielu czasowo i przestrzennie (następujących po sobie) skoordynowanych faz. Niezależnie jednak, od tego, jakiego rodzaju operacje podlegają rozważaniom, będą one prowadzone w pięciu fazach (rys.4.10.):

- I – Planowanie i przygotowanie;
- II – Przegrupowanie na obszar operacji;
- III – Działania;
- IV – Powrót do MSD;
- V – Odtworzenie zdolności/przyjęcie struktur pokojowych.

Jest to rozwiązanie modelowe i w zależności od sytuacji, zadań i składu sił może ulegać pewnej modyfikacji. Podczas operacji realizowanych w ramach NATO, lub innej koalicji wszystkie fazy z wyjątkiem rzeczywistych działań będą z reguły realizowane w odpowiedzialności narodowej.

Rys.4.10. Fazy (etapy) operacji

I **Faza** (Planowanie i przygotowanie działań)

Dla potrzeb działań sił zbrojnych poza granicami kraju Sztab Generalny opracowuje w okresie pokoju zarówno zasady udziału sił, opcje działania, jak i propozycje dotyczące składu kontyngentu narodowego wraz z niezbędną organizacją dowodzenia. Ponadto określa podległość odpowiedzialnego za prowadzenie działań dowództwa oraz system przesyłu meldunków i sprawozdań. W ramach operacji w myśl art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego za planowanie i przygotowanie operacji odpowiadają Dowódcy Strategiczni NATO – na podstawie wytycznych otrzymanych od Komitetu Wojskowego i uprzedniej aprobacie państw członkowskich Sojuszu.

II Faza (Przegrupowanie)

Za koordynację i przegrupowanie wojsk na obszar operacji odpowiedzialne jest Narodowe Dowództwo Kierowania Działaniami. Częścią składową tego zadania jest również utworzenie i dowodzenie grupami rekonesansowymi oraz zapewnienie im niezbędnego stopnia zabezpieczenia logistycznego na obszarze działań. Podczas tego etapu odpowiedzialność za realizację zadań dowodzenia operacyjnego spoczywa na Dowództwie Kierowania Działaniami. Również podczas działań w myśl art. 5 odpowiedzialność za przegrupowanie sił na obszar operacji spoczywa zasadniczo na poszczególnych państwach członkowskich.

III Faza (Operacja/działanie)

Etap ten rozpoczyna się wraz z podporządkowaniem sił narodowych dowódcy kontyngentu wielonarodowego a kończy w momencie powrotu sił do narodowych struktur dowodzenia.

Podczas tej fazy MON poprzez Dowództwo Kierowania Działaniami odpowiedzialne jest za zapewnienie zadań dotyczących:

- realizacji zadań i wytycznych ministerialnych;
- koordynacji i współpracy z wszystkimi biorącymi udział dowództwami i urzędami, które przewidziane są do współdziałania z Dowództwem Kierowania Działaniami;

- koordynacji w zakresie zabezpieczenia logistycznego w wymiarze narodowym;
- realizacji pozostających w odpowiedzialności narodowej zadań dowodzenia;
- sporządzenie sprawozdań w ramach narodowego systemu łączności.

Współpraca z innymi instytucjami/ organizacjami jest regulowana poprzez wytyczne MON w odniesieniu do konkretnej operacji.

Z sił, które zostały wydzielone z poszczególnych państw do działań poza granicami kraju na wspólnym obszarze operacji w okresie pokoju zostaje utworzony kontyngent wojskowy, pozostający pod jednym wspólnym dowództwem. Z reguły w jego skład wchodzą:

- dowódca kontyngentu wraz z swoim sztabem;
- międzynarodowe dowództwa wydzielonych do operacji sił;
- pozostające w odpowiedzialności narodowej siły wsparcia;
- organa łącznikowe;
- personel wchodzący w skład zintegrowanych/wielonarodowych sztabów.

Dowódca wydzielonego z danego państwa kontyngentu otrzymuje rozkazy narodowe bezpośrednio od Dowództwa Kierowania Działaniami i jest odpowiedzialny za gotowość do działania podporządkowanych mu wojsk pod względem personalnym i materialnym. Poprzez swoją funkcję jako naczelnego dowódcy narodowego jest on przełożonym wszystkich żołnierzy narodowego kontyngentu na obszarze operacji/działań.

Podczas operacji/działań o charakterze wyłącznie narodowym uprawnienia w zakresie rozkazodawstwa na całym obszarze operacji w stosunku do wszystkich działających sił posiada dowódca kontyngentu. Natomiast wydzielona część kontyngentu (działających sił) podczas działań o charakterze wielonarodowym jest kierowana przez dowódcę wielonarodowego. Wraz z przekazanie uprawnień w zakresie dowodzenia *(Transfer of Authority/ ToA)* otrzymuje on prawo do wydawania wytycznych i

rozkazów. O ile, nie ma innych ustaleń i rozkazów, obowiązują relacje podległości NATO zawarte w MC 57/3.

W myśl *Transfer of Authority /ToA/* dowódcy otrzymują siły, wytyczne i swoje zadania od Naczelnego Dowódcy na obszarze operacji i podlegają mu na okres działań/operacji. Naczelny Dowódca jest przy tym także dowódcą operacyjnym.

III Faza (Przegrupowanie do MSD)[113]

Przed przegrupowaniem do MSD kontyngent narodowy wchodzący w skład sił wielonarodowych wraca w podporządkowanie narodowe. Na tym etapie Dowództwo Kierowania Działaniami przejmuje zadania dowodzenia operacyjnego i jest odpowiedzialne za koordynację przemieszczenia kontyngentu do kraju.

IV Faza (Odtworzenie zdolności bojowej)

Obejmuje zadania związane z odtworzeniem zdolności, przyjęciem struktur pokojowych, powrotem sił do macierzystych jednostek. Ponadto etap ten obejmuje proces szczegółowych analiz po operacji, prowadzonych przez kompetentne urzędy wojskowe przy wsparciu wszystkich zaangażowanych w czasie działań dowództw wojskowych. Poprzez szczegółową analizę operacji oraz dokumentacji sporządzonej w czasie jej trwania muszą zostać pozyskane wnioski, które zostaną uwzględnione podczas planowania przyszłych działań. Muszą one również w określony sposób wpływać na dalszy rozwój zasad działania dotyczących operacji prowadzonych poza granicami kraju.

Współpraca wielonarodowa

Wielonarodowy charakter struktur sił zbrojnych jest wyrazem międzynarodowej solidarności oraz wspólnych wartości poszczególnych państw. Stwarza to ponadto dodatkową korzyść politycznej legitymizacji podejmowanych działań i wpływa pozytywnie na opinię publiczną.

---

[113] Faza ta zakłada zaplanowanie i kierowanie powrotem wojsk do kraju, bezpośredni dostęp do zdolności transportowych oraz wykorzystania istniejącej infrastruktury.

Impulsem dla rozwoju tego rodzaju współpracy w Sojuszu, bądź w ramach innej koalicji jest wola polityczna zainteresowanych stron lub też w niektórych sytuacjach konieczność polityczna.[114]

Wielonarodowa współpraca nie oznacza wcale rezygnacji z narodowej tożsamości, a wręcz przeciwnie pozwala na aktywne współtworzenie struktur wielonarodowych odpowiednio do własnych celów. Umożliwia ponadto udział w przedsięwzięciach wojskowych, których prowadzenie wyłącznie w narodowym wymiarze byłoby niemożliwe. Współpraca ta może być realizowana zarówno w ramach struktur stałych, jak i tworzonych doraźnie. Zawsze jednak umożliwia korzystanie z większej ilości idei, doświadczeń oraz zasobów wszystkich partnerów, osiągając w ten sposób szczególną, można by rzec dodatkową jakość.

Podstawą funkcjonowania paktów lub koalicji są zgodnie formułowane wspólne cele. Ich realizacja jest jednak zawsze uwarunkowana interesami narodowymi, które czasami mogą być rozbieżne. Dla spoistości sił zbrojnych Sojuszu decydujące znaczenie ma znajomość celów narodowych biorących udział w operacji partnerów i uwzględnienie ich przez dowódców w swoich działaniach.

Współcześnie siły zbrojne muszą być zdolne do prowadzenia różnego rodzaju operacji przy stale ograniczanych możliwościach finansowych. W związku z powyższym obecnie tylko nieliczne państwa mają możliwość samodzielnego prowadzenia kompleksowych operacji wojskowych.

Współpraca wielonarodowa ma w związku z tym na celu lepsze i efektywniejsze wykorzystanie istniejących zasobów oraz prowadzi do zwiększenia zdolności militarnych, obniżenia do maksimum ryzyka, rozszerzenia możliwości działania i wzrostu jego efektywności. Ponadto przyczynia się do uniknięcia dublowania struktur i czynności poprzez centralny podział zadań, specjalizację stanowisk oraz wspólne działanie.

Postępujące włączanie w struktury wielonarodowe prowadzi do coraz większego przesunięcia opcji działania z wymiaru narodowego w

[114] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, s. 3-39.

wielonarodowy. Rozwój ten może dostarczać ponadto efektu synergiczności i oferować możliwość czynnego udziału w pracy na wszystkich szczeblach dowodzenia (np. poprzez udział we wspólnych działaniach, które w wymiarze wyłącznie narodowym nie byłyby możliwe do przeprowadzenia).[115]

Wspólnie pracujące siły wielonarodowe różnią się zarówno pod względem zdolności militarnych, zasad i metod działania, uzbrojenia, wyszkolenia, wiedzy, jak i doświadczeń i kultury wojskowej.[116] Istotną rolę odgrywają przy tym różne języki poszczególnych państw, wyznania religijne, kultura, system wartości, warunki gospodarcze i socjalne, które w znacznym stopniu oddziaływują na charakter współpracy wielonarodowej.

Mając na uwadze wymogi współpracy o charakterze wielonarodowym w NATO zostały wypracowane określone standardy dotyczące zasad i procedur działania.[117] Szczególne znaczenie ma w tym względzie interoperacyjność środków dowodzenia, wspólna terminologia oraz jednolity język roboczy (przeważnie angielski). Osiągnięcie wysokiego stopnia integracji wewnątrz struktur wielonarodowych wymaga wspólnego dojrzewania (dorastania) różnych partnerów. Proces ten może potrzebować dłuższego okresu czasu i wymagać uwrażliwienia na interesy państw partnerskich a warunkiem do tego jest zdolność do kompromisu.

Współcześnie współpraca ta realizowana jest w różnych formach organizacyjnych. Wielonarodowe zgrupowania organizowane są zgodnie z następującymi zasadami:

- państwo wiodące (Lead Nation),
- państwo określające ogólne ramy organizacyjne (Framework Nation)
- integracja (Integration).[118]

Państwo wiodące – związek wielonarodowy kierowany przez przedstawicieli jednego państwa. Obowiązują przy tym zasady dowodzenia i

---

[115] Tamże, s. 3-41.
[116] Biorąc pod uwagę tradycje, zwyczaje i przyzwyczajenia.
[117] W ramach Programu Partnerstwa dla Pokoju (PfP) w praktyce dla potrzeb wielonarodowej współpracy korzysta się z standardów obowiązujących w NATO.
[118] M.Wiatr, Zasady i procedury przygotowania kampanii (operacji) wielonarodowych połączonych sił Sojuszu, Warszawa, AON 2000, s.9.

prowadzenia działań tego państwa. Sztab jest również w zasadzie obsadzony przez przedstawicieli jednego państwa. Pojedyncze stanowiska w sztabie mogą być zajmowane przez przedstawicieli sił zbrojnych wydzielających swe kontyngenty do danego związku. Ich udział zwiększa się w okresie działań. Jednostki innych państw podporządkowywane są tylko na okres działań.

Framework Nation – związek wielonarodowy, w którym jedno z państw spełnia decydującą rolę i odpowiedzialne jest za dowodzenie, administrację oraz zabezpieczenie logistyczne sztabu. Przedstawiciele tego państwa stanowią większość obsady sztabu i zajmują stanowiska kierownicze. Zasady dowodzenia i prowadzenia działań odpowiadają zasadom narodowym lub, o ile zostało to uzgodnione wcześniej – procedurom NATO. Przedstawiciele państw wydzielających kontyngenty do takiego związku zajmują stanowiska w sztabie według ustalonego klucza. Wojska podporządkowywane są tylko na okres działań i obowiązują je procedury narodowe lub ogólne procedury NATO.

Integration - związek wielonarodowy z wielonarodowym sztabem, przy czym stanowiska w sztabie z reguły odpowiadają udziałowi kontyngentu danego państwa w strukturach związku. Najważniejsze stanowiska w takim związku podlegają rotacji, zasady dowodzenia, prowadzenia działań, a czasami również szkolenia, odpowiadają procedurom NATO lub też ustalane są przez wszystkie uczestniczące państwa. Kontyngenty wojskowe państw reprezentowanych w takim wielonarodowym związku mogą być podporządkowane już w okresie pokoju, najczęściej jednak na okres działań na *zasadach Operational Control* lub *Operational Command.* Pozostają one jednak w narodowej podległości służbowej i dyscyplinarnej. Ich zasady działania są zgodne z procedurami NATO lub też ustaleniami podjętymi przez zainteresowane państwa.

Podporządkowanie części sił zbrojnych strukturom wielonarodowym nie oznacza pełnego oddania kompetencji narodowych. Zarówno odpowiedzialność za własnych żołnierzy, jak i wobec parlamentu i społeczeństwa danego państwa pozostają zawsze w gestii narodowej.

Przekazanie uprawnień w zakresie dowodzenia *(Transfer of Authority – TOA)* dotyczy maksymalnie poziomu dowodzenia operacyjnego (*Operational Command – OPCOM)*. Natomiast pełne dowodzenie *(Full Command – FULLCOM)* zastrzeżone dla dowódców narodowych.

Podczas działań sił zbrojnych w ramach struktur wielonarodowych występują płaszczyzny zadaniowe, które zawsze pozostają w gestii narodowej. Możemy do nich m.in. zaliczyć:

- podległość służbową;
- zagwarantowanie interesów narodowych i przestrzeganie prawa;
- ochronę i bezpieczeństwo wojsk;
- zdobywanie informacji poprzez wywiad i rozpoznanie wojskowe;
- wsparcie dowodzenia;
- zabezpieczenie działań;
- współpraca z organizacjami wojskowymi i cywilnymi;
- informowanie opinii publicznej i współpraca z mediami;
- operacje informacyjne.

Odpowiedzialność narodowa nie wyklucza jednak możliwości chociażby częściowej realizacji któregoś z wymienionych zadań wspólnie z pozostałymi partnerami.

4.4. Dowodzenie operacjami wielonarodowymi NATO

Współczesne użycie sił zbrojnych do realizacji celów politycznych jednoznacznie ukazuje ich połączony charakter. Tendencje rozwoju sztuki wojennej pozwalają stwierdzić, iż w przewidywalnej przyszłości większość działań prowadzona będzie wspólnym wysiłkiem wszystkich środków polityki i rodzajów sił zbrojnych. Wyraźne są trendy operowania w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych wielonarodowymi siłami połączonymi. Współczesny wymiar użycia tych sił wykracza daleko poza wspólne działanie rodzajów sił zbrojnych w wymiarze narodowym.

Wielonarodowe operacje połączone wymagają odpowiedniej organizacji dowodzenia, która zapewni skuteczną realizację rozszerzonego spektrum zadaniowego przy udziale wielu państw biorących w niej udział.

Efektywne i skuteczne dowodzenie jest niezbędnym warunkiem dla osiągnięcia sukcesu każdej operacji wojskowej. Osiągnięcie zakładanych celów zarówno w okresie przygotowania jak i prowadzenia operacji w pierwszej kolejności zależy od osiągnięcia zdolności i rozwinięcia odpowiednich sił w właściwym miejscu i czasie. Skuteczny system dowodzenia będzie, więc podstawowym warunkiem umożliwiającym sprawne przygotowanie i kierowanie połączonymi operacjami wielonarodowymi, angażującymi różne rodzaje sił zbrojnych poszczególnych państw biorących w niej udział. Dlatego też, zrozumienie istoty i wymagań tych operacji oraz uwarunkowań organizacji dowodzenia jest istotnie ważne dla dowódców wszystkich szczebli dowodzenia biorących w niej udział.

Struktura dowodzenia

Uwarunkowania geopolityczne Europy na początku XXI wieku oraz zmiany w układzie polityczno-militarnym spowodowały konieczność zmiany struktur dowodzenia NATO i dostosowania ich do nowego ładu bezpieczeństwa w Europie.

Adaptacja sit zbrojnych NATO do zaistniałych warunków oraz zmiany w polityce obronnej miały istotny wpływ na kształt zintegrowanej struktury dowodzenia, która została zreorganizowana w celu lepszego odzwierciedlenia nowego stanu bezpieczeństwa. Będzie to nadal jednolita struktura międzynarodowa, zapewniająca jedność dowodzenia oraz zdolność podejmowania zadań w różnych operacjach Sojuszu. Przystosowano ją jednak do nowych wymagań, do których należy sprawne wprowadzanie w życie koncepcji Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF), zorganizowanie mniejszych liczebnie, ale bardziej elastycznych i mobilnych sił oraz dalsze rozwijanie europejskiej tożsamości bezpieczeństwa i obrony (EDSI) wewnątrz Sojuszu. Ponadto struktura dowodzenia musi uwzględniać coraz szerszy udział krajów z poza Sojuszu we wspólnych działaniach oraz powinna umożliwiać włączenie w skład struktur nowych państw członkowskich. Głównym elementem procesu adaptacji jest też finansowa oszczędność rozwiązań wykorzystywanych dla spełnienia wymagań politycznych i militarnych.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, Komitet Wojskowy przyjął we wrześniu 1994 roku założenia do długofalowego studium NATO. Prace nad tym studium zostały rozpoczęte przez Radę Północnoatlantycką, która poleciła Komitetowi Wojskowemu dokonać oceny zintegrowanej struktury wojskowej NATO i zaproponować nową strukturę, bardziej odpowiednią do wymagań nowego środowiska bezpieczeństwa. Kwestią najważniejszą było przy tym utworzenie sprawnej, skutecznej i elastycznej wojskowej struktury dowodzenia, która sprostałaby przyszłym wymaganiom.

W czasie, gdy trwały dalsze prace nad studium, ministrowie spraw zagranicznych uzgodnili na posiedzeniu w Berlinie w czerwcu 1996 roku kolejne ważne wytyczne określające zakres operacji NATO, dla których należy przygotować i wyposażyć nową strukturę dowodzenia.

Podczas posiedzenia berlińskiego z czerwca 1996 roku, ministrowie spraw zagranicznych NATO potwierdzili, że najważniejszym elementem adaptacji NATO jest zbudowanie europejskiej tożsamości bezpieczeństwa i

obrony wewnątrz Sojuszu, co pozwoli sojusznikom europejskim na bardziej spójny i skuteczny udział w operacjach i działalności Sojuszu będący wyrazem dzielenia się odpowiedzialnością, podejmowanie w razie potrzeby działań samodzielnych, pogłębienie partnerstwa transatlantyckiego. Ministrowie zaapelowali również o rozszerzenie zdolności Sojuszu do odgrywania nowych ról i prowadzenia nowych operacji związanych z zapobieganiem konfliktom, rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych, przy jednoczesnym utrzymaniu zdolności do obrony kolektywnej. To spektrum zadań miało zostać uzupełnione o zwiększenie udziału Sojuszu w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilizacji na całym obszarze euroatlantyckim drogą rozszerzenia i pogłębienia współpracy z krajami partnerskimi NATO.

Proces zmian struktur dowodzenia NATO ukierunkowany był na osiągnięcie w efekcie końcowym trzech zasadniczych celów[119]:

- zapewnienie efektywności i elastyczności działania;
- utrzymanie powiązań transatlantyckich;
- rozwinięcia wśród członków Sojuszu europejskiej tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony.

Nowe struktury musiały dać NATO zdolność do prowadzenia całej gamy działań, od operacji w myśl artykułu 5 do realizacji całkowicie nowych zadań wynikających ze zmieniających się warunków, włącznie z operacjami nie objętymi artykułem 5. Ponadto musiały zostać uwzględnione takie czynniki jak elastyczność i skuteczność działających sił, spójność Sojuszu, zasada wielonarodowości oraz względy finansowe.

Jako podstawę do dalszego procesu planowania przyjęto zasadę, że co najmniej dwa dowództwa CJTF muszą być zdolne do przeprowadzenia operacji na dużą skalę. Uzupełnieniem miała być zdolność do formowania wielu mniejszych lądowych i morskich dowództw CJTF. Miały one dowodzić siłami lądowymi w sile brygady lub dywizji oraz odpowiednimi wielkością komponentami morskimi i lotniczymi.

---

[119] M. Obrusiewicz, Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe, AON, Warszawa 2002, s.18.

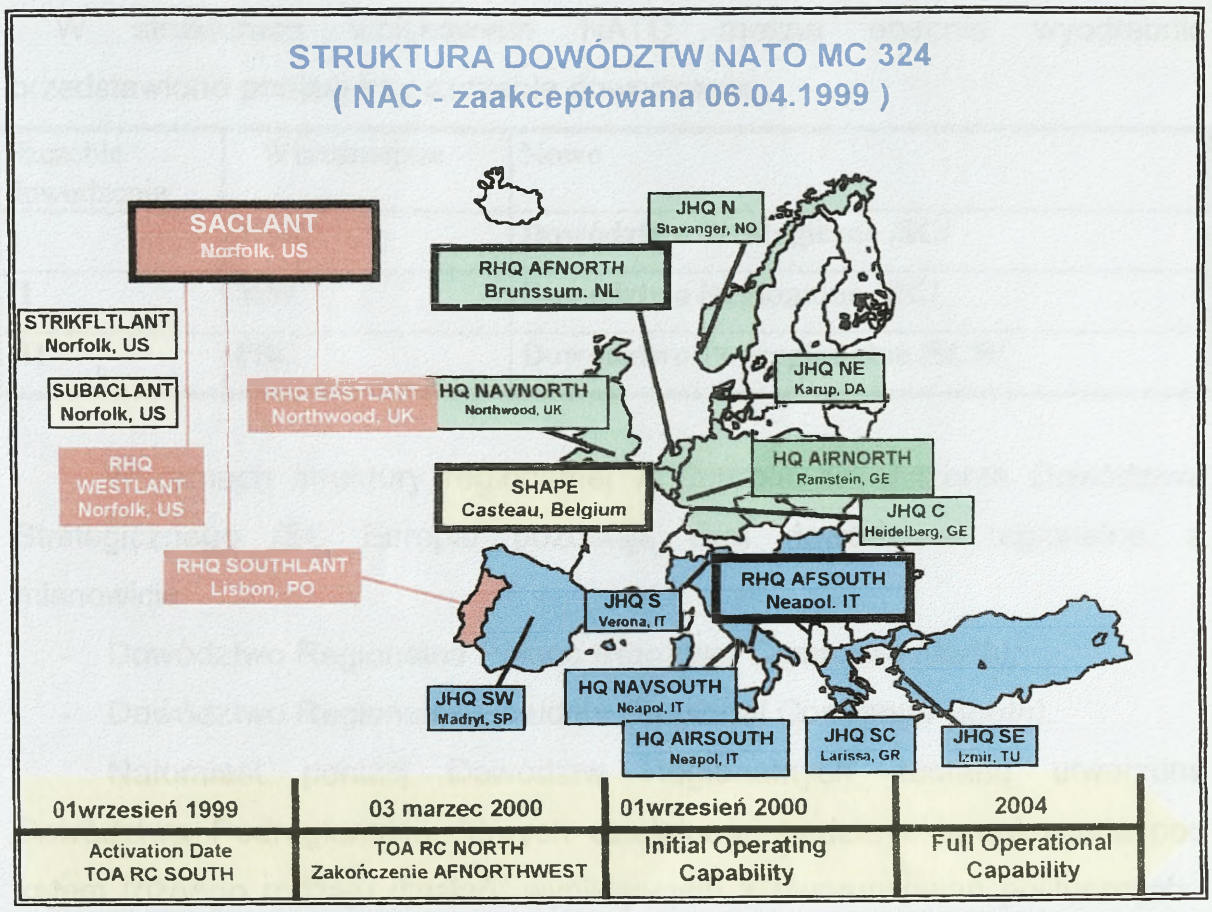
Proces adaptacji wojskowej struktury Sojuszu do skomplikowanych wymagań politycznych i militarnych osiągnął przełomowy moment pod koniec 1997 roku, gdy ogłoszono porozumienie o nowej strukturze dowództw wojskowych.

Na podstawie przyjętego komunikatu końcowego na spotkaniu Rady NATO w dniu 2 grudnia 1997 roku w Brukseli przyjęto „Plan wprowadzenia nowej struktury dowodzenia NATO", który obejmował dwie fazy[120]:

1) **Przygotowawcza** – dotycząca przygotowania dowództwa PSZ NATO w Europie do wdrożenia nowych struktur oraz opracowania dokumentów planistyczno-dyrektywnych.
2) **Realizacji** – przebiegająca według następujących etapów:
   - decyzja o realizacji – podjęta w grudniu 1998 roku;
   - decyzja o aktywizacji – dla wszystkich dowództw nowej struktury została podjęta na Szczycie Waszyngtońskim w kwietniu 1999 roku;
   - autoryzacja etatu pokojowego;
   - przekazanie dowodzenia przez istniejące dowództwa – zgodnie z procedurą przekazywania obowiązków (ToA);
   - osiągnięcie ograniczonej zdolności do działania;
   - osiągnięcie pełnej zdolności do działania.

Kilka dni później ministrowie obrony zatwierdzili całość struktury, a przede wszystkim modele, ilość i rozlokowanie dowództw wojskowych, na których zostanie oparta struktura. Nowa struktura (rys. 4.11.), będzie się składać z dwóch dowództw strategicznych (SC), jedno dla obszaru Atlantyku, drugie dla Europy, trzech dowództw regionalnych podległych SC Atlantyk oraz dwóch podległych SC Europa. Regionalnym dowództwom w Europie podlegać będą dowództwa komponentów oraz dowództwa podregionalne.

[120] Tamże, s.20

Rys.4.11. Nowa struktura dowództw NATO

Cechami charakterystycznymi nowej struktury jest:

- struktura dowództwa, która umożliwia prowadzenie zarówno operacji w myśl art. 5 oraz działań poza tym artykułem;
- zmniejszenie ilości szczebli dowodzenia z czterech do trzech;
- zmniejszenie ilości dowództw (Kwater Głównych) z 60 do 18;
- utrzymanie dwóch Dowództw Strategicznych kierowanych przez USA;
- realizacja odpowiednich obszarów dowodzenia mających na celu elastyczne wdrożenia koncepcji CJTF.

Nowa struktura pozwala Sojuszowi na bardziej skuteczną i elastyczną realizację całego spektrum zadań, umożliwia odpowiednie zaangażowanie partnerskich wspólnych działaniach krajów partnerskich oraz ułatwia integrację nowych członków z wojskowymi strukturami Sojuszu.

W strukturach wojskowych NATO można obecnie wyodrębnić przedstawione poniżej trzy szczeble dowodzenia:

Szczeble dowodzenia	Wcześniejsze	Nowe
I	**MNC**	**Dowództwo Strategiczne /SC/**
II	**MSC**	**Dowództwo Regionalne /RC/**
III	**PSC**	**Dowództwo Podregionalne /SCR/**

W ramach struktury regionalnej w Europie, w obszarze Dowództwa Strategicznego /SC Europa/ pozostają dwa dowództwa regionalne, a mianowicie:

- Dowództwo Regionalne Północ *(Regional Command North);*
- Dowództwo Regionalne Południe *(Regional Command South).*

Natomiast poniżej Dowództw Regionalnych zostaną utworzone Dowództwa Podregionalne, których działalność będzie ukierunkowana pod kątem różnego rodzaju działań, wynikających z uwarunkowań politycznych i strategicznych w regionie. Główną przyczyną utworzenia tego szczebla dowodzenia jest konieczność zwiększenia elastyczności działania oraz interesy narodowe państw członkowskich.

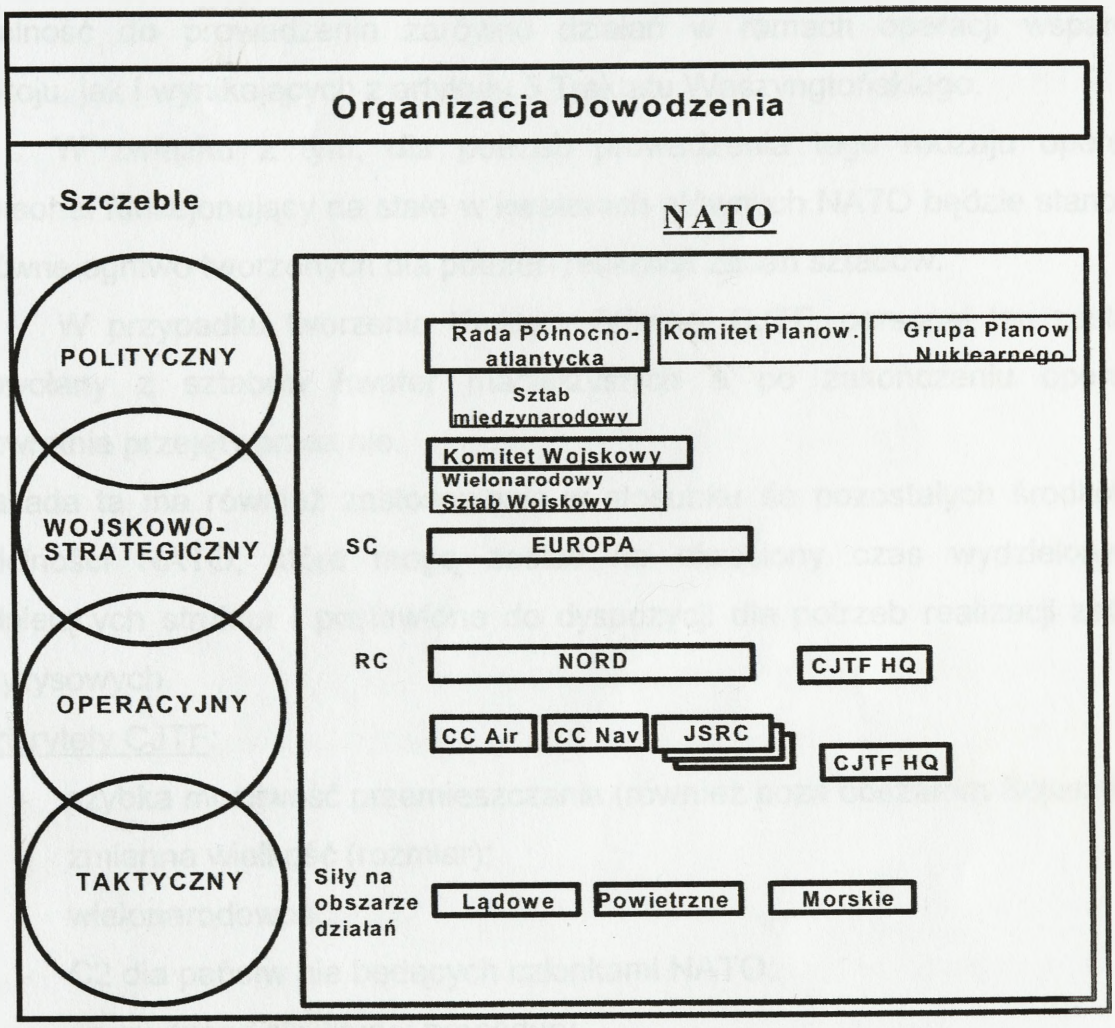
W strukturze regionalnej zostaną również utworzone dwa funkcjonalne Dowództwa Komponentów dla potrzeb sił powietrznych i marynarki wojennej, których obszar odpowiedzialności obejmuje cały region.

Ogólny przegląd nowej struktury przedstawiają dane zamieszczone w formie tabelarycznej.

SC Atlantic	Norfolk	USA	(poprzednio SACLANT) SC Atlantic będzie się składać z 1 SC HQ i 3 RC-HQs, a więc w sumie 4 NATO-HQs tak jak oba Combatant Commands.
RC WESTLANT	Norfolk	USA	
RC SOUTHEAST	Lizbona	Portugalia	
RC EASTLANT	Northwood	Wielka Brytania	
STRIKFLTLANT	Norfolk	USA	

SUBACLANT	Norfolk	USA	
SC Europa	Mons	Belgia	(poprzednio SACEUR) W Europie będzie 1 SC, 2 RCs i 11 JSRC lub np. CC, co oznacza 14 NATO-HQs.
RC NORTH	Brunsum	Holandia	(poprzednio CINCENT)
JSRC NORTH	Stavanger	Norwegia	(COMNORTH jako Joint-HQ)
JSRC NORTH-EAST	Karup	Dania	(BALTAP jako Joint HQ)
JSRC CENTRAL	Heidelberg	Niemcy	
CC AIR	Ramstein	Niemcy	
CC NAVAL	Northwood	Wielka Brytania	Ta kwatera główna (HQ) będzie znowu RC w obszarze SC ATLANTIC jako RC EASTLANT i równocześnie SRC jako CC NAVAL w obszarze SC Europa, (tutaj RC North).
RC SOUTH	Neapol	Włochy	
JSRC SOUTH	Verona	Włochy	
JSRC SOUTH WEST	Madryt	Hiszpania	
JSRC SOUTH-CENTRAL	Larysa	Grecja	
JSRC SOUTH - EAST	Izmir	Turcja	
CC NAVAL	Neapol	Włochy	
CC AIR	Neapol	Włochy	

Natomiast ogólny schemat nadbudowy wojskowo-politycznej oraz elementy struktury dowodzenia NATO przedstawia poniżej zamieszczony rysunek.

Rys.4.12. Schemat organizacji dowodzenia NATO

Koncepcja Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF)

W ramach dopasowania struktur i procedur Paktu Północnoatlantyckiego do wymagań wynikłych z potrzeb realizacji nowego rodzaju zadań, wojskowe struktury dowództw oraz polityczna struktura dowodzenia uległy przekształceniu. Z tego też względu w ramach koncepcji CJTF istniejąca dla potrzeb obrony Sojuszu stała struktura dowództw NATO została w ten sposób uelastyczniona, ażeby w przyszłości dla potrzeb zachowania zdolności obronnych zapewnić w krótkim czasie zdolność do tworzenia i

przemieszczenia kwater głównych do regionu kryzysowego wewnątrz lub poza obszarem NATO.

Rozmieszczone w rejonie konfliktu kwatery główne powinny mieć zdolność do prowadzenia zarówno działań w ramach operacji wsparcia pokoju, jak i wynikających z artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego.

W związku z tym, dla potrzeb prowadzenia tego rodzaju operacji personel funkcjonujący na stałe w kwaterach głównych NATO będzie stanowił główne ogniwo tworzonych dla potrzeb realizacji zadań sztabów.

W przypadku tworzenia Kwatery Głównej CJTF, personel ten zostaje powołany z sztabów kwater macierzystych a po zakończeniu operacji powrotnie przejęty przez nie.

Zasada ta ma również zastosowanie w stosunku do pozostałych środków i zdolności NATO, które mogą zostać na określony czas wydzielone z istniejących struktur i postawione do dyspozycji dla potrzeb realizacji zadań kryzysowych.

Priorytety CJTF:

- szybka możliwość przemieszczania (również poza obszarem Sojuszu);
- zmienna wielkość (rozmiar);
- wielonarodowość;
- C2 dla państw nie będących członkami NATO;
- sprawdzone struktury i procedury.

W celu stworzenia optymalnych warunków dla potrzeb właściwego funkcjonowania struktur dowodzenia, NATO opracowało nową koncepcję współpracy dowództw ażeby zapewnić skuteczniejszą koordynację pomiędzy różnymi szczeblami dowodzenia. Nowe koncepcje oparto na oszczędnym, wielofunkcyjnym podejściu do globalnej struktury dowodzenia, która zakłada relacje dowodzenia na zasadzie „wspierający-wspierany" - jest to jeden z kluczowych elementów wewnętrznych relacji dowodzenia kształtujących rozwój nowej struktury. Jego zadaniem jest zapewnienie Radzie Północnoatlantyckiej, Komitetowi Wojskowemu i dowódcom wszystkich szczebli większej elastyczności w przenoszeniu ciężaru dowodzenia tam,

gdzie jest to konieczne. Ponadto, układ ten łączy silniej oba dowództwa strategiczne niż obecne rozwiązania. Zwiększa również elastyczność NATO, a przede wszystkim przedłuża okres prowadzenia operacji wojskowych.

Nowa koncepcja zakłada również, większy niż dotychczas nacisk na prowadzenie operacji NATO na szczeblu regionalnym, przy uwzględnianiu rosnącej współzależności regionów oraz zwrócenie większej uwagi na wymiar wielonarodowy personelu obsadzającego nowe sztaby.

Planowanie operacji wielonarodowych

Wielonarodowe operacje połączone prowadzone są na trzech poziomach dowodzenia: strategicznym, operacyjnym i taktycznym (rys.4.13.).

Na szczeblu strategicznym ma miejsce przekształcenie woli politycznej w cele polityczne i uzgodnienie działań wszystkich będących do dyspozycji sił i środków (militarnych i paramilitarnych), w sposób zapewniający osiągnięcie celów określonych przez kierownictwo polityczne. Na tej podstawie naczelne dowództwo wojskowe, będąc zarazem organem doradczym kierownictwa politycznego określa strategiczne cele wojskowe oraz wydziela odpowiednie siły i środki.

Prowadzenie operacji połączonej z perspektywy strategicznej to koordynacja wszystkich elementów składających się na możliwości państwa (sojuszu).

Obok sił zbrojnych zaliczyć do nich można potencjał ekonomiczny, możliwości polityczne, informacyjne (oddziaływania na opinię światową) i technologiczne. Integracja i koordynacja tych składników siły państwa (sojuszu) to właśnie strategiczny poziom operacji połączonej. Strategia postrzegana przy tym być powinna jako ogólna „filozofia" użycia posiadanych sił i środków, a nie jako bezpośrednie prowadzenie operacji połączonej.[121]

[121] M.Wiatr, Zasady i procedury przygotowania oraz prowadzenia kampanii (operacji) wielonarodowych połączonych sił Sojuszu, Warszawa, AON, 2000, s.14.

Rys.4.13. Zadania szczebli dowodzenia

Pomiędzy poziomem dowodzenia wojskowo-strategicznego a taktycznego umiejscowione jest **dowodzenie operacyjne**, które na podstawie wytycznych dowództwa strategicznego przekształca cele strategiczne w cele operacyjne. Ponadto wypracowuje możliwości działania, ujmuje je w koncepcjach i planach, wydaje dyrektywy dla dowództw taktycznych oraz koordynuje działaniami rodzajów sił zbrojnych oraz operacjami o charakterze wielonarodowym.

Dowodzenie operacyjne nie jest dowiązane do konkretnego szczebla dowodzenia wojskowego i nie jest powiązane z konkretnym rozmiarem/ilością sił. Działa zasadniczo w skali całości sił zbrojnych, z reguły w wymiarze sojuszniczym (wielonarodowym) i w obszarze całego spektrum zadaniowego.[122]

[122] Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000, rozdz. 3.

Tak więc, jego funkcję można porównać do „łącza" pomiędzy poziomem strategii wojskowej a taktyką.[123] Połączenie strategii wojskowej i taktyki znajduje swoje pierwsze odzwierciedlenie w idei operacyjnej, rozwijanej w ramach procesu planowania w koncepcję operacyjną, która z kolei jest podstawą do opracowania planu operacyjnego.

Dowodzenie operacyjne kieruje całokształtem przedsięwzięć wojskowych poprzez synchronizowane działania podporządkowanych sił, prowadząc gdzie to konieczne uzgodnienia z narodowymi oraz międzynarodowymi organizacjami działającymi na obszarze operacji. Ponadto określa, w jakim celu jest prowadzona operacja, w jaki sposób, kiedy, gdzie i z jakimi siłami.

System planowania NATO

Na podstawie dokumentów Komitetu Wojskowego (MC), a w szczególności zaś w oparciu o MC 133/3 opracowuje się serię dokumentów AJP, w której podstawowy dokument stanowi AJP O1.

W następnej kolejności w oparciu o podstawowe dokumenty planistyczne zostają przez dowództwa strategiczne NATO *(SACEUR i SACLAND)* opracowywane wytyczne do planowania operacyjnego *(„BI-S.C. Guidelines for Operational Planning")*, które zawierają m.in. ogólny przegląd zasad wyprowadzonych ze strategii Sojuszu i ustaleń politycznych na szczeblu dowództwa strategicznego, określają przydział zadań i zakres odpowiedzialności Dowództw Regionalnych a ponadto definiują zasadnicze standardy oraz procedury planowania wewnątrz zintegrowanych struktur wojskowych NATO.

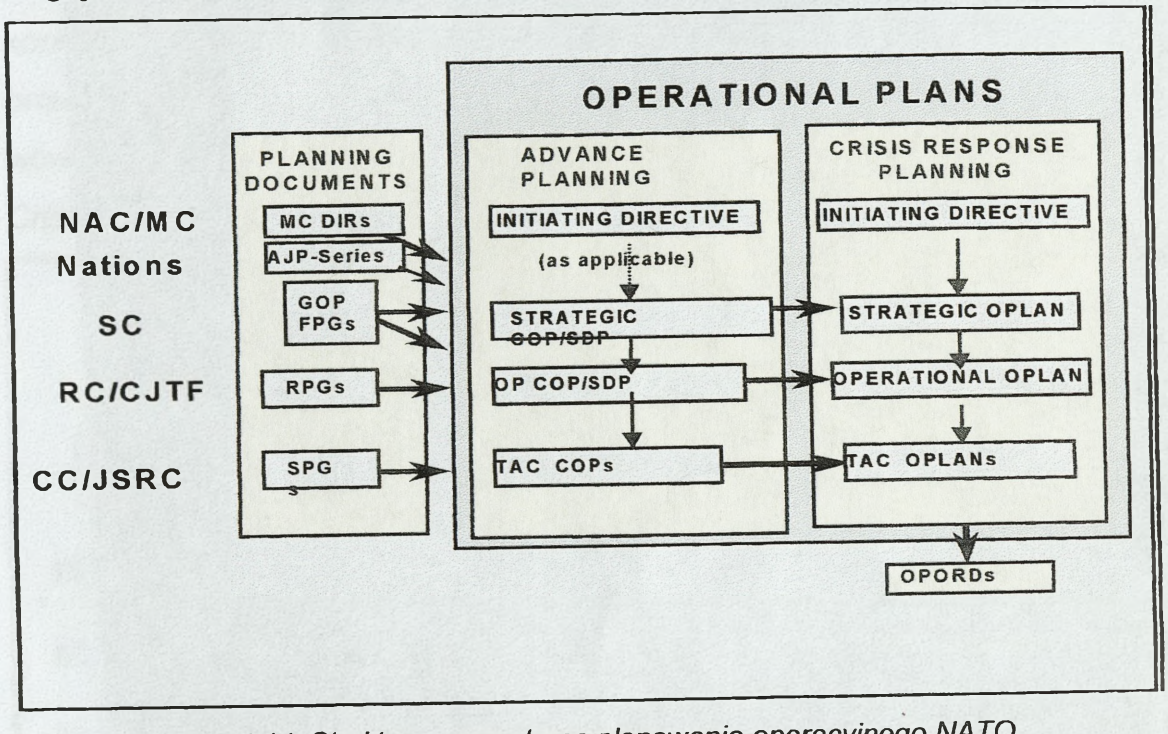
Jako uzupełnienie wytycznych do planowania operacyjnego (GOP) wydawane są również *Functional Planning Guides (FPG),* które regulują płaszczyzny funkcjonalne, jak np. planowanie operacyjne na szczeblu komponentów rodzajów sił zbrojnych, działania w powietrzu i z powietrza oraz wspólne lub specyficzne zadania rodzajów sił zbrojnych.

---

[123] Operative Leitlinie für die Einsätze der Streitkräfte, Bonn 1999, s.3.

Regional Planning Guides (RPG) są specjalnymi wytycznymi do planowania szczebla dowództwa regionalnego, obowiązujące w danym regionie NATO, które tworzone są w oparciu o strukturę GOP/ FPG.

Struktura wewnętrzna planowania operacyjnego NATO z uwzględnieniem dokumentów planistycznych przedstawiona jest na rys.4.14.

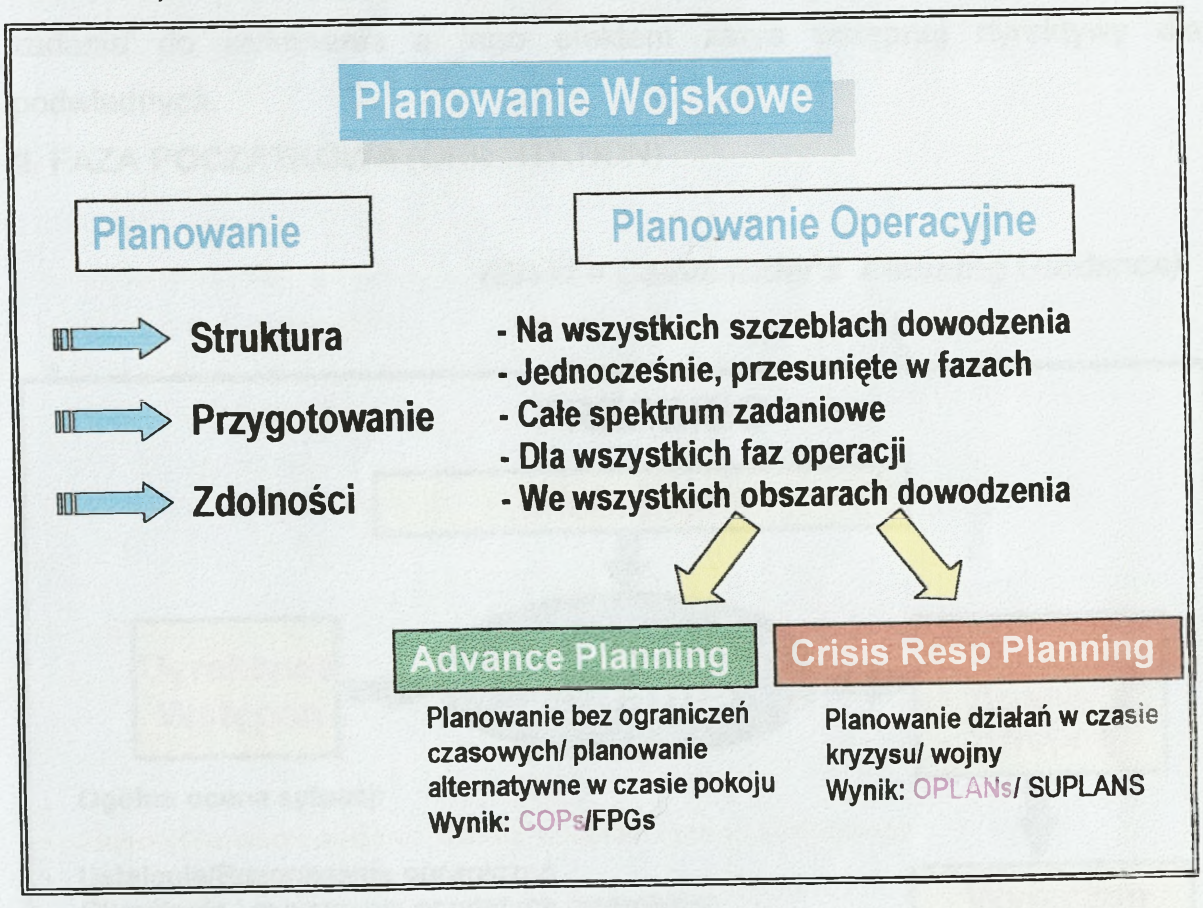
Rys.4.14. Struktura wewnętrzna planowania operacyjnego NATO

Proces planowania operacyjnego może zostać zainicjowany w wyniku zmian sytuacji politycznej lub militarnej w danym regionie. Z reguły w początkowej fazie kryzysu dowódcy szczebla strategicznego otrzymują od Rady NATO, Komitetu Planowania Obronnego lub Komitetu Wojskowego dyrektywę wstępną *(Initiating Directive)*, stanowiącą podstawę do uruchomienia procesu planowania operacyjnego, który w zależności od sytuacji może mieć charakter *Advanced Planning* lub *Crisis Response Planning* (rys.4.15).

Pierwszy z nich można porównać do planowania alternatywnego prowadzonego w okresie pokoju. Ma on charakter planowania długofalowego, realizowanego bez ograniczeń czasowych, którego wynikiem są tzw. *Contingency Plans (COPs) i Standig Defence Plans.* Plany te opracowywane

są w oparciu o przewidywalne potencjalne zagrożenia, które mogą mieć miejsce w obszarze odpowiedzialności któregoś z dowództw strategicznych NATO.

Natomiast drugi z wymienionych *Crisis Response Planning* związany jest z planowaniem działań w okresie kryzysu/ wojny w odniesieniu do konkretnej zaistniałej w określonym regionie sytuacji, które zazwyczaj prowadzone jest pod naciskiem czasu. Jeżeli jest to tylko możliwe zostaje wówczas jako podstawa wykorzystany i rozwijany istniejący COP. Wynikiem *Crisis Response Planning* jest *Operations Plan (OPLAN).*[124]

Rys. 4.15. Rodzaje planowania NATO

[124] MC 133/3 NATO's Operational Planning System, 1999.

Etapy procesu planowania NATO (zgodne z GOP)

Proces planowania operacyjnego podzielony jest na 5 faz:

1) Wstępna
2) Początkowa
3) Opracowanie koncepcji operacji
4) Opracowanie planu operacji
5) Weryfikacja planu operacji

I. FAZA WSTĘPNA (INITIATION) **(Efekt = Initiating Directive)**

Zasadniczą czynnością tego etapu jest otrzymanie lub określenie zadania do wykonania a jego efektem zarys wstępnej dyrektywy dla podwładnych.

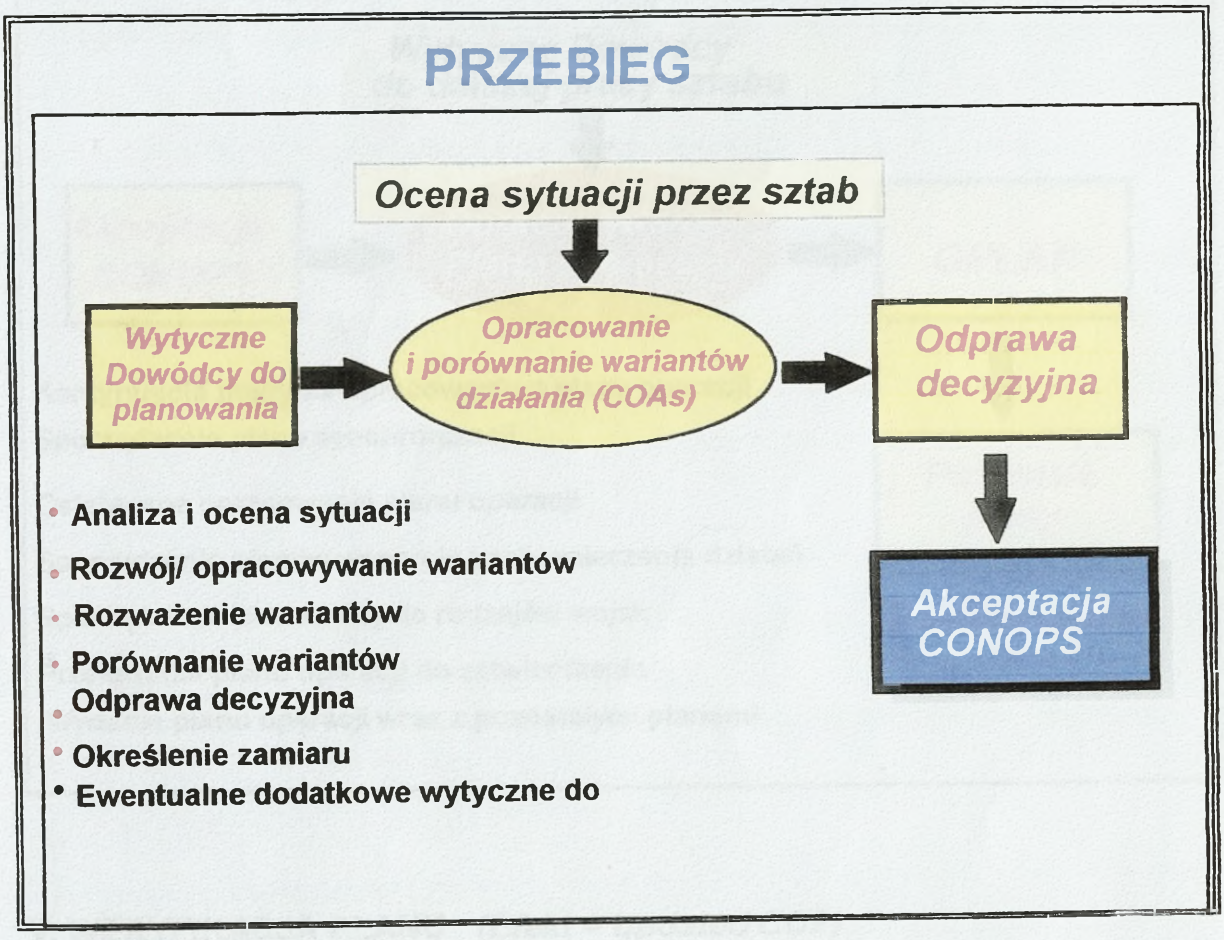
II. FAZA POCZĄTKOWA (ORIENTATION)

(Efekt = Commander's Planning Guidance)

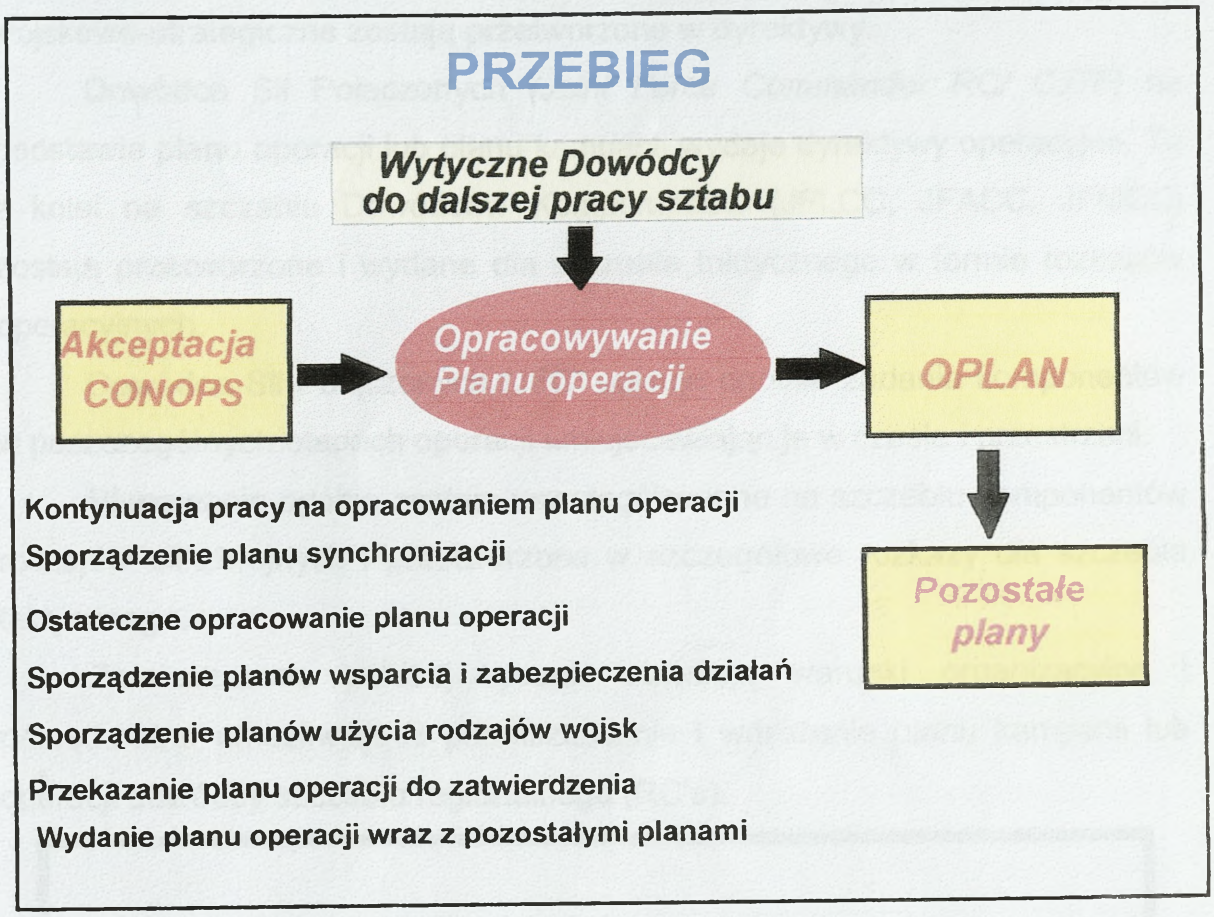
III. KONCEPCJA OPERACJI

(Efekt = Concept of Operations)

IV. OPRACOWANIE PLANU DZIAŁANIA (PLAN DEVELOPMENT)

(Efekt = Akceptacja COP / OPLAN)

V. WERYFIKACJA PLANU *(Efekt = Updated COP)*

Faza piąta w praktyce oznacza ciągły proces kontroli i aktualizacji planów, prowadzony w celu sprawdzenia, czy opracowane plany niezależnie od zmian sytuacji nadal są możliwe do wykorzystania. Rezultatem tego etapu są uaktualnione (często zmodyfikowane) plany operacyjne.

Uogólniając można stwierdzić, że proces planowania operacyjnego (OPP) stanowi wspólną dla wszystkich dowództw NATO procedurę postępowania, która umożliwia efektywne wykorzystanie twórczej pracy sztabów wielonarodowych. Pomimo nieznacznych różnic terminologicznych, proces ten nie różni się w sposób zasadniczy od procedur narodowych państw członkowskich Sojuszu, choć z założenia dotyczy znacznie szerszego i bardziej skomplikowanego zakresu problemów.

Stawianie zadań

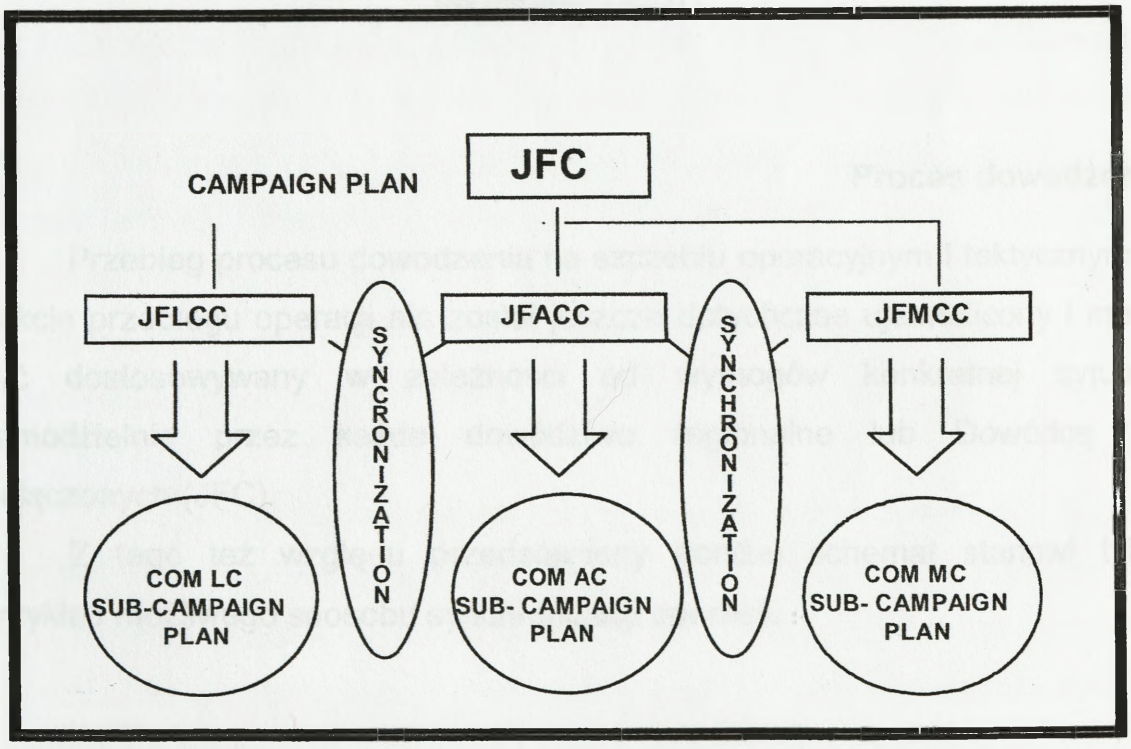
W ramach stawiania zadań dyspozycje i wytyczne polityczne i wojskowo-strategiczne zostają przetworzone w dyrektywy.

Dowódca Sił Połączonych *(Joint Force Commander RC/ CJTF)* na podstawie planu operacji lub planu kampanii wydaje dyrektywy operacyjne. Te z kolei na szczeblu Dowódców Komponentów (JFLCC, JFACC, JFMCC) zostają przetworzone i wydane dla szczebla taktycznego w formie rozkazów operacyjnych.

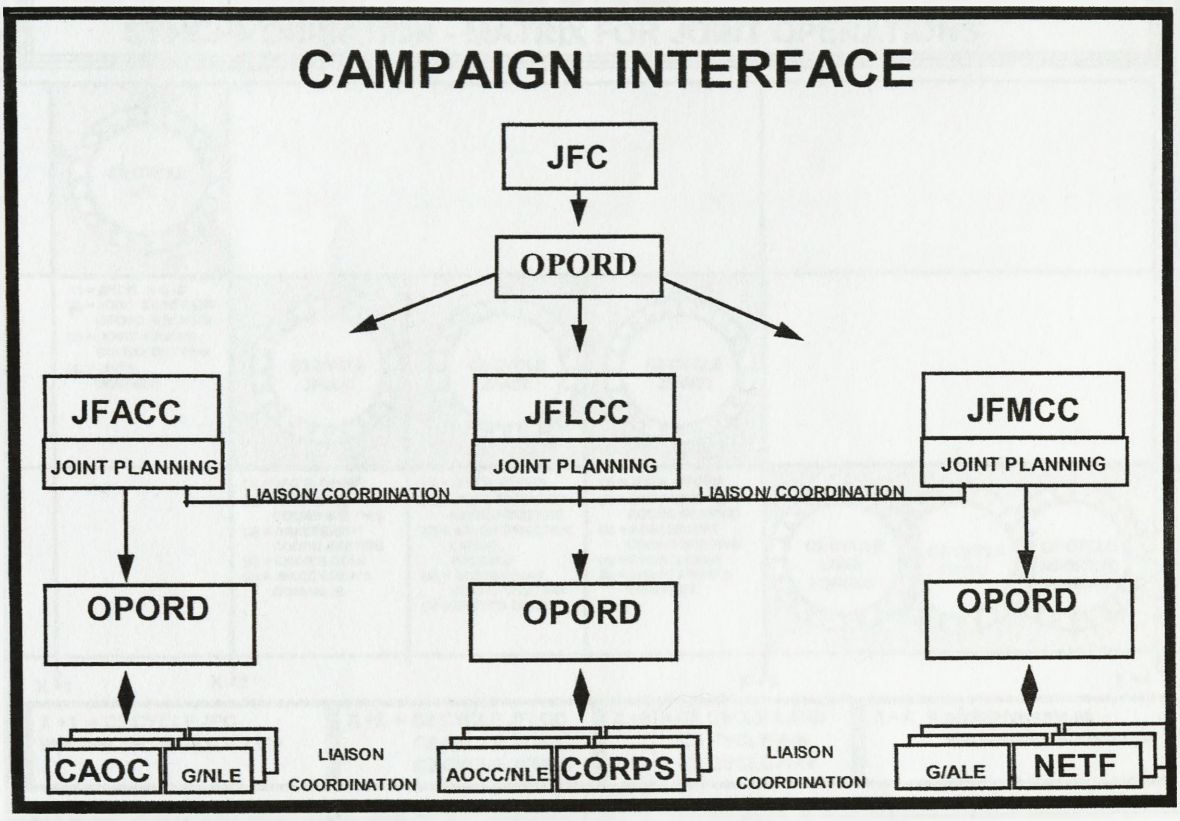
Dowódca Sił Połączonych (JFC) opisuje ogólnie zadania komponentów w poszczególnych etapach operacji umiejscawiając je w czasie i przestrzeni.

Planowanie ogólne zostaje uszczegółowione na szczeblu komponentów rodzajów sił zbrojnych i przetworzone w szczegółowe rozkazy dla szczebla taktycznego.

Zamieszczone poniżej rysunki obrazują warunki organizacyjne i proceduralne umożliwiające przekształcenie i wdrożenie planu kampanii lub operacji dowódcy szczebla regionalnego (RC's).

Rys.4.16. Warunki wdrożenia planu kampanii lub operacji dowódcy szczebla regionalnego NATO.

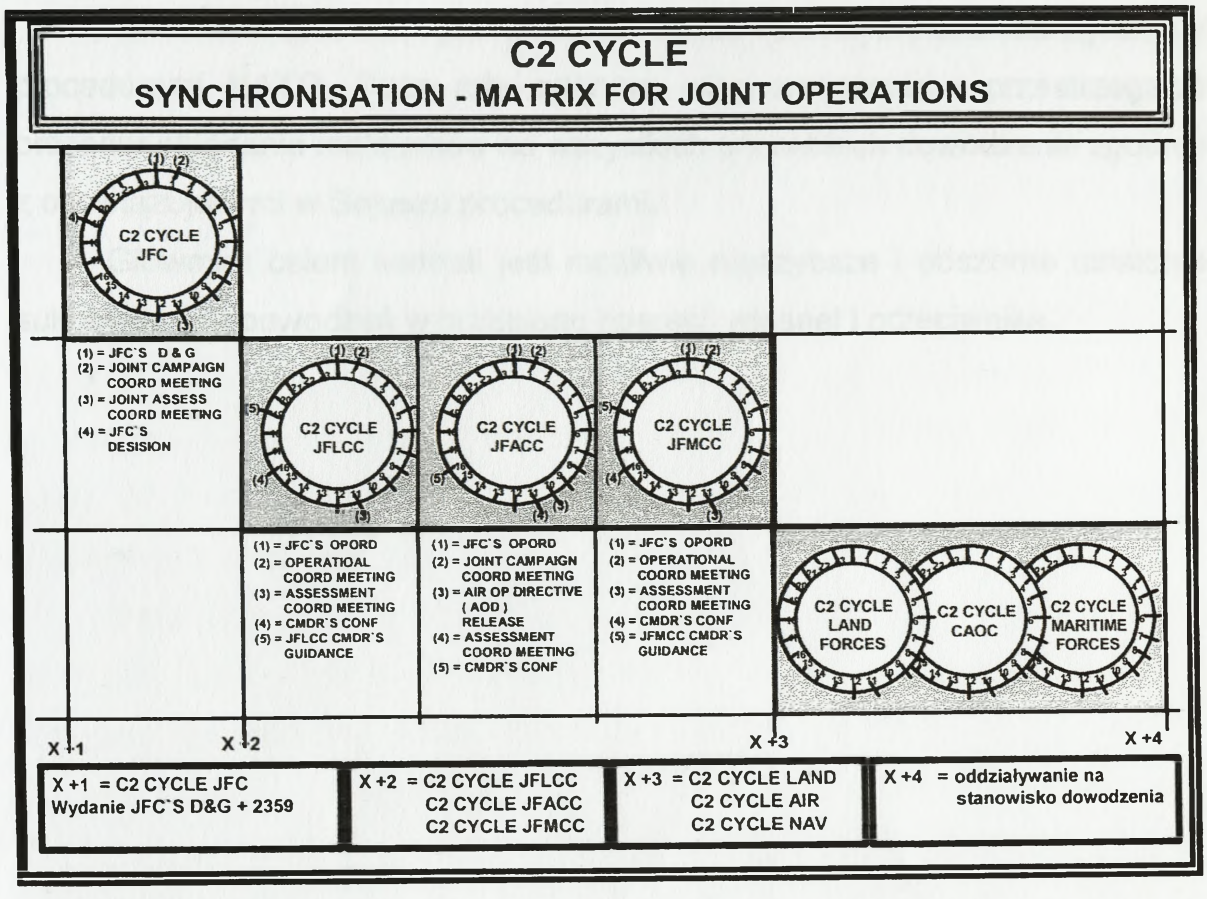

Rys.4.17. Warunki wdrożenia planu kampanii lub operacji dowódcy szczebla Regionalnego NATO.

Proces dowodzenia

Przebieg procesu dowodzenia na szczeblu operacyjnym i taktycznym w trakcie przebiegu operacji nie został jeszcze dotychczas ujednolicony i może być dostosowywany w zależności od wymogów konkretnej sytuacji samodzielnie przez każde dowództwo regionalne lub Dowódcę Sił Połączonych (JFC).

Z tego też względu przedstawiony poniżej schemat stanowi tylko przykład możliwego sposobu synchronizacji operacji.

Struktura i przebieg odpraw koordynacyjnych *(meetings)* wewnątrz sztabów regulowana jest przez *Functional Planning Guides* komponentów. Uzgodnienia mogą zostać znacznie ułatwione poprzez wspólne stacjonowanie komponentów. Jednakże struktura dowodzenia może powodować przestrzenne rozdzielenie dowództw komponentów. W takiej sytuacji niezbędna jest wymiana grup oficerów łącznikowych oraz wydajny i zapewniający ciągłość system informacyjny.

Kontrola

Po rozpoczęciu działań zbrojnych kierowanie operacją wymaga ciągłego uwzględniania szybko zmieniającej się sytuacji. Powoduje to konieczność nieustannego śledzenia i ustalania zmian zaistniałych w stosunku do pierwotnego planu operacji i wprowadzenia ich poprzez uporządkowany proces dowodzenia uzgodniony pomiędzy Dowódcą Sił Połączonych (JFC) a podporządkowanymi mu dowódcami komponentów oraz wyższym szczeblem dowodzenia.

Kontrola realizowana jest poprzez analizę i ocenę meldunków zgodnie z procedurami NATO. Dużą rolę odgrywa więc znajomość i przestrzeganie procedur składania meldunków na wszystkich szczeblach dowodzenia zgodnie z obowiązującymi w Sojuszu procedurami.

Głównym celem kontroli jest możliwie najszybsze i obszerne ustalenie sukcesów i niepowodzeń w przebiegu operacji własnej i przeciwnika.

Wnioski i konstatacje końcowe

Operacje powietrzno-lądowe stanowią szczególny, bardzo złożony i jednocześnie trudny obszar badań. Niepowtarzalność zjawisk zachodzących na polu walki, której są integralną częścią, uniemożliwia pełne zastosowanie w czasie badań metod empirycznych. Stąd dla osiągnięcia zakładanych celów badawczych stosowano głównie metody teoretyczne i heurystyczne. W toku badań dążono do udzielenia odpowiedzi na zasadnicze pytanie - jakie są przewidywane kierunki zmian (perspektywy) działań powietrzno-lądowych?

Zmierzając do uzyskania odpowiedzi na tak postawione pytanie konieczne było zidentyfikowanie genezy działań powietrzno-lądowych, następnie dokonanie diagnozy obecnego stanu tego zjawiska, jego powiązań z przeszłością oraz ewentualnego oddziaływania na ich przyszły kształt.

Pojęcie „operacja powietrzno-lądowa" jest różnie interpretowane. Często jest utożsamiane z pojęciem działań (walki) powietrzno-lądowych. Prof. S. Koziej[125] postrzega działania powietrzno-lądowe jako sumę działań lądowych i powietrznych, w których przeważają działania bojowe realizowane przez siły naziemne. W pracy „Podstawowe kategorie sztuki wojennej"[126], działania powietrzno - lądowe traktują jako wspólne wykonywanie zadań przez formacje desantowo - szturmowe z lądowymi zgrupowaniami taktycznymi. Z kolei autorzy „Teoretycznych podstaw działań połączonych" uważają, że działania powietrzno- lądowe to działania, w których biorą udział komponenty powietrzne i lądowe z różnych rodzajów wojsk, kierowane przez jednego dowódcę.[127]

Uwzględniając powyższe postulaty w niniejszym opracowaniu przyjęto, że o operacjach (walkach, działaniach) powietrzno-lądowych, można mówić wówczas, gdy prowadzone są jednocześnie w powietrzu i na lądzie.

---

[125] Koziej S. i inni, Podstawowe problemy działań powietrzno - lądowych, Warszawa 1993.
[126] Podstawowe kategorie sztuki wojennej, Warszawa 1996.
[127] Teoretyczne podstawy operacji połączonych „ Podstawy", Warszawa 1999, s.20.

Z pojęciem operacji powietrzno-lądowych wiążą się nierozłącznie takie pojęcia jak: działania aeromobilne i działania powietrzno-desantowe. Teoretycy państw zachodnich wyróżniają trzy rodzaje działań desantowych: aeromobilne (airmobile operations), powietrzno-desantowe (airborne operations) i morskie operacje desantowe (amfibiousoperations).

Działania aeromobilne są działaniem, w którym wojska i ich wyposażenie manewruje na polu walki przy pomocy aparatów latających, w celu zaangażowania się w walkę lądową.[128] Wykonuje się je na śmigłowcach.

Działania powietrzno-desantowe są połączonym działaniem obejmującym przemieszczenie sił lądowych drogą powietrzną do rejonu celu.[129] Są to wszelkie przemieszczenia sił lądowych na samolotach.

Morskie działania desantowe definiowane jako: „Działanie wszczęte z morza przez Marynarkę Wojenną i siły lądujące na nieprzyjacielskim lub potencjalnie nieprzyjacielskim wybrzeżu".

Ponadto w materiałach źródłowych autorzy wyróżniają również działania powietrznomanewrowe,[130] rozumiane jako suma działań wojsk powietrzno-manewrowych (przystosowanych do manewru drogą powietrzną) i etatowych lub przydzielonych, oddziałów i pododdziałów lotnictwa wojsk lądowych.

W Polsce pojęcie działania aeromobilne ma inne, szersze znaczenie. Zgodnie z Regulaminem działań Wojsk Lądowych do działań aeromobilnych zalicza się wszelkie działania, w których związki taktyczne (oddziały, pododdziały) wykonują manewr nad polem walki na śmigłowcach (samolotach), w celu prowadzenia walki lądowej w formie działań powietrznoszturmowych[131] (desantowo-szturmowych), powietrzno-desantowych oraz działania lotnictwa wojsk lądowych.[132] Definicja ta odpowiada przyjętej w Polsce strukturze sił aeromobilnych, które zgodnie z

---

[128] ATP-35B (7-1).
[129] Tamże, (8-1).
[130] Regulamin FM 57-35.
[131] Formacjami desantowo - szturmowymi wg autorów niniejszej pracy są: taktyczne desanty powietrzne, morskie, grupy desantowo-szturmowe, grupy specjalne i inne zgrupowania taktyczne przemieszczane drogą powietrzną. Natomiast lądowe zgrupowania taktyczne rozumiane są jako zbiór połączonych sił wojsk lądowych, którego zasadniczym trzonem jest batalion (bz, bcz), w którego skład mogą wchodzić pododdziały rodzajów wojsk.
[132] Regulamin działań Wojsk Lądowych, Warszawa 1999.

najnowszymi strukturami organizacyjnymi Sił Zbrojnych RP znalazły się w korpusach, które podporządkowane są dowództwu Wojsk Lądowych.[133]

Powstaje pytanie czy tylko wojska lądowe mogą prowadzić i prowadzą działania w trzecim - powietrznym wymiarze? Z badań wynika, że Siły Powietrzne i Marynarka Wojenna posiadają środki walki i transportu powietrznego zapewniające im ruchliwość powietrzną (aeromobilność), a więc mogą także prowadzić tego rodzaju działania. Można więc stwierdzić, że działania w wymiarze powietrzno - lądowym mogą prowadzić (samodzielnie lub wspólnie) wszystkie rodzaje sił zbrojnych.

O złożoności problemu świadczy również fakt, że wiele pojęć dotyczy zjawisk (działań) realizowanych w różnych środowiskach, przez różne siły[134] i przy pomocy różnych środków. Współczesne wojska mogą prowadzić działania zarówno w środowisku lądowym, powietrznym, jak i wodnym. Mogą być prowadzone w jednym środowisku, jednak z reguły stanowią one połączenie równoczesnych działań w kilku środowiskach.

Z analizy doświadczeń z ostatnich wojen lokalnych i konfliktów zbrojnych wynika, że z reguły były one prowadzone we wszystkich wymiarach dostępnych dla stron starcia, w tym w wymiarze powietrzno-lądowym.

Na możliwość prowadzenia działań powietrzno-lądowych duży wpływ ma ewolucja środków walki. W ramach tejże ewolucji ważne miejsce zajmuje dążenie do zwiększenia ruchliwości, w tym ruchliwości powietrznej. Efektem tego jest ciągłe doskonalenie środków walki i transportu powietrznego, co determinuje możliwość przewozu wojsk drogą powietrzną – zarówno w czasie pokoju jak i wojny. Szczególne znaczenie dla tego procesu mają ewolucyjne zmiany śmigłowców, które okazały się bardzo przydatne na współczesnym polu walki i na stałe weszły na wyposażenie wszystkich rodzajów sił zbrojnych.

---

[133] Zieliński J., Kaczmarek W., Sikorski., Metodologiczne podstawy sztuki operacyjnej wojsk lądowych, Warszawa 2001.

[134] **Siły** - wojsko, grupy wojskowe, oddziały wojskowe: Siły lądowe, powietrzne, pancerne. Siły wroga. Siły szturmowe, zaczepne. Koncentrować, rozpraszać siły. Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1996

Wzrostowi znaczenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym sprzyja utrwalająca się w ostatnim okresie tendencja ograniczania (zmniejszania) liczebności poszczególnych armii świata. Powoduje to zmniejszenie nasycenia siłami i środkami obszaru ewentualnych działań. Uważa się, że jednym ze środków rekompensujących niedobór sił może być zwiększenie ruchliwości powietrznej wojsk. Dzięki temu, oprócz zysku czasu niezbędnego na pokonanie znacznych odległości możliwe jest ominięcie naturalnych i sztucznych przeszkód terenowych, utrudniających lub uniemożliwiających ruch wojsk po lądzie. Manewr drogą powietrzną stwarza także szansę zmniejszenia skutków destrukcyjnego oddziaływania przeciwnika.

Badania dotychczasowych przemian wojsk w zakresie dostosowania do działań w wymiarze powietrzno-lądowym wskazują na istnienie kilku tendencji, które prawdopodobnie również w przyszłości nie powinny ulec zmianie. Należy przypuszczać, że podobnie jak dotychczas będą to:

- dostosowanie środków (przede wszystkim ciężkiego sprzętu – pojazdów) używanych przez desantowane wojska do możliwości środków transportu powietrznego;
- dostosowanie środków transportu powietrznego (samolotów, śmigłowców itp.) używanych do desantowania wojsk, do potrzeb w zakresie desantowania określonych sił i środków (przede wszystkim ciężkiego sprzętu – pojazdów);
- wyposażenie wojsk w środki zdolne do samodzielnego manewru powietrznego (budowa powietrzno – lądowych, a w przyszłości uniwersalnych wozów bojowych).[135]

Obserwując ewolucję środków zdolnych do manewru drogą powietrzną można zauważyć kilka zasadniczych kierunków zmian. Dotyczą one możliwości informacyjnych, manewrowych, ochronnych i obronnych, rażenia i samowystarczalności.[136]

---

[135] Zieliński J., Kaczmarek W., Sikorski., Metodologiczne podstawy, op.cit.

[136] Nieco inne ujęcie tych kierunków prezentuje w swojej książce „Wojna czy pokój" płk prof. dr hab. Ścibiorek. Wymienia on: mobilność (ruchliwość), skuteczność ogniowo – elektronicznego oddziaływania; odporność na uderzenia, uniwersalność [w:] Z. Ścibiorek, Wojna czy pokój?, Wrocław 1999, s.35.

Można stwierdzić, że w rozwoju środków walki nadal będzie istniała tendencja do zwiększenia możliwości własnego oddziaływania na przeciwnika przy jednoczesnym maksymalnym zabezpieczeniu się przed podobnym oddziaływaniem z jego strony. Odpowiednie wyposażenie pozwoli na prowadzenie działań powietrzno-lądowych w dowolnym czasie (w dzień i w nocy), umożliwiając prowadzenie walki w różnych warunkach klimatycznych. Dzięki nowoczesnemu uzbrojeniu pozwoli oddziaływać na różnorodne środki przeciwnika. Można przewidywać, że W Wojskach Lądowych właśnie śmigłowce obok czołgów, BWP i TO, staną się jednym z podstawowych środków walki. W niektórych publikacjach, śmigłowce o różnorodnym uzbrojeniu i możliwości zabrania na pokład drużyny piechoty już obecnie nazywa się „powietrznymi wozami bojowymi". Z badań struktur organizacyjnych i wyposażenia wojsk poszczególnych armiach świata do działań w wymiarze powietrzno-lądowym są przygotowane wydzielone jednostki wszystkich rodzajów wojsk. Główny ciężar działań w wymiarze powietrzno-lądowym realizowanym przez wojska lądowe na terenie przeciwnika spoczywa na jednostkach odpowiednio do tego rodzaju zadań przygotowanych tj. powietrzno-desantowych, desantowo-szturmowych, powietrznoszturmowych, powietrznomanewrowych, kawalerii powietrznej, powietrznozmechanizowanych itp. Takie specjalistyczne jednostki, w zależności od potrzeb i możliwości posiadają niemal wszystkie liczące się armie świata. Jednak ze względu na wysokie koszty ich utrzymania tylko nieliczne państwa na świecie utrzymują liczniejsze siły aeromobilne niż dywizja. Należą do nich min. Stany Zjednoczone, Rosja, Ukraina i Francja.

Amerykanie w zależności od potrzeb są w stanie użyć do działań powietrzno-lądowych nawet korpusu. Na przykład w ostatniej wojnie w Iraku brała udział 101DPSz, część 82DPD i 173 BPD.

Na szczególną uwagę zasługują możliwości prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym przez wojska rosyjskie, które oprócz wojsk rakietowych i lotnictwa, posiadają znaczne siły aeromobilne przygotowane do

działań na terenie przeciwnika. Można wśród nich wymienić pięć dywizji powietrzno-desantowych (DPD) i sześć samodzielnych brygad powietrzno-desantowych. Ponadto Rosja posiada znaczną liczbę środków transportu powietrznego (ok. 940 samolotów transportowych i ok. 1300 śmigłowców transportowych różnych typów)[137] umożliwiające jednoczesny przewóz ok. dwóch brygad powietrzno-desantowych.

W Polsce do działań w wymiarze powietrzno-lądowym są przygotowane dwie brygady aeromobilne: desantowo–szturmowa i kawalerii powietrznej. Brygady te posiadają odmienną niż związki pancerne i zmechanizowane strukturę organizacyjną, wyposażenie i uzbrojenie.

Z analizy dotychczasowych struktur organizacyjnych wynika, że od początku istnienia wojsk przygotowanych do działań na tyłach przeciwnika, ścierają się dwie tendencje. Pierwsza z nich zmierza do wyposażenia tego rodzaju wojsk w organiczne środki walki i transportu powietrznego. Druga preferuje łączenie wysiłków lotnictwa transportowego i wojsk wykonujących manewr pionowy tylko na czas desantowania. Mimo upływu prawie wieku (od początku zaistnienia zjawiska desantowania wojsk na tyły przeciwnika) żadna z nich nie traci aktualności. Należy więc przewidywać, że również w najbliższej perspektywie nie nastąpi przełom w tym zakresie i w zależności od możliwości ekonomicznych oraz potrzeb danego państwa będą istniały zarówno jednostki dysponujące własnymi środkami transportu i walki powietrznej jak i jednostki tylko przygotowane do przewozu tą drogą.

Na podstawie analizy poglądów współczesnych teoretyków wojskowych można stwierdzić, że przewidują oni iż przyszłe działania wojenne będą prowadzone w wymiarze powietrzno lądowym. Zgodnie z poglądami zachodnich teoretyków wojskowych do działań w wymiarze powietrzno-lądowym używane będą przede wszystkim wojska specjalnie do tego przygotowane tj. powietrzno-desantowe i aeromobilne.

---

[137] W Rosji podobnie jak w Polsce trwają ciągła zmiany strukturalne armii, stąd w materiałach źródłowych podawane są sprzeczne dane o stanie w/w sił (podano liczby najbardziej prawdopodobne, nie uwzględniano ponad 1000 śmigłowców uderzeniowych, z których większość również może przewozić po kilku żołnierzy).

Działania powietrzno-lądowe mogą być prowadzone we wszystkich rodzajach operacji (zaczepnych, obronnych i opóźniających). Natężenie i zakres tych działań będzie zależał przede wszystkim od stanu sił i środków zdolnych do działań w tym wymiarze. Z nasileniem działań lotnictwa i obrony powietrznej należy liczyć się przede wszystkim w pierwszej fazie wojny, gdy strony dążą do wywalczenia panowania w powietrzu. Oczywiście różny będzie udział wojsk wykonujących manewr drogą powietrzną w poszczególnych rodzajach operacji.

Działania powietrzno-lądowe będą również prowadzone **w ramach działań pośrednich** tj. marszu zbliżania, boju spotkaniowego, działań na połączenie, wycofania i luzowania. Jak wynika z doświadczeń właśnie w czasie tego rodzaju działań często o sukcesie bądź porażce decydowała możliwość wykonania uderzenia na przeciwnika z powietrza lub brak wystarczającej obrony przed takim atakiem.

Podobnie jak w operacjach militarnych także podczas **operacji wsparcia pokoju** należy brać pod uwagę potrzebę prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym. Oczywiście zakres i warunki realizacji tych działań będą skrajnie różne od wojennych.

Z dotychczasowych misji pokojowych wynika, że wyjątkowe predyspozycje do ich realizacji mają jednostki aeromobilne. Decyduje o tym wiele czynników, począwszy od wyższych od innych wojsk wymagań w doborze ludzi, lepszym wyszkoleniu, przygotowaniu do działań, aż po z reguły najlepsze wyposażenie w porównaniu z pozostałymi siłami lądowymi, przede wszystkim w środki transportu i walki powietrznej (zazwyczaj różnego typu śmigłowców). Właśnie ruchliwość powietrzna pozwala tym jednostkom na szybki manewr na znaczne odległości, patrolowanie (nadzorowanie) dużych obszarów, a w razie potrzeby szybką koncentrację sił w określonym miejscu i czasie. W zależności od potrzeb można uzupełnić je o niezbędne w konkretnych warunkach pododdziały specjalistyczne.

Spis literatury

Balcerowicz B., Pokój i nie-pokój, Warszawa 2002

Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations, NATO, 1998

Boutros-Ghali B., Program dla pokoju, Warszawa 1995

Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.

Clausewitz C., O wojnie. Tom 1, Warszawa 1958

Czmur S., Walka o panowanie w powietrzu , Warszawa 1988

Douhet G., Panowanie w powietrzu, Warszawa 1965

Field Manual FM 100-5, „Operations", Washington 1993.

Fm 100-23 Peace Operations, Hedquarters Department of the Army, December 1994

Gągor F., Paszkowski K., Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, Warszawa 1998.

Greer J., Operational Art. For the Objective Force, /w:/ Military Review, March-April

HDV 100/100, Truppenführung, Bonn 1998

Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998

House J.M., Toward Combined Arms Warfare , Fort Leavenworth 1984

Huzarski M., System natarcia związku taktycznego w wymiarze powietrzno-lądowym, Myśl Wojskowa 1/1997

Jendraszczak E., Działania desantowo-szturmowe, AON, Warszawa 1991

Jomini H., Zarys sztuki wojennej, Warszawa 1966

Kaczmarek W., Bojarski R., Joniak J., Podstawowe determinanty działań operacyjnych na obszarze kraju „Kraj", AON, Warszawa 2001

Knetki J., Operacje Połączone, AON, Warszawa 1997

Korzeniowski S., Jednostki kawalerii powietrznej w operacjach na obszarze kraju (rozprawa doktorska), AON, Warszawa 1999.

Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Wrocław-Warszawa-Kraków- Gdańsk 1973

Koziej S. i inni, Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych, Warszawa 1993

Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993

Krauze M. /red./, Działania połączone, cz.1, Podstawy teorii połączonych działań zbrojnych, AON, Warszawa 2001

Krzemiński Cz., Wybrane problemy organizacji współdziałania lotnictwa z wojskami pancernymi w działaniach na szczeblu operacyjnym, Myśl Wojskowa nr 2/1973

Kuczmański Z., Powietrzny wymiar w działaniach wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 4/1997

Lisow J.J., Spadochroniarze ,Warszawa 1971

Malinowski W., O organizacji oddziałów spadochronowych w Wojsku Polskim, WPH 2/ 61

MC 133/3 NATO's Operational Planning System, 1999.

MC 324 „The NATO Military Command Structure"

Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986

Nożko K, Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej, Warszawa 1973

Obrusiewicz M., Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe, Warszawa 2002

Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, Warszawa 1997

Operative Leitlinie für die Einsätze der Streitkräfte, Bonn 1999

Pieter J., Z zagadnień pracy naukowej, Wrocław 1974

Podstawowe kategorie sztuki wojennej, Warszawa 1996

Podstawowe założenia operacji połączonych, AON, Warszawa 2000

Pszczołowski T., Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji zarządzania, Warszawa 1978

Reader Centrum Führung Gemeinsamer Operationen, FüAk, Hamburg 2000

Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999

Rola-Arciszewski S., Sztuka dowodzenia na zachodzie Europy, Warszawa 1934

Schwarzkopf H.N., Nie trzeba bohatera, Warszawa 1993.

Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1973

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1999

Ścibiorek Z., Geneza i ewolucja powietrzno-lądowych działań bojowych, Myśl Wojskowa 2/93

Ścibiorek Z., Wojna czy pokój?, Wrocław 1999

Ścibiorek, Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych, Myśl Wojskowa 3/1997

Teoretyczne podstawy operacji połączonych „ Podstawy", Warszawa 1999

Toffler A. H., Wojna i antywojna, Warszawa 1998

Wiatr M., Kwećka R., Knetki J., Teoria sztuki operacyjnej „Operacja". Teoretyczne podstawy działań operacyjnych w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych, AON, Warszawa 1997

Wiatr M., Między strategią a taktyką, Toruń 1999

Wiatr M., Zasady i procedury przygotowania kampanii (operacji) wielonarodowych połączonych sił Sojuszu, Warszawa, AON 2000

Wołoszczuk T., Okrążenie w trzecim wymiarze, Warszawa 1962

Wołoszczuk T., Rozwój poglądów na użycie desantów powietrznych, Myśl Wojskowa 1/62

Zawadzki S., Rozwój form i sposobów OPL wojsk w latach 1914-1945, Warszawa 1979

Zieleniewski J., Efektywność badań naukowych, Warszawa 1966

Zieleniewski J., Przydatność prakseologicznej aparatury pojęciowej dla poszczególnych dyscyplin naukowych, Wrocław 1964

Zieliński J., Kaczmarek W., Sikorski., Metodologiczne podstawy sztuki operacyjnej wojsk lądowych, Warszawa 2001.

Zieliński J., Prowadzenie powietrzno-lądowej operacji przez korpus „Okręg", AON, Warszawa 1998

Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Warszawa 1995

Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych Rzeczypospolitej Polskiej, Toruń 1998

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 68608
Akademii Obrony Narodowej